LOUISE DE LA RAMÉE OUIDA

DVIJE DRVENE CIPELICE

499

ZABAVNA BIBLIOTEKA

ZABAVNA BIBLIOTEKA
UREĐUJE DR. NIKOLA ANDRIĆ

LOUISE DE LA RAMÉE (OUIDA)

DVIJE DRVENE CIPELICE

POVIJEST JEDNE BRABANTSKE DJEVOJKE

(DJEVOJAČKA KNJIGA)

KOLO XLI. ZAGREB 1931. KNJIGA 499.

NAKLADA ZAKLADE TISKARE NARODNIH NOVINA

LOUISE DE LA RAMÉE
(OUIDA)

Dne 26. siječnja 1908. umrla je u Viareggiu u Italiji jedna od najpoznatijih engleskih pripovjedačica, koja je pisala pod pseudonimom »*Ouida*« (Uidä). Umrla je u visokoj starosti i u velikoj bijedi, koju je ublaživala pomoć britanske vlade sa 150 livri sterlinga na godinu...

Pravo njeno ime bilo je Louise de la Ramée. Bila je kći jednog Engleza i jedne Francuskinje. Rodila se u Bury Saint-Edmundsu god. 1840., a već god 1862. otpočelo se njeno neobično plodno književno djelovanje. Njeni senzacionalni društveni romani bili su dugo vremena glavni pomodni artikli engleskog književnog tržišta. Kasnije je dugo vremena živjela u Italiji, gdje ju je i smrt zatekla.

Zahvaljujući svom englesko-francuskom poreklu, visokoj obrazovanosti i mnogogodišnjem boravljenju među stranim elementima, raspolagala je većim i širim operativnim područjem nego većina tadašnjih engleskih pripovjedača. Kako je obilazila svim većim evropskim gradovima, pa poznavala i nekoliko stranih jezika — čime se inače ne odlikuju ni engleski ni francuski literati — dozorila je u nje osobita ironija na engleske društvene običaje. Njene pripovijesti redovno su dobro smišljene, a gdjekada joj ispod umjetničke kičice iskrsne i po kakva drska karakteristika, naročito sumnjivih žena velikoga svijeta. Stil joj je, doduše, dosta sentimentalan sa mnogo francuske pustopašnosti, ali baš to kao da je i glavni razlog njene popularnosti, koliko među engleskim, toliko i među francuskim čitalačkim općinstvom.

Glavna su joj djela: »Idalia« (1867.), »Tricotrin« (1870.), »Puck« (1870.), »Strathmore« (1871.), »Under two Flags« (1871.), »Moths« (1880.), »Bimbi« (1882.), »Wanda« (1883.), »Princess Napraxine« (1884.), »A House Party« (1886.), »The Massarenes« (1879.), »Critical Studies« (1901.) i — »*Two Little Wooden Shoes*« (Dvije drvene cipelice), koje smo zbog osobite nježnosti odabrali za seriju naših »djevojačkih knjiga«.

Dijalog bio je Ouidina najjača strana, dok se sa živim stvorovima njene mašte danas rijetko susrećemo u životu. Njeni junaci redovno su kozmopoliti u najširem smislu ove riječi. Oni pripadaju svim kontinentima, pa se snalaze u Francuskoj isto tako kao i u Italiji, ruskim stepama kao i u štajerskim planinskim šumama ili na obalama Niagare, love lavove u Alžiru i proučavaju žensku ljepotu na Gangesu. Oni poznaju sve jezike i citiraju pjesnike svih zemalja u originalnim tekstovima: njihovi se običaji i nazori izdižu iznad svakog vremena i svakog prostora. Spavaća soba junakova, koja je namještena s najraskošnijim raffinementom, sva je ispunjena mirisnim jastučićima, koje su mnoge vilinske ručice isplele i satkale... Beskrajna lijenost istaknuta je osobina »neodoljivog« ljubavnika; on obično počiva na elegantnoj sofi, zagledavši se dubokoumno u promatranje dima, koji se izvija iz fine njegove havane... Ali je strahovita snaga, koja drijema iza ove prividne indolencije. Ako junak — što se češće događa — nosi na sebi uniformu konjičkog oficira, onda je on čitav Mazepa; on dobiva, kao na primjer onaj Bertie Cecil u romanu »*Pod dvjema zastavama*«, na trkama uvijek prvu nagradu. Nježna spodoba, koja izgleda, kao da bi ju najlakši povjetarac mogao previti, ako ju nevolja natjera, postaje čelik i željezo. On obuzdava spregu najvatrenijih konja, koji jure strelovitom brzinom, a da kočijašu ne spadne ni vlas sa glave. On se sasvim sâm hvata u koštac s divljim veprom — i pobjedjuje ga! Kakvo je onda čudo, da taj isti Bertie Cecil iznosi živu glavu, kad se putnici jednog ekspresnog vlaka, pri sudaru s drugim vlakom, pretvore svi bez izuzetka u kašu? Kakvo čudo, kad taj divni junak kao prosti vojnik provodi dvanaest teških godina u najžešćim bojevima s Kabilima sjeverne Afrike, a na koncu doživljava to, da se najljepša i najponosnija engleska aristokratkinja u njega zaljubljuje?

Tricotrin, junak istoimenog romana, u istoj je osobi i Apolon Musagetes, i Sokrat, i Demosten, i Aleksandar, i Diogen! Kad on prevuče gudalom preko svoga Stradivariusa, zamuknu smjesta sve krilate šumske pjevice, vjetar zadržava svoj dah, a drveće priklanja svoje silne krošnje slušajući njegovu slatku igru. Snagom svoga govora nagoni on parisku fukaru na barikade, a onda ju opet s njih dozivlje na tihi rad. Tricotrin izvodi bezbrojna djela nevjerojatnoga herojstva; on je kumir francuskoga naroda, gdje se prvi državnici otimaju za njegovu sklonost — ali taj polubog lunja, s violinom na leđima, od sela do sela i od grada do grada, svira po krčmama i spava po drvarnicama, ciganin i protuha, jer ljubi samo slobodu i narod... Na posljednjoj strani posljednjega sveska opsežnog romana zagonetka se razrešava: Tricotrin je sin jednog zločestog lorda, koji je kao maleni dječak ostavio kuću svoga oca, jer u svom urođenom ponosu nije podnosio uvredljivo očevo ponašanje.

Junačka karijera ovih muževa ukrštava se neprestano pariskim ženskinjama. Ako Delila i nije rođena Parižanka, ona je to pouzdano po svojoj prirodi i temperamentu. Ouida vodi svoje parove redovno po istom principu: muž i žena čine obično neku antitezu. Tricotrin ljubi iz svega srca jedno divno stvorenje, Vivu, nahoče, koje je pobrao u jednoj šumi kraj Loire i s pomoću jedne stare seljakinje odgojio. Viva isto tako ljubi svoga prijatelja i spasitelja, a ipak ne može da dođe između njih do prave ljubavne idile, jer nahoče mrzi njegovo siromaštvo i čezne samo za sjajem i blistavilom; njezin je ideal samo Pariz. Sva sokratska mudrost Tricotrinova izbačena je u vjetar; nezadovoljstvo taštoga nahočeta raste od dana do dana. Napokon ju on odvede u Pariz, samo u posjet. Ali se taj

posjet produži u stalan boravak i Viva pođe za jednog — vojvodu, a jadni protuha i vucibatina mogao je dalje vući svoju batinu po carskim drumovima.

Ta Viva nije najgora u Ouidinoj bogatoj galeriji »svjetskih dama«. Lady Vavasour u »*Strathmoru*« nadmašuje svojim porocima sve Mesaline stare i nove povijesti. Žena jednoga lorda, koja prima biserje i drago kamenje od prijateljâ svoga muža, nije u Ouidinim romanima nikakova rijetkost.

Ali je zato Beba u njenim »*Dvjema drvenim cipelicama*« umiljata i sjajna djevojčica, koja razblažuje srce čitaočevo. U ovom stilu napisala je Ouida samo još jedno djelo: »*A Leaf in the Storm*«. Junakinje ovakovih romana ne zastaruju, kao što ne zastaruje »Immergrün unserer Gefühle« od Jean Paula.

TWO LITTLE WOODEN SHOES

I

Beba je kod svitanja skočila iz kreveta. Bilo joj je šesnaest godina.

Činilo se, da je divna stvar, kad djevojka ima toliko godina — šesnaest — prâva žena!

Pijetao je kukurijekao ispod njezinih kapaka govoreći: »Kako si stara . . . kako si stara!« svaki put, kad je pustio svoj zvonki glas.

Beba je otvorila kapke i smijući se zaželjela mu dobar dan. Tako je ugodno, kad pijetao budi i kad čovjek pomisli, da ga niko na cijelom svijetu ne može nikad više zvati djetetom.

U pojati je meketalo jare. U sumraku bagremova lišća pjevao je drozd. Tamo preko plota blejalo je tele svojoj majci, a u daljini, gdje je bio grad, s mnogih su tornjeva i zvonika ozvanjala zvona; sva su isto govorila: »Kako je lijepo, kad je čovjek tako odrastao — kako lijepo, kako krasno!«

Beba je bila vrlo lijepa.

Niko u cijelom Brabantu nije to nikad osporavao. Kad ju je čovjek gledao, činilo se, da je živjela među cvijećem, tako da je i sama izgledala kao neki veći cvijet — to je bilo sve.

Nosila je dvije drvene cipelice, pamučnu kapicu i sivu suknjicu — ljeti od platna, zimi od serža;

ali nožice u cipelicama bile su kao ružine latice; kapica joj je bila bijela kao ljiljan, a siva suknjica kao kora grančice, koju jabučni cvijet probija, kad proviruje, da se zarumeni na suncu.

U cvijeću je imala jedine svoje kumove i kume — prave vilinske kume. Neven i suncokret dali su joj svoju bogatu, zrelu, zlatnu boju, da njom bojadiše svoju kosu; lupine su njezinim očima posudile svoje modrilo; pupoljci ruže načinili su joj ustašca; kozlac je za njezinu kožu razvio svoju mekoću, a lipovi cvjetovi dali su joj svoj svježi, nevini miris . . . Vjetrovi su na nju duhali, kiše su je prale, sunce ju je obasjavalo, ali to je sve samo dalo toplinu bjeloći njezinih ruku, a njenom tijelu i njezinoj duši snažnu, otpornu svježinu kao proljetnom jaglacu.

Nikad je nisu drukčije zvali nego »Beba«.

Jednog je ljetnog dana Antoine Maes — francuski državljanin, ali Belgijanac po adopciji i navici, starac, koji je teško životario obrađujući komadić vrta oko svoje kolibe i prodajući cvijeće po gradskim trgovima — vidio na putu u Bruxelles, kamo je išao po svom dnevnom poslu, kako u vodi blizu njegove kolibe među vodenim cvijećem pliva siv svežanj, pa ga je kvakom privukao i u njemu našao jednogodišnje dijete, ostavljeno, bez sumnje, da se utopi, ali spašeno vodenim cvijećem, kako se veselo smije sudbini . . .

Kakva radnica čipaka, premorena od teškoga posla, ili kakva seljakinja, koja ima tvrđe srce nego volovi u jarmu, ostavila ju je ondje, da otpliva u smrt, ne računajući na unutrašnju struju ni na žilavost stabljika i lišća vodenih biljki.

Stari ju je Antoine odnio svojoj ženi, a ova, stara, dobra duša bez djece, molila je, da joj je ostavi, pa se to dvoje samotnih i jednostavnih ljudi počelo brinuti oko toga stvorenja bez doma i majke; oni i svi ljudi naokolo zvali su ga Beba — samo Beba.

Crkva je primila djevojčicu i dala joj ime neke svetice, ali za sav njezin mali svijet ona je ostala Beba . . . Beba, kad je capkala, a nije bila viša od crvenih karanfilovih cvjetova; — Beba, kad su se njezini žuti uvojci dizali, koliko je visok grmičak kadulje; — Beba onog ponosnog dana, kad su je drozdov pjev i pijetlovo kukurijekanje zatekli kao djevojku od šesnaest godina.

Koliba starog Antoina stajala je na malom komadiću vrtnog tla, koji je bio okružen živicom divljih ruža, na onom sporednom putu, koji leži između Laekena i Bruxellesa, u srcu ravnog, zelenog Brabanta, gdje ima krasnih livada i visokih cvjetnih živica, šumskog drveća, s bujadi ispunjenih jaraka i male površine vode, duboke i hladne, po kojoj cijeli dan plivaju labudovi, a srebrnaste vrbe umaču svoje granje i lelujaju u vjetru.

Skrenite s glavne ceste, pa vam još i danas ondje leži; cijelo je mjesto prepuno trave, granja, cvijeća, cvatućeg graha i divljih ruža. U blizini vode ima nekoliko koliba, a podalje stara crkva, posvećena Sv. Guidu; iza toga se prostire zeleni, ravni kraj, beskrajna pšenična polja, stari mlinovi sa svojim crvenim krilima prema suncu, a iza svega toga blijedi, modri, moru slični horizont flandrijskih ravnica.

Bila je lijepa kolibica, sva ružičasta kao morska školjka, kako to Nizozemci vole; oba prozora bila su tamna od povijuša i velikih ružinih džbunova; a krov, tako nizak, da ste ga mogli dohvatiti: zlatan i zelen od svih mogućih lišajeva, koji su na zemlji poznati.

Tu je Beba rasla od godine do godine, pa je doskora postala dovoljno velika i jaka, da je za trg vezala kite ruža i karamfila, a zatim sama nosila košaru, capkajući pored Antoina zelenom sta-

zom, a zatim bijelim, širokim ulicama. Na trgu su kupci — osobito ako su to bile mlade majke — tražili zlatnu glavicu i krasne prostodušne oči, pa su kupovali Bebine ljiljane i karamfile, trebali ih ili ne trebali. Stari Antoine Maes se krstio i govorio, da je sad, hvala Našoj Gospi, trgovina triput življa, otkad je mala nudila cvijeće svojim ružičastim prstima.

Ali makar kako bila trgovina ljeti živahna, kad je stigla duga zima i kad je Montagne de la Cour bila oštra ledena kosina, kad su tornjići Ste. Gudule bili zamrznuti i bijeli od snijega, kad je samo cvijeće iz staklenika moglo dolaziti na tržište i kad su ladanjski vrtovi bili tužne crne pustoši, preko kojih je vjetar hujao i gdje se promrznuto korijenje ispod zemlje sabilo kao djeca bez doma u kakvom podrumu — onda je sav novac, dobiven u doba lišća i cvijeta, bio potreban, da se kupi crni hljeb i svežanj drva; a bilo je mnogo dana, kad se u ružičastoj kolibici Beba smotala u svom krevetu kao puh, kako bi u snu zaboravila, da nije imala večere i da joj je zima kao promrzlom crvendaću.

Kad se Antoine Maes razbolio i umro, više od starosti i slabosti negoli od prave bolesti, samo je nekoliko srebrnih kruna u smeđem peharu, sakrivenom u slami tavana, te sama koliba sa svojim komadićem zemljišta bilo sve, što je Bebi mogao ostaviti.

»Živi u njoj, mala, i nemoj nikoga u nju uzimati, da ti ne dosađuje; budi dobra ptici i kozi, i nemoj zaboraviti, da uzdržiš cvijeće u cvatu«, rekao je starac svojim posljednjim dahom; a Beba, jecajući očajno pored njegova kreveta, zavjerila se, da će izvršiti njegov nalog.

U to doba još nije imala potpunih četrnaest godina, pa kad je svog starog prijatelja spremila na

počinak u zelenom groblju oko S. Guida, bila je jako žalosna i osamljena — sirota mala vedra Beba, koja nije znala za veći bol nego kad joj se ružin trn zabo u prst ili kad je plakala zato, što je u snijegu našla drozda, koji je od gladi poginuo.

Beba je otišla kući, sjela u jedan kut, pa stala razmišljati.

Koliba je bila njezina i njezin je bio mali zeleni trokut, koji je upravo sad bio pun majskog cvijeća u svim bojama dúgê. Ona mora tu živjeti i ne smije nikad dopustiti, da cvijeće ugine — tako je on rekao; dobri, opori, stari, ružni Antoine Maes, koji joj je bio otac, majka, zemlja, kralj i zakon.

Sunce je sjalo. Kroz mali četverokut u kapku mogla je vidjeti, kako se u travi otvaraju veliki tulipani i kako se jedna grana jabuke njiše na vjetru. Grančice se držala zeba, pa se pjevajući njihala amo-tamo. Vrata su bila otvorena i kroz njih je sjala sunčana svjetlost, a s njom unutra strujao i Bebin mali svijet — svijet, koji je stanovao u pola tuceta koliba, koje su obrubljivale njezin zeleni, uski put poput dabrovih gnijezda, koja ispod lišća vode do ruba vode.

Ušlo ih je šest ili sedam, same žene, uredne, čiste, jednostavne brabantske seljakinje, koje naporno rade, dobroćudne od prirode, a lukave u svojim jednostavnim prilikama; žene, koje su cijeli dan radile na poljima ili gubile svoje oči nad čipkama za gradske jastuke.

»Beba, ti si premlada, da sama živiš«, rekla je prva. »Doći će moja stara majka, pa će ti voditi kućanstvo«.

»Ne, bolje će biti da dođeš i da živiš sa mnom, Beba«, rekla je druga. »Ja ću ti dati jesti i piti, a i oblačiću te za pravo na tvoj komadić zemljišta«.

»To znači prevariti je«, reče treća. »Slušaj, Beba, — moja sestra, koja je samohrana žena, kako ti je

poznato, doći će i stanovaće s tobom i neće ništa od tebe tražiti — sasvim ništa — samo ćeš joj, možda, dati koricu kruha i katkad malo cvijeća, da ga proda«.

»Ne, ne«, reče četvrta; »to ne bi bilo dobro. Ti ćeš meni dati vrt i kolibu, Beba; moji će ga sinovi obrađivati za tebe — ja ću s tobom živjeti, a dječacima ću prepustiti moju kolibicu — tako ćeš ti imati sav dobitak, zar ne vidiš, draga djevojčice?«

»Puh!« reče peta, jača i bolje odjevena nego ostale. »Vi se sve brinete za svoje dobro, a ništa za njezino. Ja ću — pater Francis veli, da moramo drugima činiti ono, što želimo, da se čini nama — ja ću povesti Bebu, da sa mnom živi, sasvim besplatno, pa ćemo iščupati cvijeće i zasaditi kupus, krompir i salatu. A u kolibu ću smjestiti svoje krave, da ju raskužim poslije mrtvaca, pa ću nastojati, da odatle izvadim novaca, i niko ne može poštenije od ovog govoriti, kad čovjek vidi, što znači zlo vrijeme, i kad pomisli, kakovu štetu kukci čine. Cijele godine, i zimi i ljeti, neće Beba ni na čemu oskudijevati, niti će se trebati išta za sebe brinuti«.

Žena, koja je to govorila, Trina Krebs, bila je najimućnija žena male ulice, jer je imala vlastite dvije krave i naušnice od masivna srebra, pa zelena kolica i velikog psa, koji je vozio mlijeko u Bruxelles. Stoga su je s poštovanjem sve druge slušale, te je poslije njezinih riječi nastala kratka stanka. Poslije toga se digla buka glasova, koji su se ukrštavali, pošto su se žene sve više jedna protiv druge zagrijavale i sve žešće pokušavale, da jedna drugu uvjeri o nesebičnosti svoje ponude za pomoć.

Beba je cijelo vrijeme mirno sjedila na rubu malog kreveta, a oči joj bile uprte u jabučinu grančicu i u raspjevanu zebu.

Sve ih je strpljivo slušala.

To su sve bile njezine dobre prijateljice, stare i istinske prijateljice. Ova joj je već dvanaest ljeta davala trešanja. Ona druga joj je na »kermesu« kupila malenog voštanog Isusa. Ona starica u modroj platnenoj suknji odvela ju je na prvu pričest. Ona, koja je htjela, da joj sestra dobije koricu kruha i cvijeće, donijela joj je krasan molitvenik, za koji je dala cijeli franak. Druga joj je pribavila jedinstveno čudo: putovanje i stranu svečanost, u jednom danu, petnaest milja daleko na sajam u Mechelenu. Ona, koja je posljednja govorila, dizala ju je sto puta na koljeno, dok je još bila sasvim malena, ljuljala ju, pripovijedala joj legende i pustila je, da se vozi u zelenim kolicima iza velikog kudravog Tamboura.

Beba nije sumnjala, da joj te iskrene stare prijateljice dobro žele, a ipak se na nju spustio neki izvjesni teški osjećaj, da u svim tim savjetima nije bilo one srdačne i otvorene dobrote, kao onda, kad je dobila na dar voštanog Isusa i molitvenik.

Beba nije razmišljala, jer je bila premaleno i preveć povjerljivo stvorenje, ali je nekako nejasno i bolno osjećala, da sve one pokušavaju, kako bi se okoristile njezinom sirotinjskom baštinom i da na dnu svojih spekulacija ne misle mnogo na nju.

Beba je bila dijete, potpuno dijete; tijelo i duša bili su u nje svježi kao zlatni krokus, koji je upravo iznikao ispod snijega. Ali ona nije bila mala luda, iako su je ljudi katkad tako nazivali, jer je u svojim dokonim časovima znala kao u snu sjediti i uprti oči u daleke oblake.

Ona ih je strpljivo slušala, dok se nije iscrplo blebetanje kreštavih glasova i dok nije šest žena stajalo na suncem obasjanom zemljanom podu kolibe, zureći otrovnim pogledima jedna u drugu. Premda su uvijek bile dobre susjede, ipak je u

ovoj stvari svaka bila gladna koristi, koja bi se dala izvući iz komadića zemlje starog Antoina.

Bile su vrlo siromašne; po svakom su vremenu naporno radile na osušenim ili smrznutim poljima, ili su od zore do mraka bile nagnute nad svojim paučinastim čipkama. Uštedjeti jedan sou ili dobiti jednu glavu kupusa, bilo je za njih vrlo važno i dolazilo je odmah iza njihove brige, da korizmenim misama i uskršnjim psalmima osiguraju nebo svojim dušama.

Beba ih je sve slušala; suze su se na njezinim obrazima osušile, a lijepe, ružinom pupoljku slične usnice, čvrsto su se stisnule.

Vi ste vrlo dobre, nema sumnje, vi sve«, rekla je napokon. »Ali ja vam ne mogu reći, da sam vam za to zahvalna, jer moje je srce kao kamen i ja mislim, da govorite više radi kolibe nego radi mene. Možda nemam pravo, što tako govorim — da — uvjerena sam, da nemam pravo — vi ste sve dobre, a ja sam samo Beba. Ali vidite, on mi je rekao, da ovdje živim i da se brinem za cvijeće, pa je jasno, da moram to učiniti. Pitaću patra Francisa, ako želite, ali ako mi i on rekne kao vi, da imam krivo, ja ću ipak ovdje ostati«.

Odgovarajući na njihova prekoravanja i osuđivanja, ona je neprestano ponavljala istu stvar, doduše različitim riječima, ali je smisao bio uvijek isti. Žene su jedan sat oko nje vikale psujući i prigovarajući, da je ona zaista dijete, da je mala luda, da je nevaljala i nepokorna djevojčica, da je nezahvalno i tvrdoglavo stvorenje, koje bi trebalo šibati, dok ne poplavi, kad bi se samo našao neko, ko bi imao pravo da to učini!

»Ali niko nema to pravo,« odgovorila je Beba razljutivši se i stojeći uspravljena na podu s Antoinovom starom sivom mačkom u naručju. »On mi

je rekao, da ovdje ostanem, a on to ne bi rekao, kad bi to bilo zlo; ja sam dosta stara, da se za sebe brinem, pa se i ne bojim, da bi mi ko ovdje mogao što na žao učiniti. Da, da, idite samo i recite ocu Francisu, ako hoćete. Ne vjerujem, da će me pokuditi, ali ako zaista to učini, moram podnijeti. Makar zatvorio preda mnom crkvena vrata, ja ću poslušati Antoina, a cvijeće će znati, da imam pravo i ono neće dati zlim dusima do mene, jer cvijeće je u tome jako; ono noću razgovara s anđelima.«

Kakova korist od prepiranja s takovim ludim derištetom? Seljakinje se nikad ne prepiru; one običavaju samo psovati. To je njihova jedina forma logike.

Upotrebile su tu logiku i kod Bebe i čestito ju izgrdile, kako dolikuje ženama, koje su dovoljno stare, da bi mogle biti njezine bake i koje su znale, da je ona izvučena iz vode, pa nema većega prava na mjesto u svijetu, nego kakav vodeni štakor, kako se kaže.

Žene su bile dobrodušne i nisu joj nikad prije dobacile tu istinu. Biti nahod nije u njihovim očima bila nikakova sramota; ali gnjev je kao vino, pa osvjetljuje dubljine duha tako, da na svjetlosti zavonja sve ono blato, što se u dubljinama nalazi. U svom gnjevu, što ne učestvuju u Antoinovoj baštini, te su dobre dušice govorile gorke stvari, koje u mirnim časovima ne bi izustile kao što ne bi uzele ni nož, da joj raspore grudi.

Govorile su, dok nisu promuknule od nestrpljivosti i srditosti; odlazile su natraške preko praga, a njihove drvene cokule i kreštavi glasovi činili su čudan klepetav zbor.

Do toga se vremena spustila i večer; sunca je nestalo s poda i ptice su prestale pjevati.

Beba je stajala na istom mjestu; srdašce joj se stezalo, a krupne i gorke suze udarile su joj na oči i padale na meko krzno mačke, koja je spavala.

Tek je vrlo nejasno shvaćala, zašto bi, kako su te žene tvrdile, bila sramota, što je ona poput poljskog miša, koji se utapa, izvučena između vodenih ljiljana. Ona i Antoine često su govorili o onom ljetnom jutru, kad ju je on našao ondje među lišćem, pa su se Beba i on veselo tomu smijali, a ona je, na svoj nevini način, bila ponosna, što joj je vila majka, a cvijeće kume, o čemu nema nikakove sumnje, kako joj je Antoine uvijek govorio.

Čak ni pater Francis, kad je čuo to lijepo i bezazleno maštanje, nije smatrao svojom dužnosti, da joj pokvari to veselje, jer je bio dobar i mio starac, koji je mislio, da će i bez njegova upletanja doskora doći bol i saznanje, pa će savinuti mlada ramena i posrebriti mlade uvojke.

Beba je uvijek mislila, da je posve lijepo biti rođen od vodenih ljiljana i imati sunce za oca, pa kad su ljudi u Bruxellesu, videći je kako stoji na trgu s izvjesnim izrazom, koji nije bio kao u druge djece, pitali za njezino poreklo, ona je uvijek u najčišćoj dobroj vjeri ozbiljno odgovarala:

»Moja je majka bila cvijet.«

»Ti si, svakako, cvijet,« uzvratili bi joj, a Beba bi bila posve zadovoljna.

Ali sad je počela sumnjati; bila je više zbunjena nego ožalošćena. One njezine dobre prijateljice kao da su kod nje vidjele neki novi grijeh. Možda bi ipak bilo bolje, mislila je Beba, kad bi imala običnu majku, koja bi se za nju brinula sada, kad je stari Antoine mrtav, mjesto onih krasnih i sjajnih, ali hladnih vodenih ruža, koje spavaju na svojim zelenim baršunastim krevetima, a zacijelo se ne brinu, kad njoj trnje bode prste ili kad joj šljunak zađe u drvene cipele.

Na neki nejasan način sramota i zavist — te zle blizanke — svojim su vrelim dahom dirnule njezin nevini obraz, pa kad se spustilo veče, Beba se osjećala jako osamljena i bila je zamišljena.

U ugodnom sumraku običavala je istrčati među cvijeće i polijevati ga; Antoine je na zdencu punio kantu, a susjede bi došle, pa bi se pletući i brbljajući naslonile o niski zid. Psi, oslobođeni od ulara, pružali bi glave kroz vratašca tražeći koricu kruha; djeca bi na travi pokraj vode plesala i igrala se, a ona, kad cvijeće nije više bilo žedno, priključila bi im se, pa bi skakala, plesala i pjevala najveselije od sviju.

Ali sad su kablovi visjeli na dnu zdenca i cvijeće je uzalud gladovalo; susjede su se držale daleko, a ona je zatvorila vrata kolibe i slušala kišu, koja je počela padati, pa se plačem uspavala, sama samcata u svom malom kraljevstvu.

Kad je svanulo, sunce se diglo crveno i toplo; trava i grančice su blistale; ševa je pjevala; Beba se probudila, žalosna u svom srcu radi gubitka starog prijatelja, ali vedrija i hrabrija.

»Svaka je htjela, da nešto od mene izvuče,« mislilo je dijete. »Pa dobro, živjeću sama i činiću svoju dužnost upravo onako, kako mi je on rekao. Cvijeće neće nikad dopustiti, da me snađe prava nevolja, iako ono katkad izgleda tako ravnodušno i premda nije nijedan cvijet spustio glavu, kad su juče kroza nj pronijeli njegov lijes.«

Zbunilo ju je to pomanjkanje saučešća kod cvijeća. Starac ga je tako volio, a ono je izgledalo veselo kao uvijek: bujno je cvalo na suncu, a nijedan pupoljak ruže nije postao bljeđi, kad su u jednostavnom lijesu pronijeli siromašne, tihe, ukočene udove.

»Ja mislim, da Bog mari — ali ja bih željela, da cvijeće mari,« reče Beba, kojoj je vrt bio razumljiviji od Providnosti.

»Zašto ne marite?« pitala je karanfile, otresajući kapi kiše s njihovih kovrčavih, rumenih latica. Karanfili su se lijeno naslanjali o svoje štapiće i kao da su govorili: »Zašto da marimo za nešto, dok nas puž ne jede? — to bi bio pravi bol, ako želiš znati.«

Beba je bez svojih drvenih cipelica zamišljeno hodala među mokrim, suncem obasjanim labirintima cvijeća, a njene lijepe gole noge gazile su po uskim, travom obraslim stazama, uživajući u njihovoj hladnoći.

»Bio vam je tako dobar«, rekla je prijekorno velikom, žarkom šeboju i šarenom grašku. »Nikad vam nije dao, da osjetite vrućinu ili zimu — nikad nije dao, da vas izjeda crv ili da vas ranjava puž; — ustajao je noću, da vidi vaše potrebe, — a kad se na vama smrznuo led, on je bio tu, da vas oslobodi okova. Zašto nijedan od vas ne mari?«

»Ala si luda!« odgovaralo joj je cvijeće. »Ti moraš biti leptir ili pjesnik, Beba, kad si tako luda. Neko će već učiniti sve ono, što je on rekao. Ti znaš, da imamo tržnu vrijednost. Mariti! koješta! — kad je sunce tako toplo i kad nema nijedne uholaže, da nas uznemiruje.«

Cvijeće nije uvijek bilo tako sebično; možda je tuga u Bebinom srcu bila kriva, da joj se njegova beščuvstvenost pričinila veća nego što je uistinu bila. Kad sami mnogo trpimo, onda nam se čini okrutno sve, što se na suncu smiješi — dijete, ptica, libela — šta više, i lepršava vrvca ili vlat trave, koja se na vjetru ljulja.

U jednom kutu vrta bio je u zid uzidan malen oltar; udubina sa staklom i slikom Blažene Djevice, tako istrošenom, da se nije mogla razabrati ni jedna crta. Stoljećima je bila ondje i jako su je poštovali; stari Antoine je uvijek sjekao najodabranije pupoljke svojih ruža, pa ih preko cijelog ljeta svako drugo jutro metao u lonac ispred slike.

Beba, kojoj je religija bila slatka i nejasna smjesa poganskih i kršćanskih mita, i kojoj je vjera u vile i u svece bila sasvim jednaka po jakosti i po ignoranciji — Beba je iznova brižljivo napunila onaj lonac, zatim kleknula na travu u onom malom zelenom kutu, pa u devotnoj i punoj nade dječinskoj dobroj vjeri molila strašnim nepoznatim Moćima, — koje su joj bile samo kao prijazni vođe i mili igridruzi.

Je li bila preveć familijarna s Bogorodicom?

Gotovo se bojala, da je bila; ali Bogorodica je tako voljela cvijeće, pa Beba nije mogla osjećati, da je daleko od nje, niti se je mogla bojati.

»Kad neko za nju reže najljepše cvijeće, pa kad kuša biti dobar i kad nikad ne laže,« mislila je Beba, »onda sam potpuno uvjerena, pošto ona voli ljiljane, da me neće nikad sasvim zaboraviti.«

Tako je bez straha i bez sumnjanja govorila Hristovoj Majci, a zatim ustala i dala se na svoj svagdašnji posao, da za bruseljski trg nasiječe cvijeća.

Međutim su njezine košare bile pune, njezina živad nahranjena, njezina koza namirena, kavez njezinog škvorca očišćen, a vrata kolibe zaključana, pa kad su njene drvene cipelice klepetale po sunčanoj cesti na putu u grad, Beba je bila gotovo opet zadovoljna, premda su joj katkad, dok je stupala poznatim putovima, suze zamutile oči, kad se sjetila, da stari Antoine neće nikad više pored nje hramati preko kamenja.

»Ti si mala tvrdoglavka i premlada, da živiš sama za sebe,« rekao je pater Francis, kad ju je sreo na putu.

Ali on ju nije ozbiljno korio; i ona je ostala kod svoje odluke, a žene, koje su u svom srcu bile dobre, opet su je zavoljele, pa je tako Beba radila po svojoj volji, a za nju se brinule vile, ili sveci, ili oboje, pa se tako dogodilo, da je sasvim sama čula, kad je u noći zakukurikao pijetao i probudila se, da spozna veliku i zapanjujuću istinu, da ju je to mirisavo lipanjsko praskozorje zateklo staru šesnaest godina.

II

Ove dvije godine nisu bile neprekidno vrijeme za igru, kao što nisu bile ni neprekidno ljeto.

Kad neko nema ni oca, ni majke, ni brata, kad svi prijatelji imaju jedva za sebe kruha, onda život ne može biti osobito lak, a ni njegova korica kruha ne može biti obilna.

Beba je imala usta keruba, oči sanjara, a katkad i mîsli pjesnika, na svoj neuk i nesvijestan način. Ali usprkos tome bila je ona mala brabantska seljakinja, koja je teško radila; koja je ustajala, kad su ptice zacvrkutale u mraku; koja je lijegala, kad se sunce spuštalo iza daleke modre crte ravnicâ. Ona je okapala, obrađivala, natapala i sadila svoj komadić zemlje; svoju kolibicu držala je čistu kao svježe rascvalu jagorčiku; muzla je svoju kozu i mela pod; tople dane prosjedila je u gradu prodajući cvijeće, a zimi, kad joj vrt nije ništa davao, naprezala je svoje oči izrađujući čipke, da dobije onaj komadić kruha, koji je stajao između nje i one gladi, koja za siromaha znači smrt.

Težak život, vrlo težak, dok su snijeg i led pokrivali bruseljske ulice, a otežak i u veselo ljetno doba, kad je Beba sjedila pod šatorom ispred Maison du Roi; ali dijete je uvijek napredovalo, bilo sretno i sanjarilo o mnogim lijepim stvarima, dok

je plijevilo među svojim ljiljanima ili na svom đerđefu za čipke bacalo amo-tamo niti.

Ona se nije mogla besposleno kretati među cvijećem, kako to vole pjesnici i djevojke; morala je ondje raditi, inače bi suša i kiša, crvi i puževi, gusjenice i druge životinje uništile njezine najljepše nade.

Najljupkija je ona ljubav, koja sanjari visoko iznad svih oluja, neokaljana nikakvim teretom; ali je možda najjača ona ljubav, koja, dok obožava, vuče svoje noge kroz blato i za svog dragana žeže svoje čelo na vrućini. Tako je Beba u svom vrtu sanjarila, ali je cijelo vrijeme okopavala, obrađivala, ranjavala svoje ruke, umarala se i svijala ramena vukući velike metalne kablove iz zdenca.

A sada, kad je došla do punog saznanja svojih divnih šesnaest godina — Beba, stojeći bosa na zemljanom podu, doimala se tako lijepo, kao ništa između Schelde i Rajne... Sunce je na njenoj bijeloj koži ostavilo tek blagu toplinu kao na kajsiji. Njene ruke i noge, iako jake, bile su vitke i lijepo građene. Kosa joj se uvijala u sjajnim kovrčastim pletenicama i padala joj je na ramena. Njezine lijepe, okrugle, jedre, male grudi bile su bijele kao krasuljci u travi, pa je Beba u to doba cvata svog mladog života bila krasna, kao što je krasan cvijet breskve, a njene nevine, sretne oči krile su sanjarenje ispod svog smijeha — sanjarenje, koje je išlo dalje od zelenih šuma Laekena, pa dalje i od bijelih ljetnih oblaka.

Bilo joj je šesnaest... gotova žena! Je li to moguće? pitala se sama, kad je izišla, da u hodniku sjedne na malu drvenu stolicu. U noći je pala svježa kiša, vrt je bio sjajan, miris mokre zemlje bio je slađi od svih miomirisa, koji se pale po palačama. Kad je izišla, pupoljci ruža naginjali su se prema njezinoj kosi; čvorak ju je zvao — »Bébée,

Bébée — bonjour, bonjour!« a to su bile i sve riječi, koje je znao.

Hiljadu puta u sedmici govorio je iste riječi. Ali njoj se činilo, da je čvorak zacijelo opazio, kako je ona toga dana navršila šesnaest godina.

Drobeći kruh u mlijeko, sjedila je u sumraku i mislila, a da nije znala, da misli: »Kako je lijepo živjeti, kad je čovjek mlad!«

Stari ljudi često govore to isto, ali oni uzdišu, dok to govore. Beba se smiješila.

Majka Kré otvorila je svoja vrata u susjednoj kućici i klimnula joj glavom preko zida.

»Kako je lijepo, kad čovjek ima šesnaest godina! Sretna ti bila godina, Bébée!«

Marta, tesarova žena, izašla je iz svojih vrata, držeći metlu u ruci.

»Neka te štite Božji sveci, Bébée; sad si već čitava žena!«

Sitna dječica ugljenara Varnharta, koja su bila siromašna kao miševi u starim crkvama, istrčala su iz svoje kolibice na cestu, noseći kolač, pun šećera i obavijen modrom vrvcom, koji je njoj u čast spekla njihova majka.

»Gledaj samo, Bébée! Tako velik kolač!« vikali su skačući niz ulicu; »Jules je izbirao šljive, Jeanne prala bademe, a Kristina skinula vrvcu sa svoje kape za pričest — sav je za tebe — sav je za tebe — ali hoćeš li dozvoliti, da dođemo, pa da i mi jedemo?«

Stara gran'mère Bishot, koja je bila najstarija žena u okolini Laekena, dohramala je kroz travu na svojim štakama, klimala je svojom sijedom drhtavom glavom i smiješila se Bebi:

»Nemam ništa, što bih ti dala, mala moja — osim svog blagoslova, ako ti je do njega stalo.«

Beba istrči, otrgnuvši se od djece, klekne u mokru travu i nakloni svoju sunčanu glavicu pred blagoslovom.

Trina Krebs, mlinarova žena, najbogatija žena među njima, dozivala je djevojku sa stepenica mlina:

»Sretna ti bila godina i Bog te blagoslovio, Bébée! Dođi gore, da ti dam prvi tanjir trešanja; ja nisam nijednu kušala; to će ti biti čast s Varinhartinim kolačem, premda je ona trebala na svoje mališane misliti, kad je tako siromašna. Milosrđe počinje kod kuće, a želuci ove djece su prazni.«

Beba je potrčala gore, a zatim opet veselo dolje s krilom, punim krupnih, crnih trešanja. Tambour, stari bijeli pas, koji ju je običavao vući u svojim kolicima za mlijeko, skakao je, kao da joj čestita.

»Ala ćemo imati večeru!« viknula je ugljenarovoj djeci, koja su se prevrtala među slezovim lišćem, dok su gusaci gledali i siktali.

Kad je nekomu šesnaest godina, onda trešnje i kolač imaju još okus po raju, osobito ako se cijele godine kušaju tek dva ili najviše tri puta.

Sve te sitne kolibice leže jedna tik do druge; jedino ih dijele stabla jabuka, ili visoki grah, ili glogove živice. Možete pored njih prolaziti, a da ih i ne opazite, ako dobro ne pogledate ispod lišća, kao kad tražite drozdova gnijezda.

Neki starac ju je zovnuo, kad je prolazila pored njegovih vrata.

I on je bio vrlo star; Antoinov dugogodišnji susjed i drug. Cijelog života bio je nadničar na tim istim poljima i nije nikad putovao dalje od mjesta, gdje su se između repice i žita vrtjela crvena krila mlina.

»Uđi na časak, mila moja!« šaptao je tajanstveno, a Bebino je srce brže zakucalo od očeki-

vanja. »Uđi, imam nešto za tebe. Bile su moje pokojne kćerke — pripovijedao sam ti o njima; Aimée, koja je umrla prije četrdeset ili više godina, vele ljudi, a ja u sebi mislim, da je bilo juče. Trina Krebs — tvrda je to žena — čula me, kako sam govorio o svojoj djevojčici. Prasnula je u smijeh: Ta zaboga, luđače, vaša bi djevojčica imala sada šezdeset godina, da je ostala živa! Pa moglo bi tako biti; eto vidiš, novi mlin je dovršen onog tjedna, kad je ona umrla, a vi taj novi mlin zovete starim; ali ona je meni mlada. Uvijek mlada. Dođi, Bébée!«

Beba pođe za njim, malo zaplašena, u mračnu unutrašnjost, koja je mirisala po spremljenim jabukama i po osušenim biljkama, koje su visjele s tavanice. Ondje se nalazio ormar od orahovine, onakav, u kakvima seljaci Francuske i Nizozemske drže svoje domaće platno i stare čipke, koje služe tucetu generacija kod svadba i kod krštenja.

Starac ga je drhtavom rukom otključao, pa je iz njega zapahnuo miris stare kadulje i osušenih ruža. Na policama su bile djevojačke haljine, djevojačke drvene cipele i djevojačka koprena s vijencem za pričest.

»Sve je to njezino,« šaptao je, »sve njezino. A katkad ju u večernje doba vidim, kako ulicom dolazi po to — zar ne znaš? Ništa se nije promijenilo; ništa promijenilo; trava, drveće, kolibe, ribnjak, sve je tu — zašto je samo ona otišla?«

»I Antoine je otišao.«

»Da. Ali on je bio star, a moja je djevojčica mlada.«

Časak je stajao kraj otvorenih vrata ormara; u mutnim očima vidjela se zbunjenost; božanska vjera ljubavi i krajnja stupidnost neznanja činile su, da se bez snage prosuđivanja hvatao te jedne misli.

»Vele, da bi joj sada bilo šezdeset godina,« rekao je sa slabim, nujnim smiješkom. »Ali znaš, to je apsurdno. Ta njezini su obrazi bili kao tvoji i ona je trčala — nijedan vivak nije mogao brže preko polja trčati. To su njezine stvari, vidiš; da — sve su njezine. Ovo je grančica divlje ruže, koju je za pojasom nosila dan prije nego što su je teretna kola pregazila. Nikad nisam te stvari dirao. Ali gledaj, Bébée, ti si dobro i čestito dijete i donekle si nalik na nju. Hoću da ti dadem njezine srebrne kopče. Prije nje ih je imala njezina pra-pra-prababa. Bog zna, kako su stare. A djevojka treba da ima malo i takovih stvari — a radi Antoina — —«

Starac zastade zatvarajući vrata ormara nad haljinama, koje su mirisale po kadulji, pa je sjeo u sjenu kolibe, da misli na svoju kćerku, mrtvu već četrdeset ljeta i više.

Beba izađe iz njegove kuće s lijepim, širokim srebrnim kopčama oko pasa, dok su joj obrazi bili vlažni od suza zbog tuge, koja nije bila njezina. Biti ubijen, kad je čovjek mlad i tako ljubljen i kad je sav svijet u svom svibanjskom cvatu! Beba je osjećala srebro hladno — tako hladno, kao da ju drže ruke mrtve djevojke.

Vijenci, koje su djeca pravila od krasuljka i objesila joj oko vrata, nisu je nikad tako zebli.

Ali mala Jeanne, najmlađe ugljenarovo dijete, koje je pred nju dotrčalo, vikalo je od radosti i plesalo u veselom jutru.

»Oh, Bébée! kako svjetlucaš! Je li ti to poslala Djevica sa svog oltara? Daj, da vidim — daj, da dotaknem! Je li načinjeno od zvijezda ili od sunca?«

I Beba je plesala s djetetom; srebro je sjalo i bacalo iskre, svi su izletjeli da vide. Kola s mlijekom pošla su pola sata kasnije u grad, kokoši su nenahranjene glasno kokodakale, čak su se i mu-

škarci zaustavljali na svom putu u polja, s kosama na ramenima, da zure u sjajni dar.

»Takovih kopča nema u cijelom Brabantu; stari rad, mogla bi s njima zaraditi imutak u trgovinama starinâ u Montagni,« rekla je Trina Krebs uspinjući se stepenicama svog mlina. »Ali znaš, Bébée, stvari s mrtvog tijela donose katkad nesreću.«

Ali je Beba plesala s djetetom, pa nije čula.

Čiji se rođendan ikad tako počeo, kao ovaj njezin?

Ona je u srcu bila mali pjesnik, pa nije trebala mariti za takove taštine, ali kad je nekomu tek šesnaest godina, pa ima samo grubu vunenu suknjicu, te sjedi na trgu ili u radionici čipaka zajedno s drugim djevojkama, kako bi onda mogla biti potpuno ravnodušna prema širokoj, krasnoj srebrnoj kopči, koja kod svakog koraka baca iskre?

Ovako besposleno četvrt sata bilo je međutim sve, što su Beba ili njezine prijateljice mogle sebi priuštiti ljeti u pet sati izjutra, kad grad očekuje jaja, med, cvijeće, skorup i maslac, te kad Tambour nestrpljivo trese kožnim ularom, da pođe sa svojim kantama mlijeka.

Tako je Beba, premda je bio praznik i premda se osjećala junakinjom, otrčala u kuću, odložila kolač i trešnje, u vrtu narezala cvijeća pune dvije košare, zaključala kolibu, pa svojim brzim sretnim nožicama po travom obraslim stazama stupala prema gradu. Sređivanje i vezanje cvijeća ostavljala je uvijek, kad bude sjedila pod šatorom ispred Broodhuisa; pod istim šatorom, smeđim kao jesenja kruška i oštećenim od vremena kao staro jedro, koji je Antoina Maesa cijelog njegovog života štitio od vrućine i od kiše.

»Pođi do Madeleine, Bébée, ondje ćeš svojim lijepim modrim očima zaraditi novaca,« rekli su joj

nedavno, ali je Beba odmahnula glavom. Gdje je u svom djetinjstvu sjedila do Antoinovih nogu, ondje će sjediti dotle, dok bude prodavala cvijeće u Bruxellesu — ovdje, u sjeni gotskih tornjeva, koji su vidjeli, kako je Egmont umro.

Stari Antoine nije nikad išao u veliku tržnicu, koja je načinjena u obliku crkve Madeleine u Parizu i gdje je u hladnim, vlažnim, mirisavim prostorijama razastrto sve cvijeće Brabanta u kitama, koje bi bile zgodne za Uninu svadbu, a velike kao Redcross Knightov štit.*)

Antoine se nije mogao takmičiti sa svim tim blagom staklenikâ i peći. On je uvijek imao svoju malu šatru među onima, koji su svoje smeđe šatre i svoje bujno cvijeće širili u sjeni gradske vijećnice, usred kupovanja i prodavanja, kockanja i svađanja, dražbi i bazara, pelivana i svadbenih povorki, što je svaki dan i svaki sat napunjalo Grande Place.

Tu je Beba, od svoje treće godine, običavala sjediti pored njega i ozbiljno razmišljati o teškim stvarima, iako je po svojoj naravi bila vesela kao ševa.

Kad su ljudi prolazili pored vrta, uvijek su je čuli kako pjeva. Djeci nisu njihove igre nikad bile tako vesele kao kad je ona s njima plesala, pa premda je toliko sanjarila ovdje na zraku među karanfilima i ružama, ili u dugačkoj, niskoj radionici u gradu, visoko nasuprot gotskim tornjićima katedrale — njezini su snovi, iako nejasno čeznutljivi, svi imali svijetlu boju i bili puni sunca u svojim maštanjima — ipak je imala jednu neudovoljenu i nujnu želju: htjela je toliko toga znati, a nije znala ništa.

Nije marila za velike i vesele ljude.

*) Una je simbol istine, a Redcross Knight (vitez crvenog krsta; redkros najt) simbol je svetosti u Spenserovom djelu „Faery Queene". — *Prev.*

Kad je svirala glazba i kad se punio park, kad su male kavane bile krcate ljudi, koji traže zabavu, pa kad su gomile strujale ovamo i onamo, u šume, u kazališta, u galerije, u krčme, Beba, idući ozbiljno kući sa svojim ispražnjenim košarama, nije nikomu od njih zavidala.

Kad su na Božić mala djeca grlila svoje tovare lutaka i slatkiša; kad su na Tijelovo svi išli s vrvcama i šareni kao gredica proljetnih anemona; kad su usred ljeta chars-à-bancs vozili u šume s veselim tovarima studenata i djevojaka; kad su u ljutim zimama kočije na vratima operâ i palača ostavljale u krzna odjevene i draguljima nakićene žene — Beba, idući kroz grad k svojoj šatri ili na čipkarski rad, gledala ih je sve, ali se nikad u nje nije rodila zavist ili ikakova želja.

Imala je svoju kolibicu i mogla je zasluživati svakidašnji kruh; živjela je s cvijećem, susjedi su joj bili dobri, a katkad, na koji praznik, otišla je i ona u šumu; nikad joj nije palo na um, da bi njezina sudbina mogla biti bolja.

Ali katkad, kad je sjedila gledajući tamnu i drevnu ljepotu Broodhuisa, ili divno izvajana pročelja drugih španjolskih kuća ili slike na prozorima katedrale, ili čudne boje brodova na obrežju, ili dugačke mračne svodove ispod drveća, koji su se kroz šumu pružali do dalekih ardenskih gora, kamo nije nikad njezina noga stupila — katkad je Beba razmišljala o svem tome nepoznatom svijetu, koji je ležao pred njom, za njom i oko nje, pa bi osjetila svoje potpuno neznanje i govorila bi u sebi: »Kad bih samo nešto malo znala — samo nešto malo!«

Ali nije lako znati makar i samo malo, kad moraš za nasušni kruh raditi od rana jutra do mrke noći, kad nijedan od tvojih prijatelja ne umije ni čitati ni pisati, kad je čak i tvoj stari svećenik iz seljačke

porodice, pa bi te jedino mogao naučiti alfabet. Jer pater Francis nije mogao više učiniti; cijelo svoje slobodno vrijeme provodio je okopavajući svoj kupus i nadgledajući svoje košnice, a jedine knjige, koje je Beba ikad vidjela, bilo je nekoliko otrcanih »Života svetaca«, koji su, izjedeni od moljaca, ležali na jednoj polici u njegovoj kućici.

Ali u Bruxellesu ima sredovječnih legendi, koje prolaznici mogu čitati.

Bruxelles je veseo grad, koji leži u svom pojasu šumâ kao leptir, koji se na mahovini odmara.

Grad nastoji, da oponaša Pariz. Kiti se bjelinom i zlatom. Ima glazbu pod drvećem i vojnike po ulicama, a čete stupaju gore i dolje po sunčanim gradskim avenijama. Po zastorima i pročeljima kućâ ima modru i rumenu, žutu i zelenu boju. Ima veseo život na otvorenom zraku po pločnicima za mramornim stolićima pred malim, veselo obojenim kavanama. Ima pozlaćene balkone i komične opere, dokone ljude, koji traže zabavu, pa neprestano nastoji da vjeruje i da svijet uvjeri, kako je on zaista Pariz . . .

Ali to je samo Bruxelles plemstva i stranaca.

Postoji Bruxelles bolji od ovog: — Bruxelles, koji pripada starom burgherskom životu, umjetnicima i umjetničkim zanatlijama, majstorima zidarima Srednjeg vijeka, istom onom duhu, koji je negda ispunjavao slobodne ljude Ganda, građane Brugesa, opsjednuti Leyden, te krv Egmonta i Hoorna.

Tamo dolje na obali, gdje se stari čudni zidovi naginju nad sporom žutom rijekom, a zelene antwerpenske barke prolaze kraj tamnih stupova mostova, koji propadaju.

U sivim četverokutnim pustim dvorištima starih palača, gdje se u paučinom prekrivenim galerijama

i tihim sobama flamanski gobelini raspadaju na komade.

Na velikom trgu, punom svjetine, gdje se iznad bučnih i užurbanih gomila prema suncu mrgodi veličanstveno pročelje Maison du Roi i gdje se tornjevi i tornjići gradske vijećnice uzdižu prema nebu u svoj fantastičnoj bujnosti gotske mašte.

Ispod golemih, sjenovitih krila anđelâ u tišini katedrale, gdje suncem obasjanom sporednom lađom polagano ide neko malo dijete posve samo, natovareno ljiljanima za praznik Velike Gospe, dok bijeli cvjetovi ne sakriju njegovu kovrčastu glavu.

U svim čudnim starinskim nišama, povučenima od ljudi u tihe, travom obrasle kutiće, gdje konzola iz dvanaestog vijeka drži lonac cvijeća, ili gdje gotski luk zijeva ispod magazina vune, ili gdje se cijev s glavom fauna smije u mrkom humoru Srednjeg vijeka iznad sagnute glave mlade radnice čipaka.

U svemu tomu Bruxelles, iako je svjetskiji od svoje braće Ganda i Brugesa, te mnogo svjetskiji od svojih teutonskih bratića Freiburga i Nürnberga, Bruxelles je na svoj način još uvijek kao neka samostanska pripovijest, pomiješana s »Roman de la Rose«, ili bolje, kao neki laki francuski vaudeville, pun šale i smijeha, u harlekinskom kontrastu iskićen šljemom i košuljom od čelične žice, mantijom i kukuljicom, molećim vitezovima i borbenim svećenicima, krilatim grifovima i svecima s nimbusom, zmajevima, koji rigaju vatru i zaljubljenim prinčevima, — sve skupa izmiješano u boje i heroički groteskni roman Srednjeg vijeka.

A Beba je poznavala tu strânu grada, voljela ju je i ne bi je htjela ostaviti, da ode na tržište Madeleine.

Ona nije imala nikoga, ko bi joj štogod kazao, a sve što joj je Antoine ikad mogao reći o Broodhuisu, bilo je, da je ta zgrada ondje stajala za vrijeme njegova oca, a glede Ste. Gudule, da je njegova majka pred njezinim oltarima zapalila mnogo svijeća za nekog pokojnog brata, koji se utopio u blizini sipina.

Ali duh djeteta, ne vođen, ali ni ne zaveden, razmišljao je o tim stvarima i njegovo ih je srce zavoljelo; možda nijedan učenjak, koji je proučavao španjolsku arhitekturu, nijedan antikvar, koji je istraživao ostatke iz Srednjeg vijeka, nije svetu Gudulu i Broodhuis tako volio kao što ih je voljela mala neznalica Beba.

Negda je bilo vrijeme, kad su veliki, tamni i surovi ljudi sagradili te stvari i načinili mjesto lijepim. Toliko je znala, pa je mala, neupućena inteligencija pokušala, da sebe projicira u ta nepoznata vremena; nije uspjela, ali je ipak nalazila zadovoljstvo u tom nastojanju.

Kad je Beba hodala ulicama, znala je sama sebi reći:

»Možda će jednog dana doći neko, ko će mi sve to kazati.«

Međutim je tu bilo cvijeće i ona je bila posve zadovoljna.

Osim toga je poznavala sve ljude: starog obućara, koji je pored nje sjedio i cijeli dan brbljao kao svraka; kotlokrpu, koji je mnogu ljetnu noć došao da s Antoinom popije čašicu; staretinara, koji je svakoga varao, ali koji je njoj na svako Tijelovo, otkako pamti, dao kakovu igračku ili sitnariju; malu staricu, kiselu kao sirće, koja je na poslužavniku prodavala brojanice, svete slike i male voštane Isuse; velike pse, koji su dovukli kola i daščući ležali cijeli dan ispod stolica s dnom od trske, na kojima su sjedile prodavačice jaja i voća, pa plele i trgovale; šta više, poznavala je sjajnog

vratara i namrštenog žandara, koji je ljude tjerao u red, kad su dolazili u municipalnom poslu ili radi kakvog uličnog prekršaja.

Sve ih je poznavala; poznavala ih je sve, otkako je poput psića docapkala za Antoinovim petama. Tako je Beba ostala ondje.

To je možda najljepši trg cijele Sjeverne Evrope, sa svojim crnim balvanima i pozlaćenim skulpturama, iskićenim prozorima, veličanstvenim štitovima s grbovima i s fantastičnim tornjićima. Beba nije to znala, ali ga je voljela, pa je odlučno sjedila pred Broodhuisom prodajući svoje cvijeće, smiješeći se, brbljajući, pomažući starici, brojeći njezin mali dobitak, jedući u podne svoj komad kruha kao svaka druga djevojka na trgu, ali je katkad znala pogledavati gore na ponosne tornjeve i modro nebo, s takovim izražajem lica, da su stari kotlokrpa i obućar zajedno šaputali: »Što vidi ona ondje? — pokojnike ili anđele?«

Istina je bila, da nije ni sama Beba pravo znala, što je vidjela — nešto, što joj je bilo još bliže nego ovi prijazni ljudi, koji su je voljeli. To je bilo sve, što bi mogla reći, da ju je ko zapitao.

Ali niko nije pitao.

Niko nije želio čuti, što su pokojnici rekli; a što se tiče anđela, kotlokrpa i obućar bili su mišljenja, da ih ima previše posvuda izvajanih i da ih ima na svakom prozoru — rečeno, naravski, s poštovanjem.

III

Sjetila sam se, da je tvoj rođendan, dijete. Evo pola tuceta jaja!« rekla je jedna kokošarka, a ona mala, kisela žena s kućarčevim poslužavnikom dodala je voštanu sv. Agnezu, obojenu crveno i žuto, kao da je živa; a čiča Melchior, prodavač slatkiša, donio joj pozlaćenu kesicu bombona; a stari staretinar spremio joj je kavez za čvorka; a kotlokrpa imao je za nju mastan sir u listu vinove loze, a obućar joj je načinio, zaista, par cipela — crvenih cipela, krasnih cipela, da u njima ide na misu i da bude čudo cijelom susjedstvu. Pa su se skupili oko nje i divili se srebrnim kopčama, a kad je Beba došla u svoju šatru i kad se počelo trgovanje, pomislila je još jedanput, da ničiji rođendan nije tako svanuo kao njezin.

Kad su zvona počela zvoniti po cijelom gradu, jedva je mogla vjerovati, da ona ne zvone svoj »Laus Deo« s osobitim značenjem za nju.

Prije podne je prošlo kao obično; buka prometa oko nje, slična hujanju žestokog vjetra, nije joj smetala, kao što ni anđelima na krovu svete Gudule ne smeta oluja, kad provali.

Surove riječi, divlje strasti, niske misli, zla djela, sve je to bez traga prolazilo pored djeteta; njezino je srce bilo kod njezinog cvijeća i bilo je kao cvijet s jutarnjom rosom na njemu.

U gradu se sleglo mnogo stranaca, a ti se uvijek zadržavaju na španjolskom trgu, pa je Beba brzo i dobro prodala svoje jorgovane i ruže, kite timijana i eglantine. Uvijek joj je bilo malo žao, kad je vidjela, kako odlaze ti njezini mili igridruzi, koji će, bez sumnje, u devet slučajeva između deset uvenuti i uginuti u rukama, koje su ih kupile, kao što se ljudske duše kaljaju i uništavaju u pandžama strasti, koje ih opsjedaju.

Dan je bio pun posla i donio je lijep dobitak. Kad je prošao, Beba je imala čak pedeset sou-a u svojoj kožnoj kesi; golema svota u zelenoj uličici kraj Laekena! Ostalo je neprodano tek nekoliko ruža mahovnica: to je bilo sve, kad je po gradu počela zvoniti Zdrava Marija, i kad se svijet razišao svojim domovima ili otišao tražiti zabavu.

Bilo je toplo, sivo veče; ulice su bile pune, po svim balkonima bilo je cvijeća i veselih boja po svim haljinama. Stari je kotlokrpa pokupio svoj alat i šaptao joj:

»Beba, pošto je tvoj rođendan, hajde da se prošećemo po galeriji sv. Huberta; ja ću ti kupiti slatkiša ili vrvcu, a poslije možemo pogledati marionete, hoćeš li?«

Ali kod kuće su čekala djeca, pa Beba nije namjeravala provesti večer u gradu; samo je kanila kleknuti časak u katedrali i za minutu izmoliti jednu ili dvije kratke molitve — sveci su tako dobri, kad joj daju toliko prijatelja.

Ima nešto vrlo dirljivo u Nizozemčevu odnosu prema njegovom Božanstvu. Sve mu je vrlo nejasno, smjesa obožavanja i familijarnosti, svetosti i profanosti, a da niko i ne sluti, da je familijaran ili profan.

U tome se nalazi jednostavna poezija, nevina usrdnost, karakteristična za narod.

On govori svom dobrom anđelu Michelu i svom prijatelju milom, malom Isusu, gotovo onako, kako bi govorio obućaru preko puta ili bačvarovu djetetu u kućnim vratima.

Vrlo je nerazumna i nezgrapna religija, ta teologija u drvenim cipelama; napola je groteskna, napola patetična; bake ju predaju unučadi, kako u dugim zimskim noćima predaju lonac s krumpirom oko peći; silno je nerazumna, ali ih tješi, kad nose

svježnjeve pruća preko smrznutih kanala ili kad umaraju do sljepoće svoje oči nad čipkama, ali ima u sebi uzvišeni patos savršenog pouzdanja, krajnjeg djetinjskoj povjerenja, koje nema u sebi nikakove sumnje.

To je Beba naučila, pa je svake noći išla spavati čvrsto uvjerena, da onih šesnaest anđelčića flamanske molitve stražari nad njezinim krevetom i da je čuvaju.

Uostalom, pošto je bila pjesnički nadarena, što Nizozemci nisu, i pošto je imala bujnu maštu, koja nije nipošto bila sjevernjačka, ona je svoju religiju pomiješala s vilama Antoinovih priča, s demonima, u koje flamanski narod tvrdo vjeruje, sa cvijećem, kojemu je ona pripisivala osjećajan život, dok nije nastala tako zamršena fantastična smjesa, da je siromah pater Francis u očajanju napustio svaki pokušaj, da to sredi, kako treba.

Pošto je i sam potekao iz seljaštva, nije ni on u svojoj duši bio potpuno uvjeren, da demoni nisu tjelesna bića, isto tako realna, a često mnogo više opipljiva nego sveci. Bilo kako mu drago, on ju je ostavljao na miru; samo ju je naučio, da vjeruje u Božju dobrotu kao što je bila uvjerena, da zvijezde sjaju.

Ljudi su za njom gledali, kad je prolazila vijugavim, slikovitim ulicama, gdje je još sunčana svjetlost padala između šiljastih, visokih krovova, a svjetiljke bile zapaljene tu i tamo po trgovinama starinâ i prodavaonicama voća.

Njezina muslinska kapica lepršala je kao krila bijelog leptira. Njezina sučana kosa ulovila je posljednje sunčane zrake. Njene su noge bile lijepe u smeđim drvenim cipelicama. Ispod kratke vunene suknje slobodno su se kretali njeni lijepi udovi. Njene široke srebrne kopče sjale su poput štita i

*

nije imala pojma, da ju neko gleda. Ona je samo ozbiljno nastojala, da stigne u Ste. Gudule, da kaže svoju molitvu i da ne moraju djeca dugo čekati.

Neki čovjek, koji je besposleno stajao naslonjen na jednom balkonu u ulici, prozvanoj po Mariji Burgundskoj, vidio ju je, kad je tako išla. Ostavio je balkon, sišao niz stepenice i pošao za njom.

Oči su mu najprije zapele na srebru, koje je blještilo na suncu, a zatim je pogledao dolje na lijepe noge. To su slučajevi, koje žene nazivaju Sudbinom.

Beba uđe u katedralu. Bila je posve prazna. Daleko na zapadnom kraju spavao je stari čuvar u klupi i neka žena klečala. To je bilo sve.

Beba poklekne pred velikim oltarom i otšulja se u kapelu svetog Sakramenta, koju je najviše voljela. Izmolila je svoju molitvu i zahvalila svecima na svim njihovim darovima i dobroti, naslonivši sklopljene ruke na suncobran; košara je stojala pored nje na podu, dok su gore zrake zalazećeg sunca strujale grimizno, skerletno i zlatno kroz obojene prozore, koji su svjetsko čudo.

Kad je dovršila molitvu, ostala je klečeći i dalje; glavu zabacila natrag, da promatra svjetlost. Na uzdignutom licu razabirao se onaj izražaj, zbog kojeg su se ljudi pitali: »Što ona vidi? — anđele ili pokojnike?«

Sve je bila zaboravila. Zaboravila je trešnje kod kuće, pa čak i djecu. Gledala je na obojena stakla, slušala poruku umirućih sunčanih zraka, osjećala nejasno, neizrecivo nježnu krasotu svetog mjesta i uzvišenu tajnu svijeta, u kom je ona sa svojih šesnaest godina stojala posve sama, kao mali modri različak među pšenicom, koja odlazi za brašno, i ječmom, koji opija ljude.

Jer ona je bila sama, premda je imala toliko prijatelja. Posve sama katkada, jer Bog je bio okrutan, pa ju je stvorio ševom bez pjesme.

Kad je nestalo sunca i kad su krasni prozori izgubili sav žar i značenje, Beba je ustala zbunjena pogleda — je li sanjala? — je li bila noć? — hoće li djeca biti žalosna, pa bez večere otići u krevet?

»Je li vam preostao kakav pupoljak ruže, da mi ga prodate?« zapitao je glas muškarca u blizini. Bio je dubok i umiljat, kako dolikuje kapeli Sakramenta. Beba digne pogled; nije pravo znala, što je vidjela, samo su se neke tamne oči smiješile njezinima. Instinktom navike tražila je u svojoj košari i našla tri ruže mahovnice. Pružila ih je.

»Ovdje ne prodajem cvijeće, ali ću vam ga pokloniti«, rekla je svojim lijepim, ozbiljnim djetinjim načinom.

»Ja često trebam cvijeća«, rekao je stranac, kad je uzeo pupoljke. »Gdje vi prodajete to svoje cvijeće? — na tržištu?«

»Na Grande Place«.

»Hoćete li mi kazati svoje ime, ljepotice mala?«

»Ja sam Beba«.

Svijet je ulazio u crkvu. Zvona su zvala na večernju. Čulo se pomicanje stolica i struganje nogu. Dječaci u bjelini hodali su amo-tamo paleći svijeće. Veliki oblaci sjene dizali su se prema krovu i sakrili anđele.

Beba klimne glavicom prema neznancu.

»Laku noć... ne mogu se duže zadržavati... kod kuće imam večeras kolač, a djeca čekaju«.

»Ah! to je, svakako važan razlog. Hoćete li da u moje ime kupite još kolača djeci?«

On joj utisne zlatan novac u ruku. Ona se zapanjeno zagleda u neznanca. U zelenim uličicama kod Laekena nije se nikad vidjelo zlato. Zato mu ga vrati.

»Neću da uzimam novaca u crkvi ni drugdje, osim koliko cvijeće vrijedi. Laku noć!«

Pošao je za njom, pridržao joj je teška crkvena vrata i izišao s njom na zrak.

Bilo je već mračno, ali na trgu je još bila hladna večernja svjetlost jagorčikine boje.

Bebine drvene cipele klepetale su po nagnutom i neravnom pločniku. Njena mala, siva spodoba žurno je trčala dubokom sjenom, koju su bacali tornjevi i zidovi. Njezinih je snova nestalo. Mislila je na djecu i na kolač.

»Žurite li se tako radi kolača?« zapita ju iznova mušterija, idući za njom.

Beba se sa smiješkom u modrim očima okrene prema njemu.

»Da — djeca će čekati, znate, a ima i trešanja«.

»Onda je to neki blagdan?«

»Moj rođendan: danas mi je šesnaest godina«.

Ona se time ponosila. Pripovijedala je to i psima na ulici.

»Ah! — pa vi sada zacijelo osjećate, da ste stari?«

»O, vrlo stara. Više mi niko ne može govoriti, da sam dijete«.

»Naravski, da ne može. Bilo bi smiješno. Jesu li to darovi u vašoj košari?«

»Da, sve ovo«. Časak se zaustavila, da podigne uvenulo lišće loze i da mu pokaže krasne crvene cipele. »Pogledajte! — dao mi ih je stari Gringoire. Slijedeće nedjelje obući ću ih za misu. Nikad u svom životu nisam imala cipele«.

»No kako ćete nositi cipele bez čarapa?«

U Bebin Eden bačena je tim pitanjem zmija.

Nije na to pomišljala.

»Možda ću moći uštediti novaca i kupiti ih«, odgovorila je nakon tužne kratke stanke. »Ali to ne bih mogla do slijedeće godine učiniti. Mislim, da bi stajale nekoliko franaka«.

»Osim ako bi vam ih poklonila kakva dobra vila«.

Beba se nasmiješi; njoj su vile bile realna bića — gotovo rođakinje. Nije pomišljala, da je neznanac govorio u šali.

»Katkad mnogo molim, pa mi se molitve i ispune«, rekla je tiho. »Kad je jednog ljeta stabljika ruže Gloire de Dijon prerano odrezana, pa nije cvala, te smo svi mislili, da je mrtva, ja sam se molila cijeli dan i nisam ni na što drugo mislila, pa je do jeseni bila puna novog lišća, te sada cvate ljepše no ikad«.

»Ali ja mislim, da ste ju zalijevali, dok ste molili?«

Nije osjetila sarkazam.

U sebi je razmišljala, da li bi bilo tašto i zlo, kad bi molila za čarape; odlučila je, da će zapitati patra Francisa.

Do tog su vremena prešli polovicu ulice Rue Royale. Svjetiljke su se palile. Stupala je neka pukovnija, a glazba je svirala. Prozori su bili otvoreni, a u nekima su se ljudi smijali i pjevali. Svjetlost je padala na bijela i pozlaćena pročelja kuća. Gomile ljudi, koji su tražili zabavu, šetale su u večernjoj toplini.

Beba, koju su glasni zvuci vojne glazbe trgnuli iz njezinih misli, okrenula se prema neznancu i mahnula mu rukom.

»Gospodine ... ja vas ne poznam ... zašto idete sa mnom? Nemojte, molim vas, to činiti. Vi me navodite na razgovor, a to me zadržava«.

Ona pomakne svoju košaru dalje na podlakticu, klimne mu glavom i otrči — brzo kao zec kroz paprat — u vrevu ljudi.

»Sutra, djevojčice«, odgovori joj on s bezbrižnim smiješkom i pusti je da ode. Gore, na otvorenom prozoru neke kavane, bila je naslonjena nekolicina mladih ljudi i nekoliko namazanih žena, pa su na neznanca bacali slatkiše kao u karnevalu.

»Je li ona lijepa seljakinja novi model, Flamene?« pitali su ga.

On se za odgovor nasmijao i pošao stepenicama do njih; u hodu je ispustio poklonjene ruže i pregazio ih.

Beba je trčala kući što su je noge nosile.

Sva su djeca u mračnoj, rosnoj noći bila sakupljena pred njenim vratima; dočekala su je izmiješanim poklicima pozdravljanja i prigovaranja; čekala su je, otkako je sunce pri zalasku postalo crveno, a sad se već bio digao mjesec.

Ali su joj oprostili, kad su vidjeli njene sjajne darove i kad je među njih istresla vrećicu slatkiša, koju joj je dao čiča Melchior.

Navalili su u kućicu, izvukli među cvijeće jedini stol, koji je Beba imala, pa po njemu raširili trešnje i kolač. Mlinarova žena dala je veliki vrč mlijeka, a i pater Francis poslao je nešto meda u saću.

Râne ruže bile su pune mirisa na rosi, veliki šeboji izdisavali su miomiris u noć; došla je koza i počela brstiti divlju ružu, a da joj se nije branilo; djeca su sklopljenih ruku i s poštovanjem u očima izrekla flamansku molitvu prije jela: »O, dragi mali Isuse, dođi i večeraj s nama i dovedi svoju krasnu Majku; nećemo zaboraviti, da si Bog«. Pošto su to izrekli, počeli su jesti i piti; smijali se, i jedni drugima poput malih kosova, vadili trešnje iz usta; veliki, bijeli pas je pred njihovim nogama griskao koricu kruha; stari Krebs, koji je imao violinu i umio svirati, izišao je i svirao im flamanske melodije, onakove, po kojima su Teniers i Mieris valjda skakali pred kakovom krčmom na kermesu. Beba i djeca prihvatiše se za ruke i zaigraše kolo na bijeloj mjesečini, na travi, pokraj vode; dokoni su ljudi došli i posjedali naokolo, žene su plele ili prele, a muškarci pušili lulu prije spavanja; snažna flamanština romonila je kao potok ili je kod kakove šale zazvučala kao trublja; Beba i djeca, umorni od igranja, smirili su se i zajedno otpjevali »Ave Maria, Stella Virginis«; slavuj u vrbama pjevao je usnulim labudima.

Sve je bilo sretno, mirno, prijatno i ljupko u svojoj priprostoti. Rano su polijegali u krevete, kako to već moraju činiti ljudi, koji se zorom dižu.

Beba, prije nego što je legla, naslonila se časak na svoj prozorčić.

Kroz otvoren kapak čulo se mrmorenje molitve nekog malog djeteta; vjetar je uzdisao među vrbama; slavuji su u mraku pjevali — sve je bilo tiho.

Težak je posao čekao Bebu ujutro i sve druge dane cijele godine.

Ona je bila samo mala seljakinja; morala je mesti, i presti, i kopati, i plijeviti, da zasluži nasušni komadić crna kruha; ali te je noći bila sretna kao mala princesa u priči o vilama; sretna u svojim igridruzima, u svom cvijeću, u svojih šesnaest godina, u svojim crvenim cipelama, u srebrnim kopčama, sretna u rosnom lišću, u raspjevanim pticama, u noćnoj tišini, u osjećaju mira, u mirisu cvijeća, u oblacima, koji su izmjenice zastirali i otkrivali mjesec; sretna, što je napola žena, a napola pjesnikinja, što je potpuno dijete.

»Oh, dragi labudi, kako je lijepo, kad čovjek ima šesnaest godina godina! — kako je lijepo živjeti!

— zar ne kazujete i vi to vrbama?« rekla je Beba srebrnom sjaju ispred tamnog lišća pored vode, koji joj je pokazivao, gdje njezini prijatelji spavaju, pokrivši snježnim krilima svoje lijepe glave, te zlato i rubin svojih očiju.

Labudi se nisu probudili, da joj odgovore. Samo je slavuj s vrbe odgovorio Dezdemoninom pjesmom.

Ali Beba nije nikad čula o Dezdemoni, a vrbe nisu za nju imale uzdaha.

»Laku noć!« rekla je tiho cijelom zelenom, rosnom svijetu, koji je spavao, a zatim je legla i zaspala: — slavuj je dalje pjevao, a vrbe su drhtale.

IV

Kad bih svaki dan mogla uštedjeti jedan centime, mogla bih danas godinu dana kupiti par čarapa, mislila je Beba, kad je slijedećeg jutra svoje cipele s ostalim svojim bogatstvom zaključavala u ladicu, pa uzela metlu i kablić, da opere svoju malu palaču.

Ali jedan centime na dan je mnogo u Brabantu, kad čovjek katkad nema dosta ni za nasušni kruh i kad se u dugoj ledenoj zimi, dokle god traju kratki dani, moraju praviti čipke gotovo ni za kakovu plaću, jer u Brabantu ima toliko žena i svaka, bila stara ili mlada, umije praviti čipke, pa ako se nekomu ne sviđa jadna plaća, može je ostaviti, otići i umrijeti, jer će ih se uvijek naći dosta žena i više nego dosta, koje će premetati konce po jastuku za čipke, te praviti koprene za vjenčanje i povlake za dvorove.

»A osim toga, ako mogu uštedjeti jedan centime, morao bi ga dobiti Varnhart«, mislila je Beba, dok je prašinu mela na hrpu.

Bilo je tako sebično od nje, što je sanjarila o paru čarapa, kad sva ona dječica često žive nekoliko dana od kuhanih kopriva. Stoga je pogledala svoje lijepe noge — lijepe, vitke, ružičaste, slobodne od pritiska kože — i hrabra srca napustila je svoje sanjarenje, kad je odložila metlu i pošla da plijevi, okapa, čisti i uređuje vrt, koji je sinoć zanemarila.

»U čarapama se ne bih mogla tako lako kretati«, mislila je filozofski, kad je radila na crnoj, svježoj, mirisavoj vrtnoj zemlji, pa prolazeći poljubila katkad koju ružu.

Kad je toga dana došla u grad, njena stolica s dnom od trske, koju je uvijek ostavljala okrenutu s dnom gore, ako bi u noći padala kiša, bila je već za nju pripravljena, a na sjedištu je bila šarena, pozlaćena kutija, kakove bogataši o Novoj godini poklanjaju pune bonbona.

Beba je stajala i gledala od kutije do Broodhuisa i od Broodhuisa do kutije; gledala je naokolo, ali niko nije došao tako rano kao ona, osim kotlokrpe, koji se svađao sa svojom ženom i puštao, da mu plamen za talenje progori rupu u hlačama.

Kutija je zacijelo za nju, kad je metnuta na njezinu stolicu? — Beba je časak razmišljala, a zatim polako stala dizati poklopac.

Unutri, na podlozi od ružičastog satina, bila su dva para svilenih čarapa!... Prava svila s najkrasnijim šarama sa strane!

Beba malo kriknu i ostade zapanjena, dok joj je krv udarila u lice; niko ju nije čuo, jer kotlokrpina žena, koja je jedina bila u blizini i koja je čas prije zaklinjala nebo, da kazni njenog muža, sada mu je žurno trnula hlače, koje su se dimile... Eto, žene su već takove i nikad ne vide, da je to smiješno.

Trg se postepeno punio.

Sakupile su se uobičajene grupe. Posao dana počeo se uz mnogoglasnu zvonjavu. Počeo se i Bebin posao. Kutiju je uz jako kucanje srca postavila iza sebe i počela vezati cvijeće.

Dakako, da su to učinile vile — ali one nisu nikad prije postavile na noge stolicu s dnom od trske i to ju je nagonilo u strah.

Bilo je slabo unosno jutro. Malo je prodala, pa je zato imala više vremena za razmišljanje.

Oko jedan sat poslije podne rekao joj je neki glas:

»Jesu li vam preostale tri ruže mahovnice za mene?«

Beba pogleda sa smiješkom i nađe ih. Bio je to njezin pratilac iz katedrale. Mnogo je doduše mislila o crvenim cipelama i o srebrnim kopčama, ali nije ništa mislila o njemu.

»Danas valjda nećete biti previše ponosni, da primite novac za cvijeće?« rekao je on dajući joj srebrn franak. Nije ju više htio zlatom uznemirivati. Ona mu je zahvalila, metnula novac u kožnu kesicu i nastavila sa prebiranjem i slaganjem ružičastih karanfila.

»Čini se, da se vi mene ne sjećate?« zapita on s malo tuge u glasu.

»O, sjećam se«, odgovori Beba i digne svoj slobodni pogled. »Ali znate, ja govorim s toliko ljudi, koji mi nisu ništa«.

»Pa ko je vama nešto?«

Bilo je to rečeno tiho i lukavo, ali nije izazvalo nikakovu jeku...

»Varnhartova djeca«, odgovorila mu je smjesta. »I draga stara Annémie kraj pristaništa; pa Tambour... pa Antoinov grob... pa čvorak, a prije svega, dakako, cvijeće«.

»I vile, mislim, premda one ništa ne čine za vas?«

Ona ga živo pogleda.

»Danas su nešto učinile. Našla sam kutiju i čarape — tako krasne čarape! Svilene! Nije li to čudno?«

»Još je čudnije, što su vas tako dugo zaboravljale. Smijem li ih vidjeti?«

»Sad vam ih ne mogu pokazati. One gospođe žele nešto kupiti. Ali ih možete kasnije vidjeti, ako pričekate«.

»Čekaću i slikati Broodhuis«.

»Toliki ljudi čine to; vi ste dakle slikar?«

»Da — u neku ruku«.

Sjeo je na rub stalka, raširio po njemu svoj pribor i počeo skicirati, dok se oko njih odvijao promet. Neznanac je bio mnogo godina stariji od nje; pristao, tamna i živahna lica; nosio je odijelo od smeđega baršuna, a oko vrata imao crvenu vrvcu; malo je izgledao onako, kako je mogao izgledati Egmont, kad je udvarao Clairi.

Dok je Beba prodavala cvijeće i po pedeset puta u satu primala sitniš, katkad ga je pogledala i promatrala kretnje njegovih ruku, a ne bi ni sama mogla reći zašto...

Uvijek među ljudima i ženama... uvijek u uličnoj vrevi... ljudi joj nisu bili ništa; prolazila je između njih kao poljem žita; samo bi se u polju zadržala radi divljeg maka, dok se u gradu nije ni radi koga zadržavala.

S muškarcima je postupala kao i sa ženama: priprosto, istinito, otvoreno, s bezazlenom neustrašivosti djeteta. Kad su joj govorili, da je lijepa, ona se nasmiješila; bilo joj je to upravo onako, kao da su rekli, da je njezino cvijeće slatko.

Ali ruke ovog slikara kretale su se tako brzo, pa kad je Beba vidjela, kako pod njima njezin

Broodhuis dobiva boju i oblik, morala je višeputa onamo pogledati, pa se dvaput zabunila vraćajući kupcima sitniš.

On se rijetko obraćao k njoj po kojom riječi, nego je u brzim i smjelim potezima neprestano skicirao čudnu dražest i masivno bogatstvo krasne »Maison du Roi«.

Nema tako zaposlene svjetine u Brabantu, da ne bi našla vremena za gledanje. Flamanac nema francuske učtivosti; grub je i surov pa ostaje seljak, makar odrastao u gradu; dobar je svojim drugovima, ali nije životinjama; lukav je, škrt, strpljiv, marljiv i dobar u mnogom pogledu, ali nikad učtiv.

Njih dvadesetak ostavilo je svoj posao i skupilo se oko slikara, zureći, brbljajući i pokazujući prstom, kao da se u cijeloj Rubensovoj zemlji nije nikada vidio slikarski kist.

Beba, stideći se za svoje ljude, ustala je sa stolice i stala ih koriti.

»O, ljudi iz Bruxellesa, stidite se!« vikala im je zvonko kao kad crvendać pjeva. »Zar niste nikad vidjeli crtež? Zar ne možete vidjeti lijepih slika i u galerijama? Zar nemate pametnijeg posla, nego da otvorenih usta buljite u stranca? Zar nemate drugoga posla? No vi ste poznate lijenčine, koji spavate i pušite, dok vaši psi za vas rade. Odlazite! Eno dolazi stražar, pa ćete zlo proći... Gospodine, ako sjednete pod moju šatru, oni se neće onda usuditi, da vam smetaju«.

Slikar pođe pod šatru, zahvaljujući joj smiješkom, a besposlena zjala, smijući se, zlovoljno odoše na stranu, ostavljajući ga, da na miru slika.

Bila je to samo mala Beba, ali oni su je od djetinjstva razmazili, pa su se navikli, da je slušaju.

Slikanje je dugo trajalo. Počeo je sa smionom lakoćom čovjeka, koji je dorastao svim teškoćama oblika i boje, a imao je majstorsku vještinu. Ali on

je više od polovine vremena potrošio, da besposleno gleda svijet, ili da promatra, kako blago iz Bebina vrta, jedno za drugim, prelazi u ruke stranaca.

Međutim, sjedeći na rubu stola, govorio joj je katkad i s neprimjetljivom vještinom, stečenom dugim vježbanjem, izmamio iz nje pojedinosti njezinog priprostog života.

Nije bilo uvijek kupaca, pa dok se ona odmarala i zaštićivala cvijeće od sunca, rado mu je odgovarala, pa mu je u jednoj duljoj pauzi pokazala i svoje divne čarape.

»Mislite li, da bi mi to mogle donijeti vile?« pitala ga je malo sumnjajući.

Bilo ju je lako uvjeriti o svakoj fantastičnoj besmislici, ali su njezine vile bile eterska božanstva. Jedva je mogla vjerovati, da su one metnule onu kutiju na njezinu stolicu.

»O tome ne može biti sumnje!« odgovorio je on bez oklijevanja. »Kad čovjek uopće vjeruje u vile, zašto bi postojala granica za njihovu moć? Zar nije isto tako i kod svetaca?«

»Jest«, reče Beba zamišljeno.

U njezinoj su mašti sveci bili tako isprepleteni s vilama, da bi to prkosilo i najboljem razlaganju oca Francisa.

»Pa onda ćete nositi čarape, zar ne? Ali vjerujte, vaše su noge ljepše bez njih«.

Beba se blaženo nasmije i opet zaviri u gnijezdo od ružičastog satina. Ali joj se na lišcu pokazivala neka zbunjenost. Najedanput se okrene k njemu.

»Jeste li ih vi ovamo metnuli?«

»Ja?... Nisam«.

»Jeste li tvrdo o tome uvjereni?«

»Posve; ali zašto pitate?«

»Zato,« reče Beba, pa odlučno zatvori kutiju i odgurne je malo na stranu. »Zato, što ih ne bih

primila, ako ste ih vi metnuli. Vi ste stranac, a dar je dûg, govorio je uvijek Antoine.«

»Pa zašto onda primate darove od Varnhartove djece, ili od onog svog starog prijatelja, koji vam je dao kopče?«

»O, to je sasvim druga stvar. Kad su ljudi jako siromašni, onda su darovi, za koje štede i koje tako teško daju, pravo uživanje, to su žrtve, kao kad bdijete noću kod bolesnika, a ovaj, ako ustreba, bdije slijedeće godine kod vas. Zar ne znate?«

»Ja znam, da vrlo lijepo govorite. Ali zašto ne biste primili dar od koga drugoga, ako taj drugi i nije siromašan?«

»Jer ga ne bih mogla uzvratiti.«

»Ne biste mogli?«

Malo ju je zbunio smiješak u njegovim očima: bio je tako neobičan, a ipak vedar, ali ga ona nije razumjela.

»Pa kako bih mogla?« odgovori ona ozbiljno. »Kad bih dvije godine štedjela, ne bih mogla skupiti dosta franaka, da kupim nešto, što bi bilo vrijedno dati za uzdarje, a bila bih nesretna, kad bih neprestano mislila na dug. Recite mi, jeste li vi metnuli te čarape ovamo ili niste?«

»Nisam,« odgovori on, a trivijalna laž zadrhta na njegovim usnama i nestade; tako su ga nevino pitale njezine kao kristal bistre oči.

»Pa da i jesam?« reče on otvoreno. »Vi ste ih željeli, pa kakovo bi zlo bilo u tome? Zar biste bili tako okrutni, i odbili ih zato, što su od mene?«

U Bebine oči navale suze. Bilo joj je žao, što će izgubiti krasnu kutiju, a još žalije, što joj je on lagao.

»Bilo je vrlo lijepo i dobro od vas,« reče ona nujno. »Ali se ja ne mogu domisliti, zašto ste to učinili, kad me uopće niste poznavali. Ja ih, zaista, ne mogu uzeti, jer mi to ne bi Antoine dopustio, da je živ; pa kad bih vam i cijele godine svaki dan davala po jedan cvijet, ne bih vam platila, koliko čarape vrijede. Zašto dakle, da mi o tome govorite neistinu? Neistina nikad ne dolikuje muškarcu.«

Beba zatvori kutiju, gurne ju prema njemu i poče opet prodavati cvijeće. Glas joj je malo drhtao, kad je svezala kitu rezede i rekla cijenu. One krasne čarape! Zašto ih je vidjela i zašto je on lagao?

Rastužila se. Prvi put u njenom kratkom životu pričinilo joj se, da se Broodhuis mrgodi između nje i sunca. Neznanac je nesmetano slikao i nije ju gledao.

Dan je bio na izmaku, pa se ljudi počeli razilaziti. Sjene su postajale vrlo dugačke. Neznanac je dalje slikao, ne gledajući nikamo osim u svoj rad. Bebine košare bile su se sasvim ispraznile...

Ona je ustala, oklijevala i zamišljeno ga promatrala. Bio je ljut. Nije li možda bila osorna? Njezina ju je srčanost ostavila.

Kad bi samo htio dići pogled!...

Ali on nije dizao pogled; njegovo lijepo, tamno lice bilo je nagnuto nad slikom Broodhuisa. Ona bi vidjela smiješak u njegovim očima, da ih je digao, ali ih je on neprestano držao oborene.

Beba je još uvijek oklijevala: nije htjela uzeti čarape, ali ih je možda ipak previše osorno odbila... Toliko je željela, da on digne pogled i da ne mora ona prva progovoriti, ali on je znao, što radi i bio je previše lukav, a da joj tako pomogne.

Časak je čekala, a zatim uzela malen crven pupoljak ruže, koji je cijeli dan čuvala u jednom kutu svoje košare, pružila ga plaho njemu, kao ponudu mira....

»Jesam li možda bila osorna? Nisam to htjela biti. Ali ja ne mogu uzeti čarape... Zašto ste mi rekli onu neistinu?«

On uze pupoljak, ustade i nasmiješi se, ali joj nije gledao u oči.

»Zaboravimo cijelu stvar, jer ona ne vrijedi ni jedan sou. Ako nećete uzeti kutiju, a vi je ostavite, ja je ne trebam.

»Ne mogu je uzeti.«

Znala je, da radi pravo. No kako to, da je on u njoj mogao pobuditi osjećaj, da radi krivo?...

»Pa onda ih ostavite, velim vam. Niste vi prva žena, draga moja, koja se ljuti, kad joj se ispuni želja. Tim načinom nagrađuje vaš spol bogove i ljude. Svuda u gradu možete to prodati za deset franaka.«

Dok je govorio bacio je kutiju sa čarapama nekoj staroj, pognutoj ženi, koja je prolazila s pekarskim kolima, u koja je bio upregnut pas. Govorio joj je:

— Evo, stara vještice, ovo vam blago pada s neba. Svuda u gradu možete ovo prodati za deset franaka!

I ne čekajući, da gleda staričino iznenađenje, pokupi on svoje boje i slikarski stalak.

Bebine oči bile su pune suza, kad je vidjela, kako kutija leti zrakom.

Ona je pravo radila — bila je uvjerena, da je pravo radila. Gospodin je onaj stranac i ona mu nikad ne bi mogla milo milim vratiti. Ali je on učinio, da se osjećala tvrdoglava i nezahvalna. Ipak joj je bilo teško gledati, kako je šepava i lakoma, stara prodavačica kruha, keseći se, zauvijek odnijela onaj krasni vilinski dar. Da ga je bar on sâm uzeo, onda bi se ona radovala, što je bila toliko hrabra i učinila svoju dužnost.

Ali u njegovom planu nije bilo, da se ona raduje.

Vidio je njezine suze, ali se gradio, kao da ih ne vidi.

»Laku noć, Bébée,« rekao je nehajno, kad je pošao od nje. »Laku noć, draga djevojko! Sutra ću dovršiti sliku, ali vas neću više vrijeđati darovima.«

Beba digne pognutu glavu i živo ga pogleda u oči. U njenom pogledu miješala se čvrsta odluka s plahom čežnjom.

»Gospodine, vi mi činite krivo«, rekla je glasom, u kom je bilo i ponosa i bola. »Velite, da je bilo lijepo, što mi se donijelo ono, što sam željela — da, bilo je lijepo, znam — ali vi ste mi o tome rekli laž, a to je kukavički i nema nikakova smisla. Osim toga, vi me do sinoć niste nikad ni vidjeli; ja ne znam ni vaše ime; a ja sam samo Bébée i ne mogu vam ničim uzvratiti, jer imam jedva dosta da hranim sebe i čvorka, a zimi katkad ni toliko. Zahvaljujem vam za ono, što ste htjeli učiniti; ali da sam to uzela, vi biste mislili, da sam lakoma i puna pohlepe, a Antoine je uvijek govorio: ‚Nemoj uzimati, što ne možeš platiti — nikad ono, što ne možeš platiti — tako ćeš hodati čistim nogama.' Možda sam zlo govorila, jer me maze i vele, da ja prenaglo iskazujem svoje mišljenje. Ali ja nisam nezahvalna — nisam, zaista — samo ne mogu uzeti ono, što ne mogu platiti. To je sve. Vi se još uvijek ljutite? Recite, molim.«

U molbi joj je bilo tjeskobe. Što se nje tiče, što misli stran čovjek? A ipak je Bebi bilo teško pri srcu, dok se iz grada vraćala kući. Slikar se samo hladno nasmijao, rekao joj laku noć i ostavio trg. Nju je mučio osjećaj, da je krivo učinila, da je bila osorna i nezahvalna.

Tog večera nije imala srca za djecu. Baka Krebs sjedila je pred svojim vratima ljušteći grašak, pa ju je pozvala, da uđe i da popije šalicu kave. Krebs se vratio s vašara u Vilvöorde i donio neobično

dobro zrnje. Ali Beba joj je zahvalila i otišla da radi u svom vrtu.

Beba je uvijek voljela sjediti na čudnim drvenim stepenicama mlina, pod crvenom sjenom krilâ, promatrajući lepršanje lastavica kod zalaza sunca i slušajući kreketanje žaba u šašu, dok su joj starci pripovijedali o vremenima, kad su u djetinjstvu istrčali, puni straha, ali fascinirani, da vide, kako su u mrkoj noći projahali krasni Scots Greys,*) i kako se beskonačni niz topova i kola za municiju poput zmije vukao kroz ljetnu prašinu i izgaženo žito, idući prema Waterloo-u.

Ali večeras nije za to imala smisla: željela je, da bude sama sa cvijećem.

Iako je cvijeće bilo jako tvrda srca, kad je Antoinov lijes prolazio pored njega, ipak je ono još uvijek s njom osjećalo; krasuljci su joj se smiješili svojim zlatnim očima, a ruže puštale suze na njezinu ruku, prema tome, kako je bila raspoložena; cvjetovi su joj bili bolji prijatelji nego ikoja ljudska duša, a osim toga im je mogla toliko kazati!

Cvijeće spada u vilinsko carstvo; cvijeće, ptice i leptiri, to je sve, što je svijet zadržao iz svog zlatnog doba; jedine savršeno krasne stvari na zemlji, vesele, nevine, napola božanske, ali beskorisne, vele oni, koji se prave pametniji od Boga.

Beba je radila među svojim cvijećem.

Malena, marljiva, visoko potpasana spodoba, kojoj su noge bile mokre od noćne rose, a leđa sagnuta kod kopanja, rezanja i grabljanja među cvatućim biljkama.

»Kako dugo noćas radiš, Bébée,« doviknula su dvojica-trojica, kad su prolazila pored vrata. Ona je digla pogled i nasmiješila se, ali je dalje radila, dok se bijeli mjesec dizao.

---

*) Škotski sivci; škotski konjički puk, tako nazvan po boji svojih konja. — *Prev.*

Nije znala, što ju boli.

Legla je bez večere; svoj komadić kruha i šalicu kozjeg mlijeka ostavila je, da ujutro time nahrani živad.

»Ružne, odurne, gole noge!« rekla je sjedeći na slamnjači i gledajući svoje noge na mjesečini. Bile su to lijepe noge, koje ne bi bile ni pola tako lijepe u svilenim čarapama i satinskim cipelama; ali ona nije to znala: »on« joj je rekao, da ona treba te tašte stvari...

Dugo je tiho sjedila, dok su joj se ružičaste noge njihale amo-tamo kao dvije ruže na istoj stabljici, koje u vjetru vise. Prozorčić je bio otvoren; slatki i mračni vrt bio je pred njim; vidjela se kao dlan široka pruga neba, u kojoj je svijetlila jedna jedina zvijezda; lišće loze prekrilo je sve ostalo.

Najedanput nije ništa od toga vidjela.

Vidjela je samo crni Broodhuis; u visini crveni i zlatni zalaz sunca; sivo kamenje s opalim ružinim laticama i izgaženim voćem; a u sjeni dva tamna oka, puna prekoravanja, koja su gledala u njezine oči.

Je li bila zahvalna?

Njezino nježno, pošteno srdašce bilo je zbunjeno i potišteno. Te noći nije dobro spavala.

V

Cijeli slijedeći dan sjedila je pod žutim platnom svoje šatre, ali je sjedila sama.

Bio je vašarski dan; došlo je mnogo stranaca. Velika potražnja za cvijećem. Cijelo su vrijeme komadi bakrena novca zveckali jedan o drugi u Bebinoj kožnoj torbici. Obućar je bio tako dobre volje, da je zaboravio svađati se sa svojom ženom. Voća je bilo u tolikom obilju, da su Bebi za ručak

dali pun list bijelog i crvenog ribiza. A ljudi su pucali od smijeha uz staretinarove šale: bio je tako smiješan. Niko nije vidio pukotine u njegovim kotlovima, ni rupu u njegovu mijehu, ni da fali jedna noga na njegovoj klupici za muzenje.

Toga su dana svi bili veseli i zadovoljni, ali Bebine modre oči gledale su sa čežnjom preko mnoštva ne nalazeći, što su tražile. Njoj se dan pričinio dosadan, a trg prazan.

Danas joj se više no ikad činilo, da su zgrade oko nje pune bezbrojnih priča, ali da ih neće njoj da pripovijedaju, pošto ona ništa ne zna i pošto je ona samo Beba.

Još nikad joj nije bilo tako dosadno. Ona, vedro i veselo stvorenje, kojoj su ruke uvijek bile pune posla, a glava puna maštanja, čak i za najljuće zime, kad je pravila čipke u sivoj, hladnoj radionici, kad su prozori bili zaleđeni i kad su miševi, mučeni glađu, trčali preko golog poda od opeka.

Ta gola soba bila je katkad zaista tužno mjesto, gdje su stare žene jadikovale, kako skapavaju kraj jadne zarade; mlade uzdisale tužeći se na glavobolju i na slabljenje vida, a djeci padale krupne suze na jastuke za čipke, jer su došla ovamo bez korice kruha.

Beba je ondje često bila žalosna radi drugih, ali nikad nije osjećala dosadu — onu očajnu, nujnu dosadu, koja kao da oduzima svu radost životu oko nje i svu boju modrom nebu nad njom. Sama nije znala zašto. Čudila se, neće li se možda razboljeti; nikad u svom životu nije bila bolesna jer je bila jaka kao ptičica, koja nije nikad poznavala kavez ili ropstvo.

Kad je dan prošao, Beba je duboko uzahnula, gledajući preko trga. Tako mu je željela reći, da nije nezahvalna, pa je pripravila i malu ružu ma-

hovnicu s grančicom divlje ruže i s malom kiticom »Gospina vlasa«, koji je rastao ispod vrba, pa je to cijeli dan držala pokriveno listom sikomore.

Sad nije niko htio to uzeti.

Dijete je žalosno otišlo s trga, kad je zvono zazvonilo. U njenoj košari bila je samo jedna ruža mahovnica te crveni i bijeli ribizi, što ih je dobila za ručak.

Išla je vijugavim ulicama čudna izgleda, dok nije došla do vode.

Tu je još sve bilo jako starinsko sa mnogo svakojakih starih zgrada, crnih, smeđih i sivih, šiljastih krovova, presvođenih vrata, trošnih mostova, vijugavih galerija do tamne površine kanala, pristaništa natrpanih buradi, balama, blagom, drvima i raznolikom robom, koju dobre lađe dovoze i odvoze cijele godine u Zuyder Zee i Baltijsko more, do divljih northumbrijskih obala i klisurastih škotskih rtova, do lijepih sivih luka Normandije i do bijelih sipina Holandije s gradovima poput igračaka i s ravnim jablanima.

Beba je rado promatrala brigove i barke, koje su joj se činile tako velike, kad su njihove zastave lepršale, a visoki jarboli stajali gusto kao trava, kad su im smeđa jedra u vjetru udarala o jarbole, a oko svega bio ugodni, jaki miris one čudne, nepoznate stvari, mora...

Katkad su se mornari upuštali u razgovor s njom; katkad bi joj kakav stari mornar, jašući na buretu, pripovijedao o dalekim zemljama i o tajnama dubljine; katkad bi joj kakav kudravi dječak dao školjku ili komad alge i pokušavao, da joj objasni, kako izgleda čudesna divlja voda, koja nije tako mirna, spora i tamna, kao ovaj kanal, nego koja se neprestano mijenja i kreće, talàsâ i pjeni, koja je sad modra kao njezine oči, sad crna kao

onaj oblak, sad bijela kao snijeg, što ga tjera zimski vjetar, sad biserne i opalne boje kao slak, koji cvate u njenom vrtu...

A Beba bi slušala sa školjkom u krilu, trudila se da razumije, gledala lađe, a zatim nebo nad njima, pa bi pokušavala, da zamisli te strane zemlje, kamo te lađe uvijek odlaze. U svojoj mašti vidjela je zelenu Francusku s cvatućim voćnjacima, jelama pokrivene bregove i brze rijeke snježne švedske obale; vidjela je, bez sumnje, mnoge zemlje, koje postoje samo u mašti i koje su krasnije od realnih krajeva, kako se to često događa kod pjesnikâ.

Ali tog dosadnog dana nije Beba sišla do pristaništa; nije htjela slušati pripovijesti mornara; vidjela je jarbole i stijegove, koji su na njima lepršali i to ju je uznemirivalo. Mjesto toga je ušla na neka tamna stara vrata i penjala se strmim stepenicama, koje su vodile u vis, kao da se uspinje na zvonik sv. Gudule. Kad se uspela, ušla je u sobicu pod krovom, gdje je četverokutni otvor bez stakla propuštao svjetlost i gledao na kanal, koji je bio pretrpan brodovima, počevši od elegantne jahte, koja je za zabavu plovila do Schelde, pa do surove zdepaste barke za ugljen, crne kao noć, koja je crne dijamante iz Belgije nosila do snijegom zasutih krovova Kristijanije i Stromsöona.

U malenoj, tamnoj mansardi bila je neka vrlo stara žena u crvenoj suknji i visokoj kapi, koja je sjedila pokraj prozora i iglom izbadala uzorke čipaka na debelom papiru. Bilo joj je osamdeset i pet godina i jedva je mogla držati dušu i tijelo zajedno.

Beba dotrči i poljubi je.

»Oh, majko Annémie, pogledajte ovamo! Krasni crveni i bijeli ribizi, pa žemička; uštedila sam to za vas. To su prvi ribizi, koje smo ljetos vidjeli...

Ja? Oh, ja sam jela više nego što treba. Vi znate, da ja uvijek griskam voće kao vrabac. Draga majko Annémie, je li vam bolje? Jeste li zaista uvjereni, da vam je danas bolje?«

Mala, stara, isušena žena, smeđa kao orah i mršava kao trska, uzela je ribize, nasmiješila se djetinjastim veseljem i počela ih jesti blagosivajući dijete kod svake mrvice, koju je od kruha otrgnula.

»Zašto nisi imala svoju vlastitu baku, mala moja?« mumljala je. »Kako bi joj ti bila dobra, Bébée!«

»Da,« rekla je Beba ozbiljno, ali njezin duh nije mogao shvatiti tu misao. Lakše je mogla vjerovati u fantastično srodstvo s ljiljanima, kako joj je Antoine pripovijedao. »Koliko ste danas svršili, Annémie? Ah sve to? sve to? To bi bilo dosta za tjedan dana. Vi radite od ranoga jutra do kasne večeri, draga Annémie. To je previše.«

»Ali, Bébée, ne može biti drugačije, kad čovjek mora raditi za kruh. No bojim se, da me oči počinju ostavljati. Je li dobro načinjena ova ruža?«

»Krasno je načinjena. Zar bi ih Baës primio, da nisu dobre? Vi znate, da je on čovjek, koji okreće deset puta svaki centime.«

»Ah! strog je, jako strog, to je istina. Ali ja se bojim za svoje oči. Odavde ne vidim više zastave na brodovima onako dobro kao prije.«

»To je zato, što je sunce tako blještavo, Annémie; to je sve. Pa i samoj meni, pošto sam cijeli dan sjedila na suncu, pričinja se cvijeće blijedo. A vi znate, Annémie, da kod mene to nije od starosti.«

I starica i djevojka zajedno se nasmijaše toj smiješnoj ideji.

»Imaš veselo srce, mila mala,« reče stara Annémie. »Neka ti ga sveci uvijek sačuvaju!«

»Mogu li malo očistiti sobu?«

»Svakako, mila, i hvala ti. Ja nemam mnogo vremena, kako vidiš, a i leđa me jako bole, kad se sagnem.«

»A ovdje je za vas tako vlažno, nad tolikom vodom!« govorila je Beba, dok je mela, oprašivala i uređivala sobicu, pa u razbijen lončić metnula kiticu »kozje krvi« i ružmarina, koju je sa sobom donijela. »Ovdje je tako vlažno. Trebali ste doći i stanovati u mojoj kolibi sa mnom, Annémie, pa cijeli dan sjediti pod vinovom lozom i paziti na piliće, dok se ja zadržavam u gradu. Tako su zločesti; čim im okrenem leđa, odmah će se po koje provući i otići na gredice sa cvijećem. Zar se nećete nikad predomisliti, pa sa mnom živjeti, Annémie? Uvjerena sam, da biste bili sretni; čvorak izgovara sasvim jasno vaše ime i on je tako zabavna ptica; nikad vam ne bi dosadio. Zar doista nećete nikad doći? Ondje je tako svijetlo, i zeleno, i mirisavo, pa kad pomislim, da niste to još ni vidjeli! — pa labudove i sve ostalo, — prava je to sramota«.

»Ne, draga«, reče stara Annémie, jedući posljednje ribize. »To si već toliko puta rekla; ti si dobra i misliš to ozbiljno, znam ja to. Ali ja ne bih mogla otići od mora. To bi me ubilo... Tebi je poznato, da sam kroz ovaj prozor gledala, kako je odlazio brig mog Jeannota, sve dalje i dalje, dok se nisu jarboli izgubili u magli. Išao je sa željezom u Norvešku; »Fleur d'Épine« iz ovog grada, dobar brod, siguran brod, a on je bio njegov poručnik. Bio je ponosan, a oko vrata je nosio malu posvećenu Mariju od olova.

»Brod se imao za osam mjeseci vrtati u luku i donijeti drva za građu. Osam mjeseci — onda bi bio Uskrs.

»Ali nikad nije došao. Nikad, nikad, kako znaš.

»Sjedila sam ovdje i promatrala, kako dolaze i odlaze; moje dijete se razboljelo i umrlo, ljeto je prošlo, i jesen, a ja sam neprestano gledala i gledala, jer brigovi su svi jedan drugom slični, ali ja sam ga odmah prepoznala, čim se ukazao, jer je na srednji jarbol pričvrstio povjesmo lana, pa kad je došao živ i zdrav kući, ja sam to povjesmo isprela i plela čarape za njega... To je bio njegov hir, pa na jedanaest uzastopnih putovanja nije nikad propustio da pričvrsti lan, niti sam ja propustila da spletem čarape.

»Ali ovaj put nisam vidjela povjesma, ni dočekala brig, ni mog dobrog muža s njegovim sjajnim modrim očima.

»Samo jednog zimskog dana, kad su velike sante leda udarale, došao je neki brod obalne plovidbe i donio vijest, da su u danskim vodama naišli na vodom napunjen brig, a kad su otišli na nj, da je bio prazan i raspuknut, a njegova posada da se svakako utopila. Na krmi je bilo bijelom bojom naslikano ime »Fleur d'Épine« iz Bruxellesa, tako jasno, kako već može ime biti, i to je bilo sve, što smo ikad doznali. Kakovo ga je zlo snašlo, ili kako su poginuli, nije niko nikad saznao.

»Samo je brod obalne plovidbe donio onaj komad balvana, na kom je jasno bilo napisano »Fleur d'Épine«.

»Ali vidiš, ja n e z n a m, da li je moj muž mrtav.

»Jednog dana — ko to može znati? — mogla bi ga dovesti koja od ovih lađa, pa bi on mogao skočiti na pristanište, potrčati preko stepenica, kako je uvijek običavao, pa bi svojim veselim glasom mogao viknuti: Annémie, Annémie, evo lana za pređu, evo za pletenje čarapa! Jer to su uvijek bile njegove riječi, kad je dolazio kući; bez obzira, da li je imao lijepo ili ružno vrijeme, on je uvijek privezao povjesmo uz vršak glavnog jarbola.

»Prema tome vidiš, mila moja, da ne mogu odavde otići. Jer što bi bilo, kad bi on došao, a

mene ne našao ovdje? Rekao bi, da je to čudan način tugovanja za njim.

»A znaš, ja ne bih mogla biti bez prozora. Mogu odavde vidjeti sve brigove kako pristaju; mogu osjetiti miris broda, koji sam uvijek voljela; mogu vidjeti, kako se momci penju pa motaju jedra, kako ih popravljaju, kako dižu i spuštaju zastave.

»A onda, ko to može znati? — ja mislim, da ga more nije otelo... ja mislim, da ću čuti njegov glas prije nego što umrem.

»Jer ljudi vele, da je Bog dobar«.

Beba je tiho mela i slušala, a oči joj postale zamišljene. Hiljadu puta slušala je tu pripovijest; svaki put drugim riječima, ali uvijek istu priču. Znala je, da je Annémie gluha za sve sate, koji otkucavaju vrijeme i slijepa za svoje sjedine i za sve nabore svoga lica, i da jedino misli na svog dragog muža, koga je more progutalo, i da ga vidi onakova, kakav je bio u danima njene mladosti.

Ali tog joj se popodneva poznata pripovijest pričinila još dirljivija, pa kad je starica ukočenom rukom odmakla platno, koje je prekrivalo prozor, pa kad je pogledala napolje i svoje stare mutne oči stala naprezati u čežnji, kojoj Bog nije nikad udovoljio, Beba je u svom srcu osjetila neku čudnu zimu i govorila sama sebi:

»Kako je to, kad neko toliko mari za drugo neko stvorenje? Mora da je strašno, a ipak mora biti i krasno — trpi li svako stvorenje tako?«

Kad je dovršila metenje opeka, nije uopće govorila, nego je otišla niz stepenice po vrč vode, pa na ognjištu nad drvenim ugljenom pristavila staričin kotlić s kupusom za večeru.

Annémie nije ju ni čula ni vidjela; neprestano je kroz rupu u zidu gledala jarbole, i jedra, i more.

Spustio se sumrak.

S barki i brigova dopirao je miris mora. Mornari su jedan drugom dovikivali. Lađe su bile natiskane jedna do druge i gubile se u sve većem mraku. Na drugoj strani kanala zvala su zvona na večernju.

»Jedanaest putovanja uzastopce i on nije nikad zaboravio, da priveže lan o jarbol«, mrmljala je Annémie, ispružajući staro, naborano lice u sivi zrak. »Ondje je lepršao — mogao se vidjeti pola milje daleko kako dolazi — blijedo-žuta pahuljica na vjetru, kao pletenica moje kose, kako je običavao govoriti. Ne, ne, ja ne bih mogla odavde otići; on bi mogao doći večeras, sutra, svaki čas; on se nije utopio; on je bio sve, što sam imala, a vele, da je Bog dobar«.

Beba je slušala i gledala, a zatim poljubila staru drhtavu ruku, uzela čipke i tiho bez riječi izišla iz sobe.

Dok je stara Annémie gledala kroz prozor, uzalud se od nje tražila riječ ili kakav znak. Ljudi su govorili, da nije bila pri zdravoj pameti od onog kobnog zimskog podneva, prije šezdeset godina, kad je onaj brod obalne plovidbe donio u luku slomljen balvan s dobrog briga »Fleur d'Épine«.

Beba nije to znala, a nije ni marila, da li je starica pri zdravoj pameti ili nije.

Upoznala ju je u radionici čipaka, gdje je Annémie izbadala uzorke, pa ju je jako zavoljela i žalila. Kad je Annémie jako ostarila, i previše oslabila, da sama ide u radionicu, Beba je za nju izmolila dopuštenje, da smije kod kuće raditi, pa joj je posljednje tri ili četiri godine donosila uzorke; ujedno je jadnoj starici obavljala mnoge druge male poslove — usluge, koje je Annémie jedva i opažala, jer se tako priučila na njih, a njezina je slaba inteligencija bila potpuno zaokupljena ide-

jom, da mora kroz sve te dane i kroz sve te godine očekivati povratak mrtvog čovjeka i potopljenog briga.

Beba je čipke metnula u svoju košaru i otkasala kući, dok su joj drvene cipelice lupkale po pločniku.

»Kako mora biti, kad se neko tako voli!« mislila je i s nekom nejasnom asocijacijom ideja, koju ne bi mogla objasniti, podigla je lišće u svojoj košarici i pogledala pupoljak ruže mahovnice.

Bio je mrtav.

VI

Kad je izišla iz grada i stupila na svoju ladanjsku cestu, pala je na nju neka sjena u večernjoj svjetlosti.

»Jeste li imali dobar dan, mala?« zapitao je glas, koji ju je zaustavio u nekom nejasnom očekivanju i radosti.

»Vi ste to!« prihvati ona lako ciknuvši, kad je vidjela svoga prijatelja od svilenih čarapa, kako se naslonio na jedna vrata na pô puta na zelenoj i samotnoj cesti, koja vodi u Laeken.

»Da, ja sam«, odgovori on, pošto joj se priključio. »Jeste li mi oprostili, Bébée?«

Ona ga pogleda otvorenim i molećim očima, kao dijete, koje je nešto skrivilo.

»Oh, cijelu noć nisam spavala«, odgovorila je prostodušno. »Mislila sam, da sam se pokazala osorna i nezahvalna, i nisam mogla sebe uvjeriti, da sam pravo radila, premda bi zacijelo bilo krivo, da sam radila drukčije«.

On se nasmija.

»No, to je jasnija dedukcija nego one, koje se dadu izvesti iz većine moralnih neizvjesnosti. Nemojte više na to misliti, draga moja. Ja vas uvjeravam, da nisam ni ja mislio«.

»Ne?«

Bila je malo razočarana. Njoj se činilo, da je to bila golema stvar, jer je cijelu noć ležala budna, prevrćući ju po svom malom mozgu i uzalud moleći pomoć kod šesnaest anđela sna.

»Zaista nisam. A kamo idete tako brzo, kao da su vaše drvene cipelice Merkurovi sandali?«

»Merkur — je li to neki obućar?«

»Nije, draga. Ali se on pokazao strašno slabim majstorom, kad je izdjelavao ženu. Koliko mi je poznato, on nije njezinim nogama dao potrebitu brzinu, jer žena trči samo zato, da se za njom trči, a ako ju ne progonite, onda se sama uvijek vrati«.

Beba nije ništa razumjela.

»Ja sam mislila, da je Bog stvorio žene«, rekla je malo zaplašena.

»Vi to zovete Bogom. Prije tri hiljade godina ljudi su to nazivali Merkurom ili Hermesom. Oboje znači istu stvar — puke riječi, da označe neki nepoznati kvalitet... Kamo idete? Leži li ovdje vaš dom?«

»Da, tamo napred, daleko napred«, rekla je Beba čudeći se, što je zaboravio sve, što mu je dan prije pripovijedala o svoj kolibi, o svom vrtu i o svojim susjedima. »Zašto niste danas došli, da dovršite svoju sliku? Imala sam za vas jedan pupoljak ruže, ali sad je već mrtav«.

»Bio sam u Anversu. Dakle ste me ipak očekivali?«

»Oh, cijeli dan. Jer sam se tako bojala, da sam se pokazala nezahvalnom«.

»To je vrlo lijepo od vas. Žene nisu nikad zahvalne, draga moja, osim kad se s njima zlo postupa. Merkur, o kome smo govorili, dao im je među ostalim darovima i psećje srce.«

Beba se zbuni; ona nije o tome mnogo mozgala, ali ju je bolio plitki i cinički ton, koji nije nikako

bio u skladu sa slatkim, tihim, sivim ljetnim večerom.

»Zašto se tako žurite?« opet će on. »Noć je svježa, a tek je sedam sati. Ići ću komadić puta s vama«.

»Žurim se zato, što moram izraditi Annémie-ine čipke«, reče Beba, radosna što je počeo govoriti o nečem drugom, na što je mogla odgovoriti. »Annémie-ina ruka dršće i oči su joj mutne, pa izbode sasvim krivo i nikad to ne opazi; puklo bi joj srce, kad bi joj ko to pokazao, ali Baës ih ne bi htio uzeti onakove, kakove su, jer nisu ni za što. Stoga ih ja sama izbodem na čistom papiru, Baës misli, da je ona to načinila te joj isplaćuje istu svotu i ona je sasvim zadovoljna. A kako ja za nju dodonosim i odnosim uzorke, jer ona ne može hodati, mogu je lako prevariti, a znate, takovo varanje nije grijeh«.

On je šutio.

»Vidim, da ste dobra djevojčica, Bébée«, progovori on napokon ozbiljnijim tonom. »A ko je ta Annémie, za koju toliko činite — po svoj prilici neka stara žena?«

»Da, stara, vrlo stara. Njezin se muž prije šezdeset godina utopio u moru, a ona još uvijek očekuje danju i noću njegov brig«.

»Psećje srce. On ju je bez sumnje tukao i imao po jednu ženu u pedeset drugih luka«.

»O, Bože«, reče Beba lako viknuvši, kao da su je zaboljele riječi izrečene protiv pokojnika. »Ona mi je toliko o njemu pripovijedala. Bio joj je tako dobar, da nije mogao bolji biti. Prošlo je već šezdeset godina, a ona je još uvijek tako žalosna i neće da vjeruje, da se on utopio«.

Slikar ju je gledao sa smiješkom, u kom je bilo i sažaljevanja.

»Pa da, vjerujem, da ima takovih žena. Ali budite uvjereni, draga djevojko, da ju je i tukao. Od njih dvoje jedno uvijek drži bič i služi se njim — a drugo se poguri i šuti.

»Ne razumijem«, reče Beba.

»Ne — ali ćete već razumjeti«.

»Razumjeću?... Kada?«

Slikar se opet nasmiješi.

»Oh — možda sutra, ili na godinu — ili kad se svidi Sudbini«, reče, a u sebi pomisli: »Ili bolje — kad se meni prohtjedne«, pa je s uživanjem pustio, da mu oči počivaju na nožicama, koje su pored njega stupale po travi, i na lijepom vratu, koji se pokazivao, kad bi se od vjetra i njenog brzog kretanja pomakli nabori na njenom zobuncu.

Beba je također gledala njega; bio je jako lijep, ili joj se bar tako pričinio pored širokih, tupih i običnih lica Brabantovaca oko nje. Stupao je s lakom gracioznošću, bio odjeven u slikovit baršun, imao krasnu pjesničku glavu, oči kao tamno-smeđa voda, a lice kao jedan od Jordaensovih ili Rembrandtovih kavalira u galerijama slikâ, kamo se običavala nedjeljom ušuljati, gledati slike i sanjariti, kakav je mogao biti onaj svijet, u kom su ti ljudi živjeli.

»Vi pripadate ljudima iz Rubesove zemlje, zar ne?« zapita ga ona.

»Koje zemlje, draga moja?«

»Onih ljudi, koji žive u zlatnim okvirima«, rekla je Beba sasvim ozbiljno. »U galerijama, znate — ja poznam neku ženu, koja čisti podove u Arenenbergu, pa me ona katkad pusti da pogledam — vi ste upravo kao ona velika gospoda u zlatnim okvirima, samo vi nemate sokola i mač, a oni imaju uvijek. Htjela sam znati, odakle dolaze, jer nisu nimalo slični ni jednomu od nas, pa je ona žena — Lisa Dredel, koja stanuje u ulici Pot d'Etain —

uvijek govorila: ‚Drago srce, oni svi spadaju u Rubesovu zemlju — danas se takovi ne viđaju'. Ali vi morate da ste iz Rubesove zemlje; barem ja tako mislim«.

Shvatio je što ona misli; sjetio se, da je »Rubes« kratica za Rubensa, kojom su se svi Nizozemci služili, pa je pogodio ideju, koja je ovom malom, samotnom i fantastičnom duhu bila realnost.

»Možda i jesam«, odgovori on sa smiješkom, jer nije smatrao zgodnim, da joj oduzme iluziju, koja ga je u njenim očima veličala. »A ne biste li vi htjeli vidjeti Rubesov svijet? Da vidite zlato, veličinu i sjaj svega onoga? — da nikad ne radite i da se ne umarate? — da se uvijek krećete u sjaju? — da uvijek živite kao sokoli u onim slikama, o kojima govorite, sa srebrnim zvoncima oko vas i s kapom, koja je sva protkana biserom?«

»Ne«, reče Beba prostodušno. »Voljela bih samo da to vidim onako, kako kroz rešetke gledaju u kraljev staklenik ovdje. Ali ne bih htjela živjeti u njemu. Ja volim svoju kolibu, i čvorka, i piliće, a što bi radio vrt bez mene? — pa djeca, pa stara Annémie? Nikako i nigdje ne bih mogla biti sretnija nego što sam sada. Ima samo jedna jedina stvar koju želim«.

»A to je?«

»Da nešto naučim. Da nisam takova neznalica; umijem doduše malo čitati, svoj molitvenik, i pisma; kad Krebs donese kakove novine, onda mogu malo čitati — ne mnogo. Francuski znam dobro, jer je Antoine bio Francuz i nije nikad flamanski sa mnom govorio; a oni, budući da su Flamanci, ne mogu, naravski, nikako čitati novine, pa stoga misle, da je to nešto osobito kod mene. Ali ja bih htjela svašta znati, htjela bih da znam sve, što je bilo prije nego što sam došla na svijet. Sveta Gudula — vele, da je sagrađena stotine godina prije

nas; pa Rubes — vele, da je bio kralj slikara u Antwerpenu prije nego što je najstarija žena, kao Annémie, počela brojati vrijeme. Uvjerena sam, da vam knjige sve to kažu, jer vidim, kako studenti dolaze i odlaze s njima. Kad sam jedanput vidjela one milijune knjiga u Rue du Musée, zapitala sam čuvara, čemu one služe, a on je rekao, ‚da učine ljude pametnima, draga moja'. Ali obućar Bac, koji je bio sa mnom, — bio je praznik — on je rekao : ‚Ne vjeruj to, Bébée; one samo zamute ljudima mozak; jer jedna knjiga veli jedno, a druga drugo i tako dalje, dok ih ne smete sve to protivriječno laganje. Kad vidiš učena čovjeka, onda budi uvjerena, da vidiš vrlo jadno stvorenje, koje ne bi moglo okopati komadić zemlje, ili zaklati prase, ili sašiti cipelu'... Ali ja ne vjerujem, da je Bac imao pravo. Zar ne, da nije?«

»Ne znam pouzdano. U cijelosti mislim, da je to najistinitija primjedba o literaturi, koju sam ikad čuo, i da ona pokazuje, kako Bac zdravo prosuđuje.«

»Katkada,« reče Beba, koja nije razumjela njegov odgovor, nego je dalje slijedila svoje misli, »katkad govorim tako susjedima, a oni mi se smiju. Jer majka Krebs veli, kad neko umije presti, mesti, mijesiti kruh, moliti i musti kozu ili kravu, da je to sve, što žena treba da zna na zemlji. Ali ja, ne mogu si pomoći — kad gledam one prozore u katedrali, ili one krasne tornjiće na našoj gradskoj vijećnici, onda želim znati, ko su bili oni ljudi, koji su to načinili — što su radili i što su mislili — kako su izgledali i kako su govorili — kako su naučili, da kamenu dadu oblik lišća i trave — kako su mogli zamisliti sva ona anđeoska lica na staklu. Kad idem sama rano ujutru ili noću, kad je sve tiho — zimi moram katkad do mraka raditi na čipkama — onda čujem za sobom njihove korake i oni mi šapuću u

*

uho: ‚Gledaj, Bébée, kakove smo krasne stvari načinili, a vi svi nas zaboravljate. Učinili smo ono, što nikad neće umrijeti, ali naša su imena mrtva kao kamenje'. A onda ih tako žalim i stidim se. I htjela bih više znati. Biste li mi vi mogli reći?«

On ju je ozbiljno gledao; oči su djevojci sjale, obrazi joj porumenili, a ustašca drhtala od uzbuđenosti.

»Je li vam ikad neko tako govorio?« zapita ju on.

»Nije,« odgovori ona. »To dolazi samo od sebe u moju glavu. Katkad pomislim, da anđeli katedrale meću to u nju. Jer znate, anđeli se moraju umoriti, kad neprestano pokazuju prama Bogu, a ljudi se neprestano od njih otkreću. Katkad sam znala to reći Antoinu. Ali on bi odmahnuo glavom i rekao, da nema koristi od razmišljanja; najvjerojatnije je, da su sveta Gudula i sveti Michael noću spustili već gotovu crkvu, a zašto i ne? Bog je načinio drveće, a ono je po njegovu mišljenju još čudesnije. Možda i jest, ali to nije nikakav odgovor. A ja bih tako rado htjela znati. Trebam nekoga, ko bi mi rekao, — pa ako vi dolazite iz Rubesove zemlje, kako mislim, onda bez sumnje znate sve, ili se bar sjećate?«

On se nasmiješi.

»Pristup u Rubesovu zemlju leži u knjigama, ljepotice moja. Hoćete li, da vam neke d a d e m? — ne, nego da vam ih p o s u d i m, kad ne možete bez uvrede slušati o davanju. Rekli ste, da znate čitati?«

Bebine su se oči žarile, kad ih je uzdigla do njegovih.

»Znam čitati — ne osobito brzo, ali to će doći, mislim, vježbanjem, upravo kao i predenje — čovjek zamrsi konac i prekine ga sto puta prije

nego što nauči presti tanko kao paučina. Valjda sam pedeset puta pročitala život svete Ane, svete Katarine i svetog Lievena, ali to su jedine knjige, što ih ima pater Francis, inače kod nas nema niko nikakvih knjiga.«

»Vrlo dobro. Dobićete moje knjige. Ispočetka lagane, a zatim ozbiljnije. Ali kad ćete imati vremena za to? Vi radite tako mnogo; vi ste kao zlatna pčelica.«

Beba se nasmije, sva sretna.

»Oh! dajte mi knjige, a ja ću već naći vremena za njih. Sad sviće tako rano. Time se dobiva toliko sati. Zimi ih nema, jer moram ležati u krevetu, kad ne mogu toliko smoći, da kupim svijeću osim, naravski, katkad po koju voštanicu, kako mi je dužnost, za Našu Gospu ili za pokojnike. A hoćete li mi zaista posuditi knjige?«

»Hoću... zaista. Da. Sutra ću vam jednu donijeti na Grande Place, ili ću vas s njom ovdje dočekati. Znate li, što je pjesništvo?«

»Ne znam.«

»Ali vaše cvijeće ipak vam nešto govori?«

»Ah, uvijek. Ali to niko ne čuje osim mene, pa stoga niko i ne vjeruje.«

»Pjesnici su ljudi, koji čuju poput vas, kako cvijeće govori, i drveće, i more, i životinje, pa čak i kamenje. Ali to ne čuje niko drugi, pa kad pjesnici to napišu, onda svijet veli: ‚To je bez sumnje vrlo lijepo, ali to je samo za sanjare; tim se ne može peći kruh.' Daću vam nešto od pjesništva — meni se čini, da vam je sanjarenje milije nego kruh.«

»Ne znam,« odgovori Beba i zaista nije znala, jer su njeno sanjarenje kao i njena mladost, njezina nevinost, njezina naivnost i njezina jakost, bili potpuno nesvijesni, kako takove stvari i moraju biti, da uopće budu čiste i istinite.

Beba je odrasla ravna, i čista, i mirisava, i vesela kao njezin karanfil, ali ona nije o sebi ništa znala kao što ni karanfil ne zna svoju boju ili svoj koren.

»Ne, vi ne znate,« rekao je on s izvjesnim sažaljenjem, a u sebi je mislio: — bi li bilo vrijedno, da joj se kaže?

Ako ne bude znala, onda će ove nejasne čežnje i maštanja otpasti od nje s godinama njene mladosti, kako cvjetovi lipe otpadaju, kad nastane ljetna žega. Ona će ih zaboraviti. One će se malo zadržati u njenom srcu, možda će se probuditi kod zalaza sunca ili kad zazvoni pozdravljenje, ali ne da ju muče. Jedino će njezinu pjesmu kod kolijevke učiniti nujnijom i mekšom, nego što je kod ostalih žena... Bez hrane će one zakržljati i neće cvjetati. Ona će se razviti u jednostavnu čvrstu, marljivu i bogobojaznu ženu kao što su i ostale njene susjede. Ona će se, bez sumnje, jedanput udati, pa će pošteno i dobro odgajati svoju djecu; svaki dan će sjediti pod svojom šatrom na trgu, prešće i šiti, kopati i prati, mesti i prkositi zlu vremenu, zadovoljavajući se slabom hranom do kraja svog bezazlenog i mučnog života — siromašna mala Beba!

Vidio ju je tako jasno, kakva će biti — ako ju ostavi na miru.

Malo viša, malo šira, malo tamnija, malo tvrđe kože, u licu manje slična cvijetu. Naučiće, da misli kao njezine susjede, samo na cijenu drva i kruha; radiće veselo, ali teško, od zore do mraka, da napuni gladna usta; zaboraviće sve osim kovrčaste glavice, koje se kupe oko njene zdjele s juhom, i usnice od godine dana, koje sisaju na njenim grudima.

Besprikoran život, život bez događaja, život bistar kao kaplja rose i isto tako bezbojan; život, koji se stvara, protječe i svršava u zelenoj uličici

kraj vode, gdje su labudovi pod vrbama načinili svoja gnijezda; život, koji je jednak životu milijuna, samo možda malo čišći, malo vedriji, malo nježniji, nego što su obično ti životi, ali inače tako jednak njima kao što je jedan klas ječma jednak drugomu, kad se diže iz tla, kad se ljulja na vjetru, kad požuti na jakom ljetnjem suncu, pa onda pod srpom opet pada na tlo.

Vidio ju je jasno, kakova će biti — ako ju on ostavi na miru.

Ali da li da ju ostavi na miru?

On nije ni za što mario; samo su njezine oči imale tako lijep, otvoren, nevin pogled kao oči u ptice, a bila je tako hrabra i odlučna u stvari onih svilenih čarapa; a taj njezin neuki i sanjarski duh bio je kao rumeni pupoljak ruže, koji izgleda čvrsto zatvoren, a miriše tako slatko i tako je zamamljiv, da bi ga dijete otvorilo, zaboravljajući da će ga tako zauvijek pokvariti, da će mu zauvijek zapriječiti da se rascvate u potpunu ružu, i da će u njegova nježna njedra pustiti prašinu, sunce i pčelu. Muškarci su prava djeca, a žene njihovi ružini pupoljci...

Želeći samo da ostane u prijateljstvu s tim stranim i lijepim putnikom iz onog nepoznatog raja Rubesove zemlje, otvorila je Beba svoju košaru.

»Danas sam za vas uzela kitu cvijeća, ali je uvenula. Gledajte — sutra, ako budete ondje, dobićete najljepšu iz cijelog vrta.«

»Dakle želite, da me opet vidite?« zapita ju on.

Beba ga pogleda zbunjenim očima, ali s umiljatim, otvorenim pouzdanjem, u kojemu nije bilo oklijevanja.

»Da! vi ste posve drukčiji nego iko, koga poznajem, pa ako mi budete htjeli pomoći, da nešto malo naučim, ja ću vam biti vrlo zahvalna; katkad

mislim, da nisam glupa, nego samo neuka, — ali to ne mogu znati, dok ne pokušam.«

On se nasmiješi. Dan prije napastovao je djevojku samo zato, što je bila lijepa, pa mu se činilo, da je posve prirodna stvar, kad ju na taj način napastuje. Ali sad je u njoj bilo nešto, što ga se drukčije dojmilo; svršetak će, doduše, biti isti, ali on će promijeniti sredstva...

Sunce je zašlo. Na dalekom rubu ravnice bio je još uvijek nizak, mutno-crven žar — to je bilo sve. U dalekim kućicama treperile su male svjetlosti.

»Otići ću i ostaviću je na miru,« mislio je on u sebi. »Sirotica! Ona bi sebe mogla pokloniti, ali nikad prodati. Ostaviću je na miru, duh će joj se smiriti, a tijelo ostati zdravo, i jako, i »čisto«, kako to ljudi nazivaju. Bila bi šteta, kad bih se s jednim i drugim poigrao jedan dan, a zatim odbacio kao što dječak baca mrtvog vrapca. Ona je grumen zemlje, na kom raste poljsko cvijeće. Ostaviću je na miru; cvijeće će u svoje vrijeme uginuti pod plugom, a ona će biti zadovoljna među ostalim grumenjem, — ako ju ostavim na miru.«

U tom času je preko mračnog polja, ocrtavajući se pred tamno-crvenim nebom, prelazio mladić sa svežnjem pruća na leđima i sa sjekirom u ruci.

»Zakasnila si, Bébée,« doviknuo joj je flamanski i namrštio se na stranca pokraj nje.

»Zgodan dečko — ko je to?« zapita njezin pratilac.

»To je Jeannot, sin stare Sofije,« odgovori Beba. »Tako je dobar — oh, tako dobar, ne možete ni zamisliti; uzdržava svoju mater i tri male sestre, i radi teško, vrlo teško u šumi, pa ipak često nađe vremena, da mi okopa vrt, a zimi nasiječe mi sve drvo, koje trebam.«

Stigli su do mjesta, gdje se cesta uspinje ispred kraljevog ljetnikovca.

Bili su pod velikim bukvama i lipama. Ondje je bio visok, siv zid, a nad njim visjele cvatuće grane. U jarku, punom dugačke visoke trave, meketali su jarići pokraj svojih majki.

Nalijevo prostirala su se zelena polja repice, repe i djeteline, a usred njih tu i tamo, stajalo po koje veliko šumsko drvo, a prema modroj niskoj liniji dalekog horizonta, crvena krila mlinova i sivi crkveni tornjevi; negdje u daljini zvonila su sanena zvona nujni flamanski »carillon«.

Slikar je bio zastao i zagledao se u djevojku.

»Moram vam reći laku noć, Bébée... sad ste već skoro kod kuće.«

I ona je bila zastala i gledala u njega.

»Ali ću vas sutra vidjeti?«

U njenoj se molbi opet osjećala ona čeznutljiva, živa, plaha i nesvijesna molba, kao i sinoć, kad ga je pitala, da li se ljuti.

On je časak oklijevao. Znao je, što će s njom biti, ako joj odgovori »ne« i ode iz grada, kamo ga odvede njegovo promjenljivo raspoloženje; znao je, kakav će biti njezin život, tako pouzdano kao što je znao, da će od rumena breskvina cvijeta tamo na zidu postati breskva; život u kolibici; među susjedima; pospan, i siguran, i mlitav; — ako ju ostavi na miru.

Ali je znao i kakav će biti svršetak, ako ostane ovdje i ako se sutra ujutru s njom sastane; znao je tako izvjesno, kao što je znao, da će ona grančica s bijelim cvjetovima kruške, koju je nepromišljeno odbio kamenom tamo prijeko na travi, u noći uvenuti i da nikad neće donijeti svoj slatki, jednostavni plod na sunčanoj svjetlosti.

Da pusti breskvin cvijet, da sazori i da ga ubere koji seljak — ili da privuče grančicu kruške i pokupi pupoljke?...

Nemarno i ravnodušno razmišljao je o tom pitanju, a Beba, zaboravivši uzorke čipaka i vrijeme, koje je odmicalo, stajala je gledajući ga plahim i molećim očima, misleći samo — da li se opet razljutio ili će joj zaista donijeti knjige i učiniti je pametnom, kazujući joj, što se u prošlosti događalo?

»Hoću li vas sutra vidjeti?« zapitala ga je sa čežnjom.

Bi li?... Ako ostavi breskvin cvijet na zidu, doći će drvosječa Jeannot i ubraće plod.

Ako pusti grumen zemlje na njegovoj livadi i ostavi netaknute sve njegove krasuljke, onda će ga onaj mrki mladi seljak isjeći svojom sjekirom i odnijeti u svoju pletenu krletku, da mu pod strehom kolibe ševa njegove ljubavi pjeva kakvu glupu šumsku pjesmu...

Pogled na krepkog, mladog šumskog radnika, kako ide preko polja i kako se ocrtava pred tamnocrvenim nebom, bio je kao ono perce, koje je dovoljno, da se spusti jedna strana uravnotežene vage.

Bio je sklon, da ju ostavi na miru, kad je u svojoj mašti vidio čisti, jednostavni, bezbrižni i pošteni život, u kom će se s vremenom smiriti njeno sanjarsko djevojaštvo.

Ali kad je u liku šumskog čovjeka na tamnom nebu bio vidljivo označen onaj svršetak, što ga je predviđao, on nije prema njemu bio ravnodušan; razljutio se; javila se nejasna želja, da ga učini nemogućim.

Da Jeannot nije išao preko polja, on bi otišao i od toga časa bi ju ostavljao na miru; ali ovako —

»Laku noć, Bébée,« rekao joj je. »Sutra ću dovršiti Broodhuis i donijeću vam prvu knjigu. Nemojte previše sanjariti, jer ćete krivo izbosti uzorke čipaka. Laku noć, ljepotice!«

Nato se okrene i vrati preko zelene poljske staze u grad.

Beba je časak stajala i sa blaženim smiješkom gledala za njim; zatim je digla grančicu kruške i otrčala kući što su je noge nosile.

Te je noći jako dugo radila. Polijevala je i uređivala cvijeće, zatim za sutrašnji dan izglačala čistu bijelu kapicu... Nato je sjela kraj otvorenog prozora, da uz jaku svjetlost punog mjeseca, koji je svojim sjajem preplavio njenu kolibu, izbode sve uzorke stare Annémie...

Ali je pjevala cijelo vrijeme, dok je radila, pa je veseli, lijepi pjev bez riječi lebdio preko vode i preko polja i probudio u krevetima neke stare ljude, koji su ležali kod otvorenih prozora, pa su se okrenuli, prekrstili i rekli: »O, Bože! — sad je predvečerje Spasovdana, pa su anđeli tako blizu, da ih čujemo.«

Ali to nije bio anđeo, nego nešto, što je bliže nebu nego išta na svijetu — maleno ljudsko srce, koje je sretno i nevino.

Te je noći tištala Bebino srce samo jedna tuga. Cvjetovi kruške bili su svi mrtvi — i nikakva njega ne bi ih mogla opet dozvati u život, da cvatu, makar samo još jedan sat...

»Nije na to mislio, kad ih je odbio,« rekla je žalosno sama sebi.

VII

»Mogu li štogod za tebe raditi, Bébée?« zapitao je rano ujutro crni Jeannot, otvarajući plaho jednom rukom njena vrata.

»Nema nikakova posla, Jeannot. U to doba godine treba cvijeće tako malo timarenja,« rekla je dižući glavu sa španjolske grahorice, koju je vezala uz štapić.

Šumski radnik nije odgovorio; naslonio se na poluotvorena vratašca, pa ih golom podlakticom micao amo-tamo. Bio je dobar, bezazlen, prijazan momak, crn kao ugljen i priprost kao dijete, a usto potpuna neznalica, jer je sve svoje dane proveo u velikim šumama Soignies; dok je bio dječarac, pravio je svežnjeve od pruća, a kad je odrastao, sjekao je stabla ili palio ugljen.

»Ko je bio onaj seigneur s tobom sinoć, Bébée?« zapitao je poslije duge šutnje, gledajući je kako radi.

Bebine oči postadoše vrlo blage, ali ih je slobodno podigla.

»Ne znam pravo. Ja mislim, da je slikar — prvi među slikarima, kao što je Rubes bio u Antwerpenu; preksinoć je u katedrali tražio ruže.«

»Ali on je išao s tobom?«

»Našao se na putu, kad sam sinoć išla kući — da.«

»Što ti je dao za ruže?«

»O — dobro mi je platio . . . Kako je danas tvojoj majci, Jeannot?«

»Ne voliš, da o njemu govoriš?«

»Zašto bih ti govorila o njemu? Ta on ti nije ništa.«

»Jesi li ga zaista vidjela tek prije dva dana, Bébée?«

»Oh, Jeannot! Zar sam ja ikada lagala? To ti zacijelo ne bi nikada pitao koju od tvojih sestara.«

Šumski čovjek je skrštenim rukama micao amo-tamo vratašca.

Beba se nije na njega osvrtala, nego je vezala cvijeće, punila svoje košare i obavljala ostali posao. Prislonila je ljestve uz kolibu i popela se na niski krov, da traži jaja, jer kokoši imaju katkad čudnu sklonost za trsku i lišajeve. Našla je dva jajeta i odlučila, da će ih ponijeti staroj Annémie. Kad se ogledala, sjedeći na rubu krova i držeći jednu nogu na najvišoj prečagi ljestava, vidjela je, da Jeannot još uvijek stoji na vratima.

»Zakasnićeš u šumu, Jeannot,« doviknula mu je. »Tako je dalek put donde i natrag. Zašto gledaš tako mrko? Potrgaćeš vratašca.«

»Ne volim, da govoriš sa strancima,« reče Jeannot, mrko i žalosno.

Beba se smijala, dok je sjedila na rubu krova gledajući sjajno sivo nebo ranog jutra, rosni vrt i zelena polja; gledala je sretnim očima, koje su joj preobrazile poznati vidik.

»Oh, Jeannot, kakvu besmislicu govoriš! Kao da ja svakog ljeta ne govorim sa stotinama stranaca; kao da bih mogla i jedan cvijet prodati, kad ne bih govorila! Danas si rđave volje — eto to je.«

»Znaš li ime onog čovjeka?« zapita iznenada Jeannot.

Beba je osjetila, kako su joj se obrazi zažarili kao od podnevne sunčane žege. Mislila je, da je to od ljutosti radi Jeannotove nespretne radoznalosti.

»Ne znam! Pa što bi nam njegovo ime kazivalo, kad bih ga i znala? Ne mogu ljude pitati za ime, kad od mene kupuju ruže.«

»Kad bi to bile samo ruže! — —«

Rastavljao ih je vrt, pa Beba nije čula ove riječi uživajući u krasoti svitanja.

»Ti si ljut, Jeannot, eto to je,« rekla je poslije nekog vremena. »A ne bi se trebao ljutiti; ti si previše velik, jak i dobar. Pođi unutra, pa donesi moju zdjelu s kruhom i mlijekom, pa mi ju dodaj ovamo gore. Tako je ovdje ugodno. Kao da sjediš na stablu jabuke.«

Jeannot uđe poslušno, pa joj doda njezin doručak, gledajući je plahim, udivljenim očima. No lice mu je bilo žalosno, pa je duboko uzdahnuo, kad je uzeo svoju sjekiru i okrenuo se, da pođe. On je bio jedina potpora svojoj majci i sestrama, koje bi kod kuće pomrle od gladi, kad on ne bi radio u šumi.

»Hoćeš li se opet sastati s onim strancem?« zapitao ju je.

»Hoću!« odgovori ona s veselim triumfom u očima, ne misleći na njega. »Sad moraš poći, Jeannot; jako si zakasnio. Ja ću sutra poći i pohoditi tvoju majku. I nemoj se ljutiti, dragi, veliki Jeannot. Dani su prekratki, a da se zlovoljom sjeckaju na sitne komadiće; samo će glup pastir kod striženja pokvariti runo oštrim sjeckanjem — tako veli pater Francis.«

Pošto je Beba izrekla svoj komadić mudrosti, nadrobila je kruh u mlijeko i jela, dižući lice prema svježem vjetru, a mrvice bacajući lastavicama, koje su kružile. Gledala je, kako se dolje ruže ljuljaju u povjetarcu, pa je nejasno mislila, kako je lijepo živjeti.

Jeannot pogleda gore na nju, zatim polagano i nujno pođe kroz vlažne grmečke kadulje i kraj pupova ljiljana, koji su se otvarali.

»Ti ćeš misliti samo na onog stranca, Bébée, a nikad na nekog od nas — nikad više«, rekao je, pa je kao slomljen otvorio vratašca, izišao i otišao

u jutarnjoj tišini. Bilo je ludo, što je rekao, a zar su zaljubljeni ljudi ikada bili pametni?

Beba nije razumjela ni sebe ni njega; jedino je znala, da je sretna, a kad čovjek to zna, onda ne traži ništa više.

Sjedila je na trski krova jedući kruh i mlijeko u sivom bistrom zraku; nad glavom su joj kružile lastavice, a neke od njih čak su se jednu sekundu zaustavile na rubu zdjele, da kljucnu hranu iz velike drvene žlice; poznavale su je svih šesnaest ljeta njezina života i bile su njezine drugarice u igri, samo joj nikad nisu htjele pripovijedati, što su vidjele zimi preko mora. To je bila jedina nezgodnost između njih. Lastavice ne odaju svoje tajne. One sve nose sudbinu Prokne.*)

Sunce grane i pretvori lišaje na krovu u zlato.

Beba mu se veselo nasmiješila, kad se diglo iznad drveća i obasjalo sva mala sela, razbacana po ravnici.

»Ah, drago Sunce!« kliknula mu je. »Postaću mudra. Doći ću u zemlju velikog Rubesa. Slušaću o prošlosti i o budućnosti. Čuću, što vele pjesnici. Lastavice mi nisu htjele ništa reći, ali sad ću znati, koliko i one. Zar se tome ne veseliš, o Sunce?«

Sunce je prelazilo preko stabala, čulo ju je, ali nije ništa odgovorilo. Da je uopće odgovorilo, ono bi moralo reći:

»Jedino vrijeme, u kom je čovječja duša mudra ili sretna, jest onaj momenat, kad se moje sijanje ili mjesečevo svijetljenje toj duši čini, da je prošlo, da je sada i da će biti; da je u isti čas stvaranje i svršetak svih stvari. Faust je to znao, a i ti ćeš saznati.«

*) Prokne, kći atenskog kralja Pandana i sestra Filomele Po grčkom mitu pretvorena je Prokne u lastavicu, a Filomela u slavuja. — *Prev.*

Ali Sunce je dalje svijetlilo i šutjelo. Ono vidi, kako sve stvari dozrijevaju i padaju. Ono može čekati. Njemu je poznat svršetak. Uvijek je isti.

Ono proizvodi plod iz cvijeta breskve, zaokružuje ga, daje mu najrumeniju crven i najmekše zlato; ali Sunce znade dobro, da breskva mora otpasti — bilo u košaru, da ju pojedu kraljevi, ili na travu, da ju pojedu mravi. To je konačno svejedno.

Sunce nije cinik; ono je samo mudro, jer je i život i smrt, stvaralac i uništavalac svega.

VIII

Ali Beba, koja je u suncu vidjela samo znak za dnevni rad, prijatelja cvijeća, žeteoca siromaha, igridruga ptica i leptira, blagu svjetlost, koju pozdravljaju ptice, kad se bude i jutarnja zvona — Beba, koja ga se nije nimalo bojala, smiješila se njegovim tracima videći u njima samo najbolje obećanje vedrog ljetnog dana. Kad je dala posljednju mrvicu lastavicama, spustila se s krova i zaposlila se mijesenjem kruha, koji će joj ispeći majka Krebs, dok ne dođe vrijeme, da nareže cvijeće i da pođe u grad.

Kad su hljebovi bili gotovi i kad je Beba s njima otrčala do mlina i natrag, obukla se pažljivije nego obično i otrčala, da vidi svoje lice u vodi bunara — drugog ogledala nije imala.

Bila je navikla da čuje, kako joj se govori, da je lijepa, ali dosad nije na to mislila. Ljudi su je voljeli; ona je mislila, da su oni to govorili samo od prijaznosti, onako, kako su govorili: »Bog te čuvao!« Ali sada — —

»Rekao mi je, da sam kao cvijet,« mislila je u sebi i nagnula se nad zdenac, da vidi. Ona nije

pravo znala, što je on mislio, ali rečenica se vrpoljila u njezinu srcu kao ptičica pod drhtavim lišćem.

Čekala je punih deset minuta, nagnuta i gledajući dolje, a njezine oči, koje su bile kao modra perunika, smiješile su joj se iz smeđe dubljine. Zatim je otišla i kleknula pred starim oltarićem u zidu vrta.

»Draga i sveta Isusova Majko, ja ti zahvaljujem, što si učinila, da sam dosta lijepa«, rekla je tiho. »Čuvaj me, kako čuvaš cvijeće, i daj, da mi lice bude uvijek lijepo. Ah, draga Majko, ja to tako nespretno govorim i znam, da zvuči tašto. Ali ja ne mislim, da ćeš se ti ljutiti, zar ne, da nećeš? A ja ću pokušati da postanem mudra.«

Nato je izmolila dvije Zdravomarije, a zatim ustala i sa svojim košarama otrčala poljskom stazom, od radosti pjevajući neku flamansku pjesmicu, kako ptičice pjevaju u granju jabuke.

Dobila je novce za Annémie i odnijela ih zajedno s novim uzorcima za izbadanje i sa svježim jajima.

»Htjela bih samo znati, što je mislio sa ‚psećjim srcem', govorila je sama sebi, kad je ostavila staricu kod prozorčića u krovu, gdje je izbadala pergament, tvrdo uvjerena, da zarađuje novce, i katkad pogledavala kroz šumu jarbolâ, neće li ugledati brig s lepršavim povjesmom lana; onaj brig, koji je potonuo prije šezdeset godina, u danima njezine mladosti.

»Kakovo je srce u psa?« mislila je Beba. Vidjela je jednog psa, kog je poznavala — psa, koji je cijelog svog života pod brutalnim udarcima vukao teške tovare po bruseljskim ulicama — vidjela je tog psa, kako se ispružio na grobu svog gospodara, kako nije htio jesti i kako je ondje ležao, dok nije poginuo, premda se mogao sjećati samo udaraca i premda ga je uz pokojnika vezao samo bol i muka; je li takovo srce mislio?

»Je li njezin mornar zaista bio tako dobar?« zapitala je neku staru Annémie-inu prijateljicu, kad je silazila stepenicama.

Starica se zaustavila, da naprezanjem razmisli o tako dalekom vremenu, pa je svoju kanticu mlijeka odložila na strme stepenice.

»Eh, pa i nije,« odgovorila je napokon. »On ju je doduše volio — jako ju je volio; ali je bio silovit čovjek, pa ju je katkad tukao, kad mu je dosadilo na kopnu. Ali znaš, draga moja, žene ne smiju to zamjeriti, ako je samo muževo srce, kako treba. Nešto ih razljuti, pa onda izlemaju onog, koji im je najmiliji; to je već njihov način.«

»Ali ona o njemu govori gotovo kao o anđelu,« reče Beba zbunjeno.

Starica digne svoju kanticu, a starim joj licem preleti smiješak.

»Da, draga; kad studen ubije tvoju ružu, i korijen, i pupoljak, misliš li onda na trnje, koje te je bolo, ili samo na lijepe i mirisave cvjetove, koji su cijeloga ljeta cvali?«

Beba zamišljeno izađe iz stare, ruševne, vodom zapljuskivane kuće na obrežju i ode na trg, na svoje poznato mjesto; pričinilo joj se, da život oko nje postaje vrlo čudan i zamršen, kao konci čipke, koje je neka zla vila noću zamrsila.

IX

Njezin stranac iz Rubesove zemlje bio je velik čovjek u nekom izvjesnom svijetu. Postao je velik, dok je još bio mlad, a to je možda nesreća. To čini, da ljudi onda nisu veliki u svojoj zreloj dobi. Sa dvadeset godina proslavio se nekom slikom, hektičnom u boji, savršenom u crtežu, zbog koje je Pariz pao pred njegove noge. Postao je još

glasovitiji svojim stihovima, kazališnim komadima, političkim ekstravagancijama i socijalnim uspjesima. Ipak je u umjetnosti ostao vjeran svojoj prvoj ljubavi. Bio je velik slikar i svaka je godina ponovno dokazivala vještinu njegove ruke. Puristi su govorili, da njegove slike nemaju duše. Ali nije bilo nikakovo čudo, što je nisu imale. On je uvijek slikao bezdušne opačine; inače je malo što vidio.

Jedne godine zapao je u neku političku nepriliku. Napisao je duhovit pamflet, koji je pogodio onamo, kamo je bilo opasno nišaniti. Nato se on nasmijao i prešao granicu, otišavši jednog sunčanog večera u zelene Ardennes. Imao je poznato ime, a bio je i dovoljno bogat, pa se nije bojao dugog izagnanstva. Međutim je rekao sam sebi, da će poći i pogledati Schefferovu*) »Gretchen«. »Kralj od Thule« istoga slikara bio je bolji, ali je svijet govorio najviše o »Gretchen«. On nije vidio ni jednu ni drugu sliku.

Pošao je kao dokon čovjek, putovao je uz sjajnu rijeku Meuse i preko monotonih ravnica, koje su se onda zelenile od stopu visoke pšenice i ozvanjale od uskršnjih kermesa u čudnim starinskim selima.

U flamanskom životu bilo je nešto tako novo, tako pospano, tako bezazleno i tako sredovječno, da ga je to umirilo. Cijelog svog života plivao je on slanim brzicama; ova spora i mutna voda kanala, koja je među šašom zrcalila život, koji se stoljećima jedva mijenjao, imala je za njega osobit čar.

Neko se vrijeme zadržao u Antwerpenu. Grad je i lijep i ružan, on je kao pehar od prostog flandrijskog pješčenjaka, komu je na rubu umetnuto drago kamenje. On je kao burgherska glavna knjiga, puna balâ i buradi, prodavanja i prometa,

*) Ary Scheffer, francuski slikar, rođen 1795. u Dordrechtu, umro 1858. u Argenteuilu. — *Prev.*

*

dobitka i gubitka, ali u sredini su listovi od pergamenta, puni zlata i boja, samostanskih priča i herojskih balada, koji su mogli biti izvedeni samo u danima, kad je umjetnost bila religija.

Gledanje ga je dovelo do toga, da je počeo štovati Rubensa, koga je prije omalovažavao, jer ga nije poznavao (apsurdno je naime, da kažete, da ste vidjeli Rubensa, dok niste vidjeli Antwerpen, kao što je apsurdno, ako mislite, da ste vidjeli Murilla izvan Seville ili Rafaela izvan Rima), pa je brižljivo i sa simpatijom studirao »Gretchen«, jer je volio Scheffera, ali se uz sav trud nije mogao za tu sliku zagrijati.

»Pa to je prosta seljakinja, a nikakova pjesma,« rekao je sam sebi; »ja ću za Salon slijedeće godine naslikati Gretchen.«

Ali nikako nije mogao da naslika Gretchen. Sve su njegove slike bile Frina — Frina u triumfu, u bijedi, u palači, u ubožištu, na krevetu od ruža, na slamnjači bolnice; Frina, kad se smije s pojasom od dragog kamenja oko svog vitkog struka; Frina kad leži s kamenjem mrtvačnice ispod golih uda — ali uvijek Frina. Frina, kojoj se za života odražavala smrt u smiješku; Frina, koja je mrtva imala očaj u svom licu; Frina, koja je bijesno proživljavala svaku sekundu svojih dana, ali Frina, koja je jedanput mrtva, bila samo lešina, koja nije nikad više mogla oživjeti.

Frina je imala mnogo slikara u toj školi, onako mnogo kao što su Katarina i Cecilija imale u školama renesanse, a on je među svim slikarima bio glavni.

Kako bi on mogao naslikati Gretchen, kad to nije ni čistom Schefferu pošlo za rukom? Pa ne bi ni onda, kad bi poput starih umjetnika redovnikâ svoje kistove cijele korizme držao umočene u svetu vodu.

A ovaj slikar nije vjerovao u svetu vodu.

Jedne večeri, pošto je ostavio Antwerpen, da svojim bezbrojnim zvonima zvoni nad grobom svoje mrtve umjetnosti, naslonio se kroz prozor stare palače nekog otsutnog prijatelja u brabantskoj ulici, prozvanoj po Mariji Burgundskoj. Bio je to star prozor, obrubljen skulpturama i naokolo pozlaćen na španjolski način, s mnogo zmajeva, grifova i štitova s nečitljivim grbovima.

Naslonjen ondje i neodlučan, da li bi neko vrijeme čekao i mirno slikao u toj sumornoj ulici, u kojoj obilaze sjene Memlinga i Maesa, Otta Venerisa i Filipa de Champagne, ili bi otišao na Istok i potražio nove tipove, pa ležao pod crvenim egipatskim nebom i stvorio pravu Kleopatru, kakovu nije niko dosad stvarao — mladu Kleopatru, do gležanja u ružama i svježu od Cezarovih poljubaca — naslonjen ondje vidio je, kako dolje prolazi mala seljakinja s dvjema bijelim nožicama u drvenim cipelama i s licem, koje je imalo čisti i jednostavni sjaj cvijeta.

»Eto moje Gretchen«, rekao je u sebi, pa sišao i pošao za njom u katedralu. Kad bi mogao naslikati ono, što se odražavalo u njezinu licu, onda bi postigao ono, što nije mogao postići Scheffer.

Kad je nešto kasnije stupao pored nje zelenom poljskom stazom, razmišljao je: »To je Gretchenino lice, ali nije duša: — crveni miš*) nije nikad prešao preko usana tog djeteta. Ali ipak — —«

»Ali ipak — —« rekao je u sebi i nasmiješio se. Jer on, koji je cijelog svog života bio slikar Frine žive i Frine mrtve, bio je uvjeren, da svaka Evina kći ili izbljuje crvenog miša ili ga proguta.

*) Goethe, Faust I, Walpurgisnacht: „ . . . mitten im Gesange sprang ein rotes Mäuschen ihr aus dem Munde“, veli se o jednoj vještici. — *Prev.*

Posve je svejedno što ona učini — crveni je miš svakako bio ondje...

A ipak, kad je u mračnoj crveni večera išao prema maloj, trskom pokrivenoj kolibici, zaboravio je crvenog miša i počeo nejasno razabirati, da ima stvorova spola njegove majke, od kojih bježi brockenska životinja.

Usprkos tome govorio je sebi: »Ali ipak«.

»Ali ipak,« — jer je dobro znao, kad čelik siječe svilu, kad pas ganja lane, kad zmija vreba pticu, kad kralj žudi za vinogradom, da je u svako doba moguć samo jedan jedini svršetak. Tu je jaki protiv slabog, divlji protiv pitomog, lukavi protiv prostodušnog, gospodar protiv roba; tu nema jednakosti u borbi ni pravednosti — to je naprosto neizbježivo, a svršetak je napisan.

X

Kad se Beba sutradan vraćala kući, imala je pod vinovim lišćem u svojoj praznoj košari sakrivenu obećanu knjigu i bila je sretna, premda ga nije dugo vidjela i premda nije dugo s njim govorila.

Upravo su se pred njom otvorila zlatna vrata znanja; kroz njih je vidjela slab i dalek sjaj vrta Hesperida: o zmaju nije nikad čula, pa se nije ni bojala.

»Smijem li znati vaše ime?« zapitala ga je, kad mu je toga dana dala ružin pupoljak i za uzdarje uzela knjigu.

»Zovu me Flamen.«

»Je li to vaše ime?«

»Da, za svijet. Vi me morate zvati Viktor, kako me i druge žene zovu. Zašto želite znati moje ime?«

»Jeannot me je za nj pitao.«

»Oh, Jeannot je pitao, tako?«

»Da«, rekla je Beba s vrlo blagim i vrlo ozbiljnim očima i tihim glasom, »a osim toga bih, naravski, htjela za vas moliti, svaki dan, pa ako ne znam vaše ime, kako bih mogla objasniti Našoj Gospi? Cvijeće vas pozna bez imena, ali ona možda ne bi, jer nju toliki mole, a ona se mora brinuti za cijeli svijet.«

Slikar ju je pogledao čudnim pogledom, rekao joj zbogom i pustio ju, da sama ode kući.

Brzo je svršila svoj posao, pa je na mjesečini otvorila knjigu, držeći je na krilu, pred vratima kolibe i počela ju čitati.

Djeca su je okupila, vukla za suknju i moljakala, da se s njima igra. Ali je Beba samo odmahnula glavom.

»Počela sam učiti, da postanem vrlo pametna, draga djeco«, rekla im je, »pa neću imati vremena za ples ili igranje.«

»Ali ljudi nisu veseli kad su pametni, Bébée«, rekao je najveći dječak Franz.

»Možda nisu«, reče Beba, »ali znaš, Franz, čovjek ne može sve biti.«

»Ali ti bi zacijelo radije bila vesela nego išta drugo?«

»Ja mislim, da ima nešto bolje, Franz. Nisam, doduše, još uvjerena; rado bih doznala, pa ću ti onda reći.«

»Ko ti je to utuvio u glavu, Bébée?«

»Anđeli u katedrali«, odgovori ona, našto se djeca uplaše, ostave ju i odu da se sama igraju slijepog miša na travi pokraj vode, gdje su plovili labudi.

»Makar to rekli i anđeli«, govorio je Franz svojim sestrama, »ja ipak ne mogu razabrati, kakvu

će korist ona imati od svoje mudrosti, ako ne bude više marila za kolače s bademima i ribizima.«

Za početak njezinih studija dao joj je slikar malu pripovijest »Paul et Virginie«, ali je bilo veliko izdanje, puno krasnih crteža gotovo na svakoj strani.

Ispočetka joj je čitanje zadavalo muke, ali su je slike poticale i pomagale joj, pa je doskora bez daha zaronila u čar pripovijesti. Mnoge riječi nije znala, mnoga su mjesta nadilazila njezino shvaćanje; bila je potpuna neznalica, a pomagala ju je samo njena fantazija.

Premda se kod svakog koraka spoticala kao hromo dijete, koje se ljeti penje cvjetnim brežuljkom, ipak je bila sretna, kao što bi i ono dijete bilo, radi slatkog i čudnog zraka, koji je oko nje strujao i radi cvjetova, koje je mogla brati, tako rijetkih, tako divnih, a ipak tako poznatih cvjetova, jer su to zaista bili cvjetovi.

S prstima, zakopanima u uvojke, s knjigom na koljenu, s bijelim i jakim mjesečevim zrakama na stranicama, sjedila je Beba u zanosu, a vrijeme je prolazilo; zamrli su povici djece u igri, prestao je razgovor na kućnim vratima; ljudi su prolazili i zazivali joj laku noć; kolibice su se jedna za drugom zatvarale kao bijele i grimizne čaške slaka po živicama . . .

Beba se nije micala, niti ih čula; bila je gluha čak za pjevanje slavuja u vrbama, gdje je sjedila pred tamnim malim ulazom s bršljanom, koji se spuštao s krova i s vlažnim stazama vrta.

Uličicom je dolazio težak korak. Neki joj glas dovikne:

»Što radiš, Bébée, u to doba noći? Tek što ne izbije ponoć«.

Lecnula se kao da je radila nešto rđavo, pružila ruke i stala se ogledavati zasjenjenim očima, kao da se naglo probudila iz sna.

»Što radiš tako kasno?« pitao ju je Jeannot. U gluho doba noći vraćao se on iz šume, da donese hranu svojoj porodici. Tako je on često gubio noć, ali nikad nije pomislio, da čini što drugo osim svoje dužnosti u tim dugim, mračnim, napornim hodovima između Soignies-a i Laekena.

Beba zaklopi knjigu i nasmiješi se sanjarskim očima, koje ga nisu vidjele.

»Čitala sam . . . Ime mu je Flamen za svijet — ali ja ga smijem zvati Viktor.«

»A što se mene tiče njegovo ime?«

»Jutros si pitao«.

»Bio sam lud. Zašto čitaš? Čitanje nije za sirotinju, kao što smo ti i ja.«

Beba se nasmiješi bijelom mjesecu, koji je lebdio nad šumama.

Nije se još bila probudila iz svoga sna. Tek je nejasno čula riječi, koje je govorio.

»Ti si mala seljakinja«, rekao je Jeannot surovo, kad se zaustavio na ulazu. »Ti moraš raditi za svakidašnji kruh. Nemaš nikoga, ko bi se postavio između tebe i gladi. Kako će ti biti, kad budu puževi navalili na tvoje ruže i karanfile, kad budu tvoje kokoši stale pogibati i kad budeš krivo plela čipke, zato što tvoja glava misli na čitanje i na ludorije, zato što si pokvarena za svako priprosto uživanje i za svaki pošteni rad?«

Beba se smiješila i još uvijek gledala u mjesec, dok joj je bršljan dodirivao kosu.

»Ti si ljut, dragi Jeannot. Laku noć!«

Časak kasnije bila su trošna vratašca zatvorena i rđavi zasun zatvoren; Jeannot je stajao posve sam u svježoj ljetnoj noći, osjećajući, kako je bio glup u svom gnjevu.

Jednu minutu ostao je naslonjen na vratima ograde, zatim prođe vrtom tako tiho, koliko su mu dopuštale drvene cipele. Tiho je pokucao na kapak prozorčića.

»Bébée... Bébée! Slušaj malo. Govorio sam surovo, draga — znam, da nemam pravo. Žao mi je. Hoćeš mi opet biti dobra?... Daj, da opet budemo prijatelji«.

Beba malo otškrine kapak, tako, da je mladić mogao vidjeti njena lijepa usta, kad je govorila.

»Oh, Jeannot, to ništa ne čini. Da, mi smo prijatelji... samo ti koješta ne znaš. Laku noć!«

Otišao je teška srca vukući korake. Bilo bi mu milije, da se ona ljutila na njega.

Kad je Beba ostala sama, spustila je haljine sa svojih lijepih okruglih ramena i ružičastih udova, rasplela je kosu, poljubila knjigu, metnula je pod glavu i pošla spavati sa smiješkom na licu.

Samo dok je spavala, prsti su joj se micali, kao da moli krunicu, a usnice su mrmorile:

»Oh, draga Sveta Majko, ti moraš toliko misliti na sve siromahe i na svu dječicu... Ali daj čuvaj n j e g a; on se zove Flamen i stanuje u ulici Marije Burgundske; ne možeš ga mimoići; pa ako se budeš uvijek za njega brinula i ako budeš pazila, da ga anđeli nikad ne ostave, ja ću ti dati svoj veliki kaktus — moj jedini — još ove godine na tvoj praznik. Oh, draga Majko, ti nećeš zaboraviti!«

XI

Beba je na svoj način bila sanjarka, a htjela je postati i učena. Ali unatoč tome ona nije bila luda.

Odgojena je u teškom priprostom, poštenom načinu života, pa bi smatrala isto tako sramotno kao krađu, kad bi svoj kruh dobivala od drugih ljudi.

Stoga, premda je provela nemirnu noć, punu čudnih fantazija, ipak je u cik zore bila vani u vrtu; pomela je pod, pripravila hranu za živad, oprala malo svoga rublja i objesila ga, da se suši na užetu među visokim i kićenim trandofiljem, koje je bilo tako ponosno, jer je dopiralo do krova.

»Što ti trebaju te knjige, Bébée?« zapitala je Reine, žena čovjeka, koji je pravio drvene cipele, preko živice, dok je i ona vješala svoje rublje. »Frank mi je rekao, da si sinoć čitala. To su učinile one srebrne kopče: jedno zlo uvijek rađa drugo.«

»Gdje je tu zlo, dobra Reine?« reče Beba, koja se uvijek lijepo vladala prema starijima, ali kad je bila izazvana, znala je zastupati svoje mišljenje.

»Zlo će biti u nezadovoljstvu,« reče obućareva žena. »Ljudi žive na svom komadiću zemlje i misle, da je to svijet; tako i treba da bude — svako na svom, kao orah u svojoj ljuski. Ali kad čitaš, onda čuješ o mnoštvu stvari, koje nisi nikad vidjela, pa te boli, što ih ne možeš vidjeti; onda sanjariš i sanjariš pa ti najedanput progori lonac i tijesto ti postane teško kao olovo. Ti si kao one pčele, koje ostavljaju svoja polja sa djetelinom, pa udaraju, dok ne poginu, o stakla staklenika.«

Beba se smiješila i dalje rasprostirala svoje rublje. Ali nije ništa rekla.

»Kakova bi mi bila korist, kad bih im objašnjavala?« mislila je; »oni to ne razumiju«.

Već su joj se susjedi i prijatelji iz djetinjstva činili daleko, jako daleko; stvorovi nekog dalekog svijeta, koji je ona odavna ostavila; ne bi imalo smisla da govori; oni je nikad ne bi razumjeli.

»Antoine te nije trebao naučiti da čitaš«, reče Reine, napinjući se pod velikim modrim košuljama, koje je vješala visoko među lišćem. »To sam mu i rekla u svoje vrijeme. Rekla sam mu: ,To je dijete dobro dijete, ono prede, i šije, i mete, neobično lijepo za svoju dob — zašto hoćete da ju pokvarite?' Ali on je uvijek ostajao tvrdoglav. Nijedno moje dijete ne zna, hvala budi svecima, nijedno slovo; ne znadu nijedne riječi nikojeg drugog jezika osim našeg dobrog flamanskog. Tebe je trebalo isto tako odgojiti. Onda ne bi zapala u nevolju«.

»Ja nisam u nevolji, draga Reine«, reče Beba, bacajući ljuske krumpira živadi i smiješeći se zlatnom cvijeću, koje joj je u radosnoj simpatiji odobravalo, klimajući svojim glavicama.

»Zasad još nisi«, reče Reine, vješajući svoju posljednju košulju.

Ali Beba to nije čula; dozivala je piliće i govorila cvijeću, kako je lijepo, a u svom srcu brojala je minute, kada će stari holandski sat s kukavicom kod majke Krebs — jedini sat u cijeloj uličici — otkukati vrijeme, kad ona treba da pođe u grad.

Beba je voljela svoju kolibu, ptice, cvijeće, ali to joj je sad malo vrijedilo, kad se uporedilo sa slikovitim trgom, s množinom ljudi, koja se neprestano mijenjala, sa starim krovovima, sa sivim kamenjem i s uživanjem, koje će osjećati, kad u nemirnim bojama i sjenama vreve bude tražila jedno lice i jedan smiješak.

»On će zacijelo biti ondje«, mislila je, pa je pošla pola sata ranije, nego je običavala. Htjela mu je

pripovijedati, kako ju je knjiga opčarala — niko drugi ne bi to mogao razumjeti.

— Ali on cijelog toga dana nije došao.

Beba je sjedila bolna srca i suha grla, prodavala cvijeće i naprezala oči gledajući kroz vrevu na trgu. Prošao je cijeli dan, a njemu ni traga, ni glasa.

Cvijeće se dobro prodalo; bio je praznik; Bebina kesa bila je puna sitniša — ali što je to bilo njoj?

Pošla je i pomolila se u katedrali, ali joj se crkva pričinila hladna, pusta i prazna; čak su joj se i šareni prozori pričinili tamni.

»Možda je otišao iz grada«, pomislila je obuzeta strahom, koji nije bio sličan nijednom strahu, koji je dosad doživjela — čak ni onaj strah, kad je na licu starog Antoina vidjela smrt, nije bio ništa prema ovom.

Kad se ulicama vraćala kući, prošla je pored kavane »Trois Frères«, koja gleda na drveće parka i ima cvijeća po svojim balkonima, te kojoj su prozori bili otvoreni, da propuste zvukove vojne glazbe. Vidjela ga je u jednom prozoru. Tu je bilo zlata, skerleta i crnine; svile, satina i baršuna. Tu je bila lepeza, pokrivena slikama i dragim kamenjem. Tu su bila lica ženâ. Tu je bila hrpa rumena voća i svjetlucavih slatkiša. On se tu smijao. Njegova krasna Murillova glava bila je tamna prema bjelini i zlatu unutri.

Beba je pogledala... zaustavila se jednu sekundu... zatim pošla dalje s trnom u srcu...

On ju nije vidio.

»To je posve prirodno — on ima svoj svijet — on ne misli često na mene — nema razloga«, govorila je sama sebi, kad je polagano išla preko pločnika.

Imala je »psećju dušu«, samo nije to znala.

Ali dok je išla, kotrljale su joj se suze niz obraze.

Izgledalo je tako sjajno ondje unutri, tako veselo, sa zvucima glazbe, koji su prodirali kroz drveće i s onim ženama — ona je već prije vidjela takove žene; katkad u zimskim noćima, kad se vraćala kući iz tvornice čipaka, ona se zaustavila pred vratima palača ili pred Operom, kad su kola izbacivala svoj sjajni tovar; a katkad je na velike praznike vidjela ljude iz dvora, kako polaze na neku svečanost, u kazalište, na veliku vojničku smotru ili na kakovu paradu pred stranim suverenima, ali ona nije nikad prije na to mislila; nije nikad htjela znati, da li je ljepše nositi baršun negoli vuneni serž, ili da li su dijamanti na glavi lakši od platnene kapice.

Ali sad — —

One su joj se žene pričinile tako blještavo, tako divno, tako natčovječno krasne; činile su se kao one svježe dahlije, ružičaste, purpurne i zlatne, koje su na južnom rubu njezinog vrtića sjale jače od sunca tako, da su bile blijede sve meke boje ruža, pimpinela i karanfila, koji su ondje cvali čak od dana Waterloo-a.

Ali dahlije nemaju mirisa — a Beba je htjela znati, da li te žene imaju srce u grudima — izgledale su kao da su sve sazdane od smijeha, sjaja i taštine. Tom djetetu, kojemu su se snovi o ženstvu razvijali s lica »Marije Assunte«, Mierisove »Suzane« i onog anđela u modroj ženskoj kapi, komu je lice sjalo kao sunce: njoj, koja je sanjareći dobila nejasan pojam o djevojaštvu i materinstvu pomoću tih velikih slika, koje je viđala od svog djetinjstva, njoj se činilo, da u tim ženama s draguljima ima neka ljaga, neki nedostatak, neka oporost — ona to ne bi mogla izreći, ali je osjećala, — kao što je osjećala, da velikim dahlijama nedostaje d u š a cvijeća, jer nemaju mirisa.

Ona je sama bila malo kao divlja babina dušica; mirisava, čista, nježna, cvala je pored puta, puna meda — one šarene, sjajne dahlije vrijeđale su je nejasnim osjećajem bola i stida...

Postila je, pa se sutradan u zoru ispovjedila ocu Francisu:

»Vidjela sam krasne, bogate žene, pa sam im zavidjela; sinoć se nisam mogla moliti Mariji, jer sam na njih mislila — jer sam ih tako jako mrzila«.

Ali nije rekla:

»Mrzila sam ih zato, što su bile s n j i m«.

Kad u dušu uđe Ljubav, onda i iz najčišćega srca istjera Iskrenost...

»To se jako čudim od tebe, Bébée«, rekao je dobri starac, dok je djevojka pred njegovim nogama klečala na opekama njegove gole sobice, u kojoj su sve knjige, koje je ikad čitao, bile same upute u pčelarstvo. »Draga moja, ti nisi nikad bila lakoma i nikad nisi marila za svjetske stvari. Volio bih, da ti Jehan nije dao one srebrne kopče; ja mislim, da su one tvoju dušicu skrenule prema taštini.«

»Nisu kopče; ja nisam lakoma«, rekla je Beba, našto joj se lice zažarilo. Ona nije znala zašto i nije čula ostatak opomena oca Francisa.

XII

Ali slijedeće podne dovelo ga je do šatre, dan kasnije također, pa su tako prolazili ljetni dani i Beba je bila posve sretna, ako ga je vidjela ujutro, da mu dade svježu ružu, ili naveče kod vrata ili pod bukvama, kad joj je donio novu knjigu i išao neko vrijeme zelenom poljskom stazom pokraj nje.

Nevina i nesvijesna ljubav kao Bebina iziskuje tako malo hrane, da se time potpuno zadovoljava.

Sitnice su joj krasne i slatke. Nekoliko zraka svjetlosti dovoljno je, da oko nje stvori sjajan zlatan dan savršene radosti.

Sav delirij, i groznica, i čežnja, i očaj, koji se nalaze u zrelijoj ljubavi, daleko su od ove: tako daleko, kao što je sjaj meteora na nebu daleko od modre potočnice dolje u smeđem poljskom potoku.

Bebi se činilo divno, da taj stranac iz Rubesove vilinske zemlje, uopće može dolaziti i držati korak s njezinim malim drvenim klepetavim cipelicama po prašini i po travi u sumraku. Dani su prolazili u slatkom zanosu i ona nije više računala vrijeme po satu s kukavicom u mlinu, ili po zvonjavi bruseljskih tornjeva, nego samo po onim časovima, koji bi joj donijeli koju riječ s njegovih usana, ili kad bi daleko, preko prepunog trga mogla baciti jedan pogled na njega.

Znala je provesti do pola noći čitajući knjige, koje joj je on davao, mučeći se dugačkim i teškim mnogosložnim riječima; sričući polagano rečenice, koje su joj se činile tako zamršene i zakučaste, a koje je ipak rado razmrsivala radi one misli, koju su sadržavale.

Jer Beba, iako je bila neuka i priprosta, imala je živahan duh, koji je brzo shvaćao, dobro promatrao i lako zadržavao misli. Znalo se katkad dogoditi, da je Flamen, govoreći joj o stvarima, koje joj je dao za čitanje, pomislio u sebi, kako to dijete ima više mudrosti nego što se često nalazi u školama.

Međutim je on razmišljao o raznim studijama za Gretchen i udvarao se Bebi — udvarao joj se barem očima i glasom, ne prenagljujući se u svom ugodnom poslu, nego pazeći, da ju ne zastraši, kao što će čovjek polagano spustiti ruku na leptira, koga želi uloviti i koga bi jedan jedini pokret, jedna prenagla misao otjerala u sigurnost.

Beba je znala, gdje je on stanovao u ulici Marije Burgundske; u staroj palači, koja je pripadala nekom visokom flamanskom plemiću, koji nije nikad ondje stanovao; ali da štogod zapita o njemu samom — zašto ondje stanuje? kakav je njegov položaj? zašto je uopće u gradu? bila bi u neku ruku izdaja, koja joj nije nikad pala na um.

Da je Psiha bila tako jednostavna i tako lojalna kao Beba, ona ne bi nikad zapalila svoju svijeću; ali ni Psiha ne bi posudila tuđu svijeću, da njom osvijetli ljubavnu tamu.

Bebi je on bio svet, nepristupačan, iznad svake sumnje; on joj je bio divno i savršeno blaženstvo, koje je palo u njezin život; on joj je bio dar Božji, kao što je sunce.

Njegovo je dolaženje i odlaženje ona primala kao od sunca; nikad nije pomislila, da mu prigovori zbog njegove otsutnosti, nikad nije pomislila, da ga zapita, ne obasjava li on u praznim noćima druge svjetove, a ne njezin.

To je kod nje bio više nagon nego vjera; vjera mora razmišljati prije nego što sama opazi, da je vjera. Beba nije nikad razmišljala kao ni njezine ruže.

Dobri ljudi na trgu promatrali su je s izvjesnom tjeskobom; mislili su zlo o onoj maloj ruži mahovnici, koja je svaki dan našla svoj put do jednog istog nosioca, ali konačno nisu vidjeli mnogo, a susjedi nisu vidjeli ništa. Jer on nije nikad zalazio u njenu kuću, niti je s njom dolazio; najveći dio vremena, što ga je s njom provodio, bilo je u mirnim večernjim sjenama, kad je Beba sa svojom praznom košarom išla samotnim ladanjskim stazama.

Beba je cijeli dan bila u gradu kao i druge djevojke, ali to je kod nje uvijek bilo drukčije. Antoine je sve do svoje smrti uvijek bio uz nju, a po-

slije njegove smrti ona je sjedila na istom mjestu, okružena ljudima, koje je poznavala od djetinjstva, a na uvredu, koja bi se njoj nanijela, odgovorilo bi se udarcem obućarova remena ili kotlarova čekića. Samo je jedna djevojka jedanput pokušala da ju povrijedi — neka ljepuškasta, jaka djevojka, koja je ljeti prodavala voće na Montagne de la Cour, a zimi vozila po snijegu kola s mlijekom. Ta joj se djevojka znala katkad približiti i govoriti o studentima, pripovijedati, kako je lijepo, kad se praznikom iziđe iz grada pa ode u koje selo, gdje je kermes i ples, kad se pije vino i dobivaju darovi, pa kad se vozi kući po mjesečini u char-à-banc-u, kad rogovi sviraju, dječaci pjevaju, a vrvce lepršaju oko ušiju konja.

»Ona je podmuklo, lukavo malo stvorenje!« mislila je zlovoljno prodavačica voća. Nevinost se mora opačini uvijek pričinjati samo kao neka viša vrst lukavštine.

»Mi plešemo gotovo svako veče, djeca i ja,« odgovorila je Beba, kad ju je ta djevojka po pedeseti put nagovarala, da pohađa sajmove, plesove i vinare. »To je isto tako dobro. A kermes sam jedanput vidjela u Malinesu — bilo je krasno. Išla sam s majkom Dax, ali ja znam, da je bilo vrlo skupo, premda ona nije dopustila, da ja štogod platim.«

»Ti si mala luda!« znala je reći prodavačica voća, pa bi se iscerila i jela krušku.

Ali one dobre i čestite stare žene, koje su na Grande Place sjedile u blizini i čule to, uvijek su prekoravale prodavačicu voća, kad su je zatekle samu.

»Ostavi dijete na miru, ti nevaljalko«, govorile su. »Zadovolji se time, što si sama nevaljala. Vidiš, Lisette — ona nije kao ti, da očijuka s pravnicima i da slikare nagovara na izlete. Ostavi je na miru, jer ćemo inače reći tvojoj majci, kako ostavljaš

voće, da ga kradu ličnjaci, dok se ti šuljaš preko stepenica u sobu onog mladog Francuza... Oh, oh! dobićeš lijepih batina, kad ona to čuje.«

Lisettina majka bila je stroga i jaka Brabantkinja, koja je za svaku pojedinu šljivu i breskvu tražila točan račun od svoje kćeri, koju je slala iz svoje tamne i mirisave trgovine voćem, da se sunča po ulicama i pod ljubavnim pogledima studenata.

Djevojka se stoga čuvala i ostavljala Bebu na miru.

»Zašto bih je zvala, da ide s nama?« govorila je sama sebi. »Dvaput je ljepša od mene, — mogla bi se svidjeti Julesu — ko zna?«

Tako je ona u isti čas i bila bijesna i triumfirala, kad je vidjela, da je Beba, kako je ona mislila, podlegla napasti.

»Oh, oh, ti fina ptičice!« doviknula joj je jednog dana. »Dakle nisi htjela uzeti orahe i dudove, koji su dobri za nas prostake, zato što si vrebala na lijep ananas iz staklenika! To je bilo sve, zar ne? E pa dobro — ja ti ne zavidim. Samo se čuvaj — sjeti se, da orasi i dudovi traju cijelo ljeto i jesen i da ih ima na hrpe na svakom sajmu i na uglu svake ulice; ali ananas — on se pojede u jednom danu i on ne raste po živicama. Jedan sat ćeš imati usta puna šećera — a onda, eh! — onda ćeš cijelu godinu gladovati.«

»Ne razumijem,« reče Beba i podigne pogled, dok su joj misli bile daleko, da je jedva čula riječi, koje joj je govorila.

»Oh, lijepa moja ludice — ti to vrlo dobro razumiješ«, rekla je Lisette, keseći se i gladeći lubenicu. »Daje li ti lijepe stvari? — mogla bi mi ih pokazati.«

»Meni niko ništa ne daje.«

»Koješta! i ti hoćeš, da ti to vjerujem? Jules je samo djetić, a otac mu je trgovac svilom i daje mu samo sto franaka na mjesec, ali Jules mi kupuje sve, što zaželim — ili možda misliš, da bih se inače potrudila, da poravnam svoju kapu, kad on prolazi? On mi je dao ove naušnice, pogledaj. Željela bih, da mi pokažeš, što ti dobivaš.«

Ali Beba je otišla — ne slušajući je — sanjajući o Juliji i o Jeanne d'Arc, o kojima joj je »on« pripovijedao.

Katkad ju je skicirao, ali je rijetko bio zadovoljan sa skicom.

Nije bilo tako lako, kako je on sebi zamišljao, portretirati to malo, cvijetu slično lišce, s bistrim očima i s djetinjim vedrim čelom. On, koji je tako dugo i tako vjerno slikao Frinu, okaljao je svoj kist pa nije mogao naslikati tu čistu, sjajnu, rumenu zoru — on, koji je uvijek slikao ponoćnu plinsku svjetlost, koja pada na crvenilo ili na krpe. Ali kad bi onu svjetlost, koja je bila na Bebinom licu, mogao prenijeti na platno, onda bi, osjećao je, mogao izvesti ono, što nije Schefferu pošlo za rukom. Neko vrijeme nije nikako mogao. Možete savršeno naslikati zlato i sjajan brokat, ili lepezu od paunova perja, ali će vam, možda, izmaći i zadavati vam teškoće rosna bjelina skromnog, malog, poljskog krasuljka.

Osjećao je, da mora njezin izražaj uloviti kao u letu, kao što bi ulovio blijesak lastavičjeg krila preko modrog neba; znao je, da Beba, kad bi u atelieru morala zauzimati unapred smišljene položaje, ne bi bila onaj ideal, što ga je on trebao.

Došao je više nego jedanput i popunjavao svoje razne nacrte u vrtiću kod kolibe, među slatkom sivom kaduljom i zlatnim pločama suncokreta; a više nego jedanput falila je Beba na svom mjestu pred Broodhuisom.

Katkad bi se Varnhartova djeca otvorenih usta sakupila na vrataščima, a kad bi majka Krebs prolazila, ona bi mahala glavom i mrmljala, kako će taština djetetu zavrtjeti glavom, a stari Jehan bi se podbočio svojim štapom, pa bi virio kroz divlje ruže i glupo bi htio znati, ne bi li mu taj stranac, koji je na drvenoj ploči mogao dočarati Bebino lice, mogao povratiti njegovu pokojnu kćerku, koja je otjerana pod crnu zemlju davno, davno, dok je crveni mlin bio još nov, onaj crveni mlin, o kom dječaci i djevojke vele, da je star.

Osim ovih nije inače niko mnogo opazio. U Brabantu nisu slikari rijetka pojava. Ljudi su bili vični da ih vide, kako dolaze i odlaze, kako slikaju blato i kamenje, patke i ovce, svakakve obične i glupe stvari.

»Što ti plaća, Bébée?« znali su zapitati, jer je njima kao Flamancima pomisao na dobitak bila glavna stvar.

»Ništa,« odgovorila bi Beba i naglo bi porumenila, a oni bi prezirno prekoravajući rekli: »Nepromišljena mala ludo; — ti bi trebala toliko zaraditi, da bi cijelu zimu imala dosta za drva. Kad je onaj čovjek iz Genta slikao Trinu i njezinu kravu, dao joj je čitav dukat zato, što je onako dugo mirno stajala u djetelini. Krebsovi bi ti zacijelo posudili svoju kravu, ako je krava ono, što čini razliku.

Beba je šutjela i plijevila gredicu s karanfilima. A i što bi im mogla odgovoriti, da shvate?

Činilo se, da je ona tako daleko od sviju njih — od tih dobrih prijatelja svog djetinjstva — otkako se pred njezinim očima otvorio taj čudesni novi svijet, što joj ga je on dao.

Živjela je u snu.

Bilo je svejedno, sjedila ona na trgu i primala bakren sitniš, ili sjedila na mjesečini s knjigom na

koljenima. Njezine su noge trčale, jezik je govorio, a ruke radile; ona nije zanemarivala svoju kozu ili svoj vrt, nije napustila svoj kućni posao ili dobra djela staroj Annémie, ali ona je cijelo vrijeme čula samo jedan glas, osjećala je samo jedan dodir, vidjela je samo jedno lice...

Tu i tamo — jedna između milijuna — ima pokoje žensko stvorenje, koje može tako ljubiti, jedanput i zauvijek.

Takovo je već od poroda posvećeno Majci Dolorosi.

Prema njoj je više nego prema ičemu u cijelom svom životu on osjećao nešto, što je bilo slično sklonosti, ali nije bio u nju zaljubljen — nije u nju bio više zaljubljen, nego u one pupoljke ruže mahovnice, koje mu je pričvršćivala na grudima. Ali on se s njom igrao, jer je bila takovo malo, blago, zamamljivo žensko stvorenje, i zato, što mu je bila ugodna zabava, kad je vidio, kako joj se lice zalijeva crvenilom, kako joj se grudi nadimlju, kako se u njoj bude novi osjećaji, kako se plahost obraća u pouzdanje, a iskrenost opet u strah.

Što ju je dosad poštedio — kad će se ona i onako udati za Jeannota — što je njezino lice skicirao na otvorenom zraku, što nije nikad ušao u njezinu kućicu i što ju nije nikad domamio u svoju staru palaču u gradu, — bila je kod njega nova vrlina, o kojoj nije znao, da li je vrijedna poštovanja ili je smiješna; bez sumnje mu se činilo, da je to vrlina.

Dok ne zavede tijelo, dotle ništa ne čini, po njegovu mišljenju, ako makar kako ubija dušu — onu malu, čestitu, sretnu, čistu, otvorenu dušu, koja je usred siromaštva i nevoljâ bila kao crvendaćeva pjesma zimskom suncu.

»Gle, gle, mala svetice, dakle ipak nisi bolja od nas ostalih,« siktala je njezina neprijateljica prodavačica voća Lisette, kad je jednog večera pri zalazu sunca prošla pored nje. »Dakle ipak nije bila tolika čistoća, koja ti nije dopuštala, da gledaš đake i vojnike, eh?... Imala si tako fin ukus, ništa ti nije bilo dobro, a poslije sveg toga prenemaganja pala si, čim je on prstom maknuo, za čas, kao prezrela jabuka! He-he, ti podmukli stvore!«

Beba se zažarila osjećajući instinktivno uvredu; nije znala, u čemu je pogriješila, ali su je boljele te surove riječi.

Kad je Beba pored njega išla kući, s praznim košarama, gledala ga je ozbiljnim i zamišljenim očima.

»Što je time mislila? Ne razumijem. Morala sam nešto zločesto učiniti — ili ona barem tako misli. Znate li vi?«

Flamen se nasmija i odgovori ševrdajući:

»Vrijeđate ju, što imate bijelu kožu, dok je njezina smeđa; što imate malu nogu, dok je njezina kao u vojnika. Nema veće uvrede, Bébée, koju bi žena mogla nanijeti ženi.«

»Jezik za zube, klepetušo!« dodao je razgnjevljen i bacio Lisetti jednu krunu, koju je djevojka ulovila smijući se. »Ne osvrćite se na nju, Bébée. Ona je prostakinja i bez sumnje je ljubomorna.«

»Ljubomorna? — zašto?«

Ta joj riječ nije ništa značila.

»Zato, što ja nisam student ili vojnik, kao što su njezini ljubavnici.«

Kao što su njezini ljubavnici! Beba osjeti, da joj je lice opet pocrvenilo. Je li, dakle, on njezin ljubavnik? Nevino tijelo i duša djeteta zadrhtali su mješavinom nekog vrelog, slatkog uživanja i straha.

Beba nije bila zadovoljna, dok nije tu noć kleknula i zamolila zaštitnika svih siromašnih djevo-

jaka, da pogleda, nema li u njezinom srcu kakve zloće, sakrivene ondje kao pčela u ruži, pa ako ima, neka je izvadi i neka nju učini dostojnijom te divne nove sreće u njenom životu!

XIII

Sutradan, kad se probudila kao što se ljeti ptičica budi u šumi, Beba se našla posve sama u uličici kraj vode s labudovima. Sav je dobri svijet osim hromog Jehana i nje u praskozorje otišao na hodočašće prema Liège-u, koje je biskup svim vjernicima naložio kao svetu dužnost.

Kad je Beba radila svoj posao, pjevajući, i mislila, kako je Bog dobar, sanjala o hiljadu stvari iz divnih priča, koje joj je slikar pripovijedao, osjetila je, kako joj je srdašce skočilo poput vjeverice, kad je čula, kako ju kroz tišinu zove glas, koji je za nju bio nebeska glazba:

»Dobro jutro, ljepotice! poranili ste kao ševa, Bébée. Ja idem u Mayence, pa sam smislio, da vas usput malo pogledam«.

Beba je, izvan sebe od radosti, potrčala kroz mokru travu. Nije ga još nikad tako rano vidjela — tako rano, kad se još niko nije probudio osim ptica, životinja i seljaka.

Ona nije znala, kako je lijepa; kao kišom oprana divlja ruža; noge su joj se sjale od rose, obrazi joj bili topli od zdravlja i radosti, bujna kosa bez bijele kapice visjela joj oko vrata, jer se bila nadnijela nad karanfile.

Flamen otvori vratašca i pri tome mu sune misao, da bi se ovdje mogao dan bolje provesti, negoli u sivim sjenama Mechelna...

»Hoćete li mi dati gutljaj vode?« zapitao ju je, dok je išao preko vrta.

»Daću vam doručak«, reče Beba, sretna kao ptičica. Nije se stidjela, što joj je dom tako malen; nije bila zbunjena, što joj je kolibica siromašna; takovi se osjećaji rađaju od samosvijesti, a Beba nije imala više samosvijesti nego njezin dragi, sivi grmečak kadulje, koji je cvao pred vratima.

Grmečak kadulje nije sjajan kao ruža i nema takove boje; on je jednostavna, nelijepa, siva biljka, koju vole pčele i seljaci, koja tjera moljce sa domaćeg platna i koja s mrtvima ide u njihove grobove.

Kadulja ima mnoštvo vrlina i beskrajnu slatkoću, ali ona to sama ne zna, niti misli na to; pa kad joj seoske djevojke to kažu, ona misli, da ju one hvale samo od dobrote, kad njezine vitke i mirisave vlati meću u svoja topla njedra... Beba je bila kao njena kadulja, pa sad, kad je došao taj krasni leptir, da jednu sekundu uživa u njenoj svježini, ona je bila samo vrlo zahvalna, kao što je grmečak kadulje bio zahvalan seoskim djevojkama.

»Daću vam doručak«, rekla je Beba porumenivši od radosti i povukavši bršljan na stranu, da on uzmogne ući.

»Imam, doduše vrlo malo, znate«, dodala je ozbiljno. »Samo kozjeg mlijeka i kruha, ako se time zadovoljavate, imam i nešto meda, a ako želite salate, ja ću je narezati«.

On uđe, ogleda se naokolo sa radoznalošću, sa žaljenjem i čuđenjem.

Sobica je bila tako malena i tijesna; pod od nabijene zemlje; mogao se rukom dohvatiti krov, ispod kojeg nije bilo stropa. Apsolutno siromaštvo bilo je tako jasno — a ipak je dijete izgledalo tako sretno u njemu, i bilo je kao cvijet, tako svježe i tako puno dražesti.

Beba je stojala i gledala ga otvorenim i zahvalnim očima; jedva je mogla vjerovati, da je on

ovdje; on, stranac iz Rubesove zemlje u njezinom malom, trskom pokrivenom domu.

Ali to ju nije zbunjivalo; bila je vesela i ponosna. Ima izvjesna dostojanstvenost seljakâ kao i dostojanstvenost kraljeva — ona dostojanstvenost, koja potječe od potpune neprisiljenosti i od otsutnosti svakog prenemaganja. Beba je imala tu dostojanstvenost, ali je imala i još nešto više: u nje je još bila apsolutna prostodušnost djetinjstva. Neke žene zadržavaju tu prostodušnost još i u osamdesetoj godini.

Beba bi neprestano mogla gledati svoga gosta: tako je bila sretna; sad nije više marila za one blještave dahlije — on ih je ostavio; on je bio ovdje — ovdje u njezinom malom, milom domu, gdje su pijetli sa praga gledali u sobu, gdje se pred prozorčićem ljuljala španjolska grahorica, a čvorak vikao: »Bonjour! Bonjour!«

»Vi ste umorni, uvjerena sam, da morate biti umorni«, rekla je i privukla mu svoj krevetac, da na nj sjedne, jer su u kolibici bile samo dvije drvene klupčice, a nijedna stolica.

Nato mu je iz ruke uzela stalak za skiciranje i kistove, pa bi bila kleknula i oprašila mu cipele, kad bi joj on to dopustio; išla je veselo i lako amotamo, donijela mu je drvenu zdjelu mlijeka, na brzu ruku narezala u vrtu malo salate, a kao krunu svega donijela mu na lišću vinove loze saće od patra Francisa, urešeno šimširom i rezedom — a sve to činila je s brzom i milom gracioznošću, koja je njenom radu oduzela svaki izgled servilnosti, pa bi ga katkad pogledala sa smiješkom, koji je govorio jasnije nego ikoje riječi: »Ja vam ne mogu mnogo ponuditi, ali ono što nudim, činim od svega srca rado«.

U njenom hodanju po suncem obasjanom podu, kod obavljanja tih jednostavnih kućanskih poslova,

bilo je nešto, što je slikara diralo, kao što bi neka gorštačka melodija, koju na planini pjeva djevojka tjerajući krave na pašu, mogla dirnuti slašača, koji je nedirnut slušao brujanje orgulja u La Hague-u ili recitativ kakvog velikog pjevača u San Carlu.

Siva kadulja, što cvate kraj kućnih vrata, ima svoje čari za one, kojima su dosadile kamelije u porculanskim vazama ponoćnih zabava.

Slikar nije bio dobar čovjek. Bio je lijen i tašt, zaljubljen i hladan, jer ga je razmazio svijet, u kom je provodio svoje dane; ali je imao narav umjetnika; imao je nešto pjesničke mašte; nejasno ga se dojmila i pridobila ga ova jednostavna duša, koja ga je iz Bebinih očiju gledala pogledom, koji je uza svu svoju prostodušnost imao u sebi božanski žar, zbog kojega se on gotovo zastidio...

Poznavao je hiljade žena, dobrih i zlih; žene, s kojima je zlo postupao i žene, koje su s njim zlo postupale; ali ovo nije poznavao — ovaj otvoreni, neustrašivi, nježni, veseli, ozbiljni, nevini, poslom zaokupljeni mali život, koji sâm sebi pomaže, sam sebe hrani, sam sebe brani, koji radi za sebe i za druge, pa cijelo vrijeme nejasno traži neku neviđenu svjetlost, nekog nepoznatog boga, sa slijepom vjerom — tako beskrajno neuk, a ipak tako beskrajno dirljiv.

»Sve su pošle na hodočašće«, objasnila mu je, kad ju je zapitao, zašto je po tako krasnom jutru njezino selo tako tiho. »Otišle su da mole za dobru žetvu, a zatim svaka moli za kakvu drugu sitnicu, koja joj isto toliko treba — stoji sedam franaka po osobi. Hranu su ponijele sa sobom; one idu pa se smiju i jedu u poljima. Ja mislim, da je to besmislica. Čovjek može isto tako dobro i ovdje moliti. Majka Krebs misli isto tako, ali ona ipak veli: ,Ružno bi izgledalo kad ne bih išla; druge bi mi rekle, da sam bezbožnica; budući da toliko zara-

đujemo brašnom, činilo bi se Bogu čudno, kad se ne bih ondje našla; uostalom, sve to stoji samo sedam franaka, onamo i natrag, a to je, hvala Nebu, jeftino. Čovjeku će se to u raju sto puta naplatiti.' Tako veli majka Krebs. Ali što se mene tiče, ja mislim, da je to nesmisao. Ne može se Bogu svidjeti, kad se voze željeznicom, jedu pogaču, pa izgube cijeli dan i zapraše se.

»Kad ja Djevici dadem svoj cvijet od kaktusa, onda sebe lišavam stvari, koju volim, pa ga pustim, da uvene na njenom oltaru mjesto da cijelu sedmicu uživam u njegovu cvatu, a ona, naravski, vidi, da sam to učinila od zahvalnosti. Ali to je drukčije: Žao mi je, kad ono činim, a ipak sam radosna, što to činim od ljubavi. Ne razumijete?«

»Da, razumijem vrlo dobro. Ali je li Djevica jedina, koju tako ljubite?«

»Nije; tu je vrt, pa tu je stari Antoine — on je mrtav, znam. Ali ja mislim, da mrtve moramo voljeti još više, što oni ne mogu govoriti ili reći da su ljuti; možda ih jako boli, kad ih zanemarujemo, ali bili oni makar kako žalosni, oni ne mogu ustati i psovati — zato bih radije zaboravila cvijeće za crkvu negoli cvijeće za njegov grob, jer Bog me, naravski, može kazniti, ako hoće, ali Antoine nikako ne može — nikad više.«

»Vi ste logični u svom osjećanju, drago dijete«, rekao je Flamen, koji je time bio više dirnut, nego što mu je bilo milo. »To se rijetko nalazi kod vašeg spola. Ko vas je naučio zaključivati?«

»Niko. A ja ne znam, što znači biti logičan. Zar me ismijavate?«

»Ne. Ja se ne smijem. A da li su vaši hodočasnici na cijeli dan otišli?«

»Da. Otišli su k Svetom Srcu u Ste. Marie en Bois. To je na putu u Liège. Vratiće se pod večer. Neki će, zacijelo, previše piti, a djeca će biti tako

dosadna. Prosper Bar, koji je kalvinist, uvijek veli: ,Ne miješajte molitvu s igrom; valjda nećete kiseli krastavac narezati u med.' Ali ja ne znam, zašto on molitvu naziva kiselim krastavcem, kad je ona slatka — slađa nego išta, mislim. Kad molim Djevicu, da mi sutra dopusti, da vas vidim, onda odem sasvim sretna u krevet, jer znam, da će ona to učiniti, ako je za moje dobro.«

»Ali kad ne bi bilo za vaše dobro, Bébée? Biste li onda prestali željeti?«

Dok je govorio, ustao je, prešao preko sobe, uzeo njezinu ruku, koja je raspletala lan, pa ju je gladio, nježno i bezbrižno, onako, kako bi čovjek gladio meko krzno mlade mačkice.

Naslonjen o prozorčić, gledao je na nju zamišljenim očima; napola nasmijana, napola ozbiljna, napola zaljubljena, napola žalosna, Beba je digla pogled i najedanput ju je prostrujao sladak užas, kao što žar zmijskog pogleda prostruji zatravljenom pticom...

»Biste li prestali željeti, kad ne bi bilo za vaše dobro?« zapitao je ponovno.

Bebino lice preblijedi i ona se zbuni. Svoju je ruku ostavila u njegovoj, jer nije vidjela nikakovo zlo u tom, što ju je uzeo. Ali pitanje je u bistrinu njezine čiste dječje savjesti bacilo zabunu i mrak sumnje. Dosad su svi njezini putevi bili ravni i suncem obasjani.

Nikad nije imala podijeljenu dužnost.

Religija i uživanje njezinog priprostog života uvijek su išli rukom o ruku, jedno drugo su pozdravljali i nikad nisu ni za jedan tren došli u opreku. U svakoj svojoj nedoumici išla je Beba uvijek patru Francisu, a on joj je razmrsio čvor i sve objasnio.

Ali ovdje je bila teškoća, zbog koje neće nikad moći otići do patra Francisa.

Dobro i zlo, dužnost i čežnja sad su se prvi put pred njom pokazale u svojoj jezovitoj i beskonačnoj borbi.

To ju je plašilo, pa ju je obuzimao osjećaj neke opasnosti — opasnosti onog vremena, kad će mjesto one mile Majke Ružâ, pred kojom je klečala među cvijećem, vidjeti samo mrku sjenu, koja se uzdiže između nje, te ljepote života i svjetlosti sunca.

Ono što je rekao, bilo joj je posve nejasno. S njegovim riječima nije spajala nikakovu određenu opasnost. Samo je mislila — ta bila je tolika radost gledati ga — kad bi Marija zabranila, ne bi li ona usprkos tome ipak to činila, uvijek, uvijek, uvijek?

Držao je njezinu ruku u svojoj, pa je sa zadovoljstvom promatrao, kako se na njenom licu izmjenjuju sjena i tuga, strah i fascinacija.

»Ne znate, Bébée?« rekao je napokon, a sam je vrlo dobro znao; mnogo bolje nego što je ona ikad znala. »Pa dobro, draga — to nije laskavo po mene. Ali je prirodno. Dobra Djevica daje vam, naravski, sve što imate: hranu, haljine, vrt, vaše lijepe piliće — a ja sam samo stranac. Ne biste mogli nju uvrijediti radi mene — to nije vjerojatno.«

Djevojku je do srca ranila tuga i skromnost tih riječi, a nije ni slutila, da bi to mogla biti smišljena lukavština.

Mislila je, da se ona njemu čini nezahvalna i sebična, a ipak je izgledalo, da su prerezana sva užeta, koja su njezinu lađicu života vezala uz luku jednostavne religije, pa se činilo, da ona bez pomoći i bez kormila plovi po nekom nepoznatom moru.

»Nikad nisam radila krivo . . . koliko znam«, rekla je plašljivo i digla oči, u kojima se odražavala nesvijesna molba. »Ali — ja ne vidim, zašto bi bilo zlo govoriti s vama. Vi ste dobri i vi mi posuđujete

lijepe stvari, koje su proizašle iz duhova drugih ljudi i koje će učiniti, da neću biti tolika neznalica: — Naša Gospa ne može se na to ljutiti — njoj se to mora sviđati.«

»Naša Gospa? . . . Oh, bijedna ludice! — gdje će biti njezino kraljevstvo, kad se jedanput iskorijeni neznanje?« mislio je Flamen u sebi, ali je odgovorio ovo:

»Ali ako joj se to sviđa ili ne sviđa, Bébée? Vi to uzimate kao gotovo; vi niste — niste onako iskreni kao obično . . . razmislite, pa mi iskreno recite.«

On je vrlo dobro znao, ali ga je zabavljalo, da vidi nepriliku, u koju je nju dovela ova prva podijeljena dužnost njezinog mladog života.

Beba ga je pogledala, izvukla svoju ruku iz njegove i sjedila posve tiho. Usnice su joj malo podrhtavale.

»Ja mislim«, rekla je napokon, »ja mislim — ako bi i bilo krivo, da ja ipak želim — da. Samo neću sama sebi govoriti, da je pravo. Reći ću Našoj Gospi: ‚Ja sam možda zločesta, ali si ne mogu pomoći.' Tako je neću prevariti, a ona će mi možda vremenom oprostiti. Ali ja mislim, da vi to kažete samo da me iskušavate. Ja sam uvjerena, da ne može biti zlo — ne može biti gore nego kad govorim s Jeannotom ili Bracom.«

On ju je nagnao u sumnju, ali njezina čestita duša našla je izlaz kao što i cvijet u podrumu nađe kroz kamen put k svjetlosti.

Flamen je trgao lišće bršljana i nestrpljivo ga bacao pilićima. Razoružala ga je prostodušnost i direktnost njezina odgovora; gotovo se stidio, da protiv nje upotrebi oružje svog običnog ratovanja. Bilo bi kao da se vještak u oružju golim mačem bori protiv gologa malog djeteta, koje je naoružano blagoslovenom grančicom palme.

Kad mu je tako donijela sve, što je imala, a on, da joj udovolji, sjeo za priprostu hranu, ona je uzela kitu ruža i metnula ju u lonac pokraj njega, zatim ga ostavila i stala u blizini, čekajući, skrštenih ruku, da vidi, neće li on štogod trebati.

On je sjeo i pio, da joj udovolji i često ju kod toga pogledavao.

»Ja lomim vaš kruh, Bébée«, rekao je tonom, koji joj se pričinio čudan. »Lomim vaš kruh. Moram vam sačuvati arapsku vjernost.«

»Što je to?«

»Ne smijem vas nikad izdati.«

»Izdati me! Kako biste mogli?«

»Pa — da vas nekako povrijedim.«

»Ah, uvjerena sam, da to nećete nikad učiniti.«

On je šutio i gledao kitu ruža.

»Sjednite i predite«, reče nestrpljivo. »Stidim se, što vas vidim, kako ovdje stojite, a žena nije nikad tako lijepa kao onda, kad prede. Sjednite — a ja ću jesti ove dobre stvari, koje ste mi donijeli. Ali ne mogu, ako stojite i gledate.«

»Oprostite, nisam znala«, rekla je bojeći se, da mu se pričinila neuljudna; zatim je privukla kolovrat prozorčiću, sjela i počela razmrsivati niti.

Bila je lijepa slika — niski prozorčić, okvir od bršljana, rumeni i bijeli cvjetovi grahorice, koja se penjala; djevojčina glava; hladno, mokro lišće; stari drveni kolovrat, koji je zvrndao kao pospana mačka.

»Htio bih vas slikati kao Gretchen.«

»A ko je ta Gretchen?«

»Čitaćete kasnije o njoj... Zar vi živite ovdje posve sami?«

»Otkako je Antoine umro — da.«

»I nikad vam nije dosadno?«

»Nemam za to vremena, a mislim, da mi ne bi bilo dosadno ni kad bih imala vremena — ima toliko toga za razmišljanje, što čovjek nikako ne može shvatiti.«

»Ali vi morate zaista biti vrijedni, kad sav svoj posao sami obavljate. Je li moguće, da dijete, kao što ste vi, može presti i prati, i peći, i obrađivati vrt, i sve obavljati?«

»Oh, mnogi čine više od mene. Babettinoj najstarijoj kćerci je tek dvanaest godina, a ona radi mnogo više, jer se mora brinuti za svu djecu; oni su jako, jako siromašni, pa često nemaju po nekoliko dana ništa osim kuhanih kopriva i možda par puževa.«

»To je gola sirotinja, pa toga ima svuda na pretek. Ali vi, Bébée — vi ste idila.«

Beba se ogleda po kolibi, nasmiješi se i prekine konac. Nije znala, što je on mislio, ali ako je ona nešto, što se njemu sviđa, onda je dobro.

»Ko su bile one krasne žene?« zapita ona iznenada, a rumen joj podbije obraze.

»Koje žene, drago dijete?«

»One, koje sam neko veče vidjela s vama na prozoru — imale su dragulje na sebi.«

»Oh, žene, prilično dosadne; da sam vas vidio, bio bih vam dobacio voća. Sirota mala Bébée! Zar ste prošli, a ja nisam znao?

»Smijali ste se — —«

»Ja?«

»Da, a one su zaista bile krasne.«

»U njihovim očima; u mojima ne.«

»Ne?«

Beba prestade presti i pogleda ga ozbiljnim i zamišljenim očima. Je li moguće, da one žene nisu

njemu bile lijepe? One tamnocrvene, žarke, suncem obasjane dahlije?

»Znate li«, rekla je vrlo tiho, »kad sam ih vidjela, ja sam ih zamrzila; sutradan sam to ispovjedila patru Francisu. Činilo se, da ste tako zadovoljni u njihovu društvu, a one su izgledale tako vesele — a zatim dragulji! Ja sam se sama sebi pričinila tako neznatna, tako ružna i jadna. A ipak, znate — —«

»A ipak — što?«

»Nisu mi se činile dobre — te žene«, reče Beba zamišljeno, gledajući ga plaho, neće li se možda razljutiti. »One su velike dame, mislim, i izgledale su vrlo sretne; ali premda mi se činilo, da nisam ništa prema njima, ipak mislim, da se ne bih htjela s njima mijenjati.

»Bébée, vi ste mudri i bez knjiga.«

»O, ne — nisam nipošto mudra. Ja samo osjećam. A dajte mi knjigâ; oh, molim vas, dajte mi knjiga! Vi ne znate; ja ću tako brzo učiti — i neću ništa zanemariti — to vam obećajem. Susjedi i Jeannot vele, da ću zanemariti svoje cvijeće, da će koliba postati prljava, da neću više presti ni izbadati Annémie-ine uzorke; ali to nije istina. Ja ću sve činiti, kako sam i dosad činila i još više, samo ako mi dadete knjiga za čitanje, jer ja mislim, kad je čovjek sretan, da onda može više raditi, a ne manje.«

»Ali hoće li vas knjige učiniti sretnom? Ako hoćete da znate, moram vam reći, da — neće. Vi ste sretni ovakovi, kakovi ste, jer ne znate ništa izvan svog malog života; a neznanje je sreća, Bébée, pa neka mudraci, stari i moderni, govore, što ih volja. Ali ako naučite malo, vi ćete zaželjeti, da naučite i više, a kad budete mnogo znali, onda ćete željeti da mnogo i vidite, a onda — a onda — onda će to rasti i vi nećete više biti zadovoljni. To znači, da ćete biti nesretni.«

Beba ga je zamišljeno gledala.

»Možda je to istina. Bez sumnje je istina, kad vi velite. Ali vi znate, da je svijet pun glasova, koje čujem, ali koje ne mogu razumjeti; meni je onako, kako mislim, da je ljudima, koji odu u strane zemlje, a ne poznaju jezik, koji se ondje govori; ja sam nesretna, što ne mogu razumjeti, a knjige će učiniti, da ću se osjećati manje nesretna, a ne više. Što se pak tiče zadovoljstva — kad sam sinoć pomislila, da ste otišli iz grada, ja sam mislila, da nikad više neću moći moliti, jer sam mrzila sama sebe, gotovo sam mrzila i anđele, pa sam rekla Mariji, da je okrutna, a ona je svoje lice otkrenula od mene — zauvijek, kako se činilo.«

Govorila je posve mirno i jednostavno, prela je, dok je govorila i gledala u Flamena ozbiljnim očima, koje su ga molile, da joj vjeruje. Govorila je suštu istinu, ali ona nije poznavala snagu ili značenje te istine.

Flamen ju je slušao sa smiješkom; to mu nije bilo novo; on je njezino srce poznavao mnogo bolje od nje same, ali u tim riječima je bila nesvijesna snaga, koja ga je dirnula.

Razdraženo je odbacio lišće i rekao joj, da prestane presti.

»Jednog ću vas dana slikati s kolovratom onako, kako sam naslikao Broodhuis. Hoćete li dopustiti, Bébée?«

»Hoću.«

Odgovorila mu je kao što bi mu odgovorila, kad bi joj rekao, da ode na hodočašće s jednoga kraja Nizozemske do drugog.

»Što biste danas radili?«

»Ići ću na trg s cvijećem; svaki dan idem.«

»Koliko ćete zaraditi?«

»Dva ili tri franka, ako bude sreće.«

»A nemate nikada praznik?«

»O, da, ali ne često, jer znate, baš na praznične dane ljudi trebaju najviše cvijeća.«

»A zimi?«

»Onda radim na čipkama.«

»Ne idete li nikad u šumu?«

»Bila sam jedanput ili dvaput, ali tim gubim cijeli dan.«

»Bojite se, da ne biste zaradili?«

»Da. Bojim se ih da bih drugima ostala dužna.«

»Pa dobro; ostavite ovaj jedan dan, pa ćemo načiniti praznik. Svi su otsutni, pa neće znati. Dođite u šumu, pa ćemo ručati u jednoj krčmi u šumi; bićemo poetični, kako vi to volite, a ja ću vam pripovijedati o jednoj, koja se zvala Rozalinda i koja se od ljubavi obukla kao dječak tamo prijeko u ardenskom kraju. Dođite, baš je pravi dan za šumu; opet ću se osjećati kao dječak u Meudonu, kad je cvao jorgovan. Dođite.«

»Zar vi to ozbiljno mislite?«

Lice joj se zažarilo, srce joj je igralo, nožice joj već osjećale kao da su na svježoj zelenoj travi.

Nije mislila, da bi u tome moglo biti nešto zlo. Ona bi bila išla i s Jeannotom ili sa starim Bacom.

»Naravski, da ozbiljno mislim. Dođite. Pošao sam u Mayence, da vidim »Sveta tri kralja« i Van Dyckovog »Hrista«. Mjesto toga ići ćemo u Soignies i gledati zeleno lišće. Ja ću kod sunčane svjetlosti naslikati vaše lice. To je za vas najbolji način slikanja. Vi pripadate slobodnom zraku. Tako i Gretchen, jer kako bi inače mogla u svojim očima imati modro nebo?«

»Ali ja imam samo drvene cipele.«

Lice joj se obratilo u skerlet, kad je pogledala svoje noge; onaj, koji joj je htio dati svilene čarape — kako bi bilo njemu, kad bi ga vidjeli, kako ide s tim nezgrapnim, klepetavim, svakidašnjim, malim drvenim cipelama?

»Ništa zato. Ja sam se zasitio satinskih cipela sa srebrnim petama; one klepeću isto tako glasno kao vaše i mnogo su skuplje za one, koji s njima idu. Vaše su drvene cipele slikovite. Paganini je od jedne drvene cipele načinio violinu. Ko zna, kakova se muzika krije u vašima, samo ju niste nikad čuli. Ja možda jesam. Barbar je bio Bac, koji vam je dao crvene cipele, a ne ja. Dođite.«

»Dakle zaista mislite ozbiljno?«

»Dođite.«

»Ali ću im faliti na trgu.«

»Oni će misliti, da ste otišli na hodočašće; ne trebate im reći, da niste.«

»Ali ako me zapitaju?«

»Zar se nikad ne dogodi, da kažete nešto drugo, a ne istinu?«

»Nešto drugo, a ne istinu! Naravski, da ne kažem. Ljudi očekuju, da se kaže istina; bilo bi jako ružno, kad bih ih prevarila. Zar zaista mislite, da mogu poći? — u šumu! — a vi ćete mi pripovijedati onakove pripovijesti, kakove mi dajete za čitanje?«

»Pripovijedaću vam ljepšu pripovijest. Zaključajte kolibu, Bébée, i dođite.«

»Kad pomislim, da se ne stidite!«

»Da se ne stidim?«

»Da, radi mojih drvenih cipela.«

Je li moguće? mislila je Beba, kad je istrčala u vrt i zaključala za sobom vrata, pa kao obično turila ključ pod kacu, posve zadovoljna tom mje-

rom opreza protiv tatova, koja je služila Antoina cijelog njegovog života. Je li moguća ta divna radost?... Obrazi su joj bili kao njene ruže, oči su joj se sjale kao sunce; prirodna gracija i radost djeteta cvala je na hiljadu načina.

Kad je prošla kraj kapelice u zidu, časak je pokleknula i prekrstila se; zatim je uzela malu ružu mahovnicu, koja je visjela tik pod rubom ograde, okrenula se i dala mu je.

»Pogledajte, ona vam šalje ovo. Ona se ne ljuti, vidite, pa je mnogo veća radost, kad se i ona raduje — ne znate to?«

On se malo lecnuo, kad su ga dirnuli njezini prsti.

»Kolika šteta, što niste imali majku, Bébée!« rekao je pod impulzom uzbuđenja, kojega bi se u Parizu više stidio, nego ikakove krivnje.

XIV

U osamljenoj uličici pokraj vode s labudovima, pod vrbama, čekali su konji, da ga povezu u Mecheln; mali, brzi, čupavi konji, s praporcima na flamanski način i sa svijetlim ularom, s niskim char-à-bancom, u koji je nabacao vučju kožu, crvene sagove i razne slikarske potrepštine.

Digao ju je u kola i konjići su pojurili zelenim krajem, a praporci zveketali kod svakog koraka, dok nisu zaronili u duboke prosjeke šumâ Cambre i Soignies.

Beba je sjedila bez daha od uživanja.

Nikad u svom životu nije se vozila osim jedan ili dva puta teretnim kolima, kad su umorni konji vukli voz žita preko ravnice, ili kad je mlinarova stara siva kobila umorno hramala pred kolima, punima bučne, sretne, nestašne djece, koja su se vraćala kući s proštenja, ostavivši za sobom zastave i cvijeće, marionete, crkvene zastave, osvijetljene oltare i vrtoglave vrtuljke.

Nikad nije znala, kako je, kad se leti kao na krilima vjetra po širokim cestama, pa kad žuta pšenična polja, i zelene živice, i stabla pokraj ceste, i mala sela, i kanalska voda sa šašem, kad sve to leti pored nje uz zveket veselih praporaca.

»Oh, kako je lijepo živjeti!« kliknula je pljesnuvši rukama u živoj ekstazi, kad se vedro jutro pretvorilo u zlato, pa kad se digao zapadni vjetar i stao duhati od sipinâ kraj mora.

»Da — dobro je — kad ne bi tako brzo dosadilo«, rekao je Flamen, promatrajući je s uživanjem.

Ali ona ga nije čula; bila je izvan dohvata svake sile, koja bi je mogla rastužiti; promatrala je bijele volove, koji su stajali na rubu tek požnjevenih polja, i ružičaste oblake, koji su poput kiše jabučnih cvjetova preko neba jedrili prema jugu.

Na rubu jednog polja bila je tužna Kalvarija, koja se crnila prema modrom nebu; njena sjena padala je preko ceste, ali Beba ju nije vidjela: ona je gledala u sunce.

Nema mnogo promjene u velikoj šumi Soignies. Tu su nizovi za nizovima krasnih zelenih stabala, koji se u svim smjerovima isprekrštavaju; beskrajni svodovi tamna lišća; dugačke avenije od bukava, hrastova, breza ili borova s gustim šikarjem i bujadi. Sjenovito je tu čak i u podne, a čim podne prođe, onda je mračno kao naveče; sa slatkim i rosnim šumskim mirisom, a ispod paprati bijele se mali kunići, čuje se kretanje divljači i lepršanje ptičjih krila.

Soignies nema legenda kao Schwarzwald, ni uspomena na kraljeve kao Fontainebleau, niti ondje

teku dvije historijske rijeke kao u krasnim šumama kod Heidelberga; niti je divlji i romantičan, isprekidan crnim klisurama kao njegovi susjedi Ardennes.

Soignies je samo flamanska šuma u ravnici, koja baca svoju sjenu preko njiva i pašnjaka, bez ikakove panorame i bez ikakovih čudesa u svojim dubljinama.

Ona može dati samo zeleno lišće — neprestano zeleno lišće, milju za miljom; ali u njoj je ona neodređena tajanstvenost, koju imaju sve šume, i taj svemir lišća čini se bezgraničan, i u njemu bi se mogao zadržavati Pan, i sv. Hubert, i John Keats.*)

Beba, na svoje rijetke praznike s Bacovom djecom ili sa Jeannotovim sestrama, nije nikad prodrla dublje od čistina Cambre i nije nikad ušla u srce prave šume, koja je još uvijek gotovo onakova, kakova je morala biti u staro doba, kad su brabantski »burgheri« u njoj sjekli za sebe lukove od tisovine i držála za koplja, da ih upotrebe protiv španjolskih armija.

Bebi je to bila začarana zemlja, i svaka igra svjetlosti i sjene, svaki zec, koji je pretrčao preko puta, svaki drozd, koji je pjevao u lišću, svaka mala divlja ruža ili kampanula, koja je cvala u gustišu, bila joj je blago, slika, pjesma, naslada.

Takve je djevojke vidio Flamen u šumama kod Vincennesa i Versaillesa za svojih đačkih dana; male radnice, koje su tek došle iz châleta Jure ili iz lozom prekrivenih koliba Loire, koje su svoje jadne draži donijele u Pariz, da tamo uginu i koje su stanovale pod vrelim krovovima, dok nisu izblijedjele i otančale, a koje su se, kad su ugledale zelene šume, smijale i malo plakale, misleći na široka, suncem obasjana polja, i koje su željele, da opet budu kod kuće, pa da čuvaju svoje krave ili plijeve vinograde...

*) John Keats (Džon Kîts), engleski pjesnik 1796.—1821. — *Prev.*

Ali te male radnice bile su posve obični krasuljci, i to krasuljci, na kojima je već bila prašina pločnika i plesnih vrtova.

Beba je bila čista i svježa kao one rosne divlje ruže, koje je našla u gustišu trnja.

Flamen je naumio, da s njom postupa onako, kako je običavao postupati s onim radnicama: — malo vina, malo ulagivanja, malo strasti, neozbiljne kao leptir i kratkotrajne kao duga — jedan ljetni dan i noć — a zatim šaka zlata, malo milovanja, oproštaj i zaborav, možda zauvijek — to je on mislio, kad ju je doveo u šumu Soignies.

Ali — ovo dijete bilo je drukčije.

Od nje je načinio veliku skicu za svoju Gretchen, kako sjedi na mahovinom obraslom panju s ivančicama u ruci; po doručak je poslao daleko u šumu i vidio, kako ona svojim bisernim zubićima grize rane breskve i skupe poslastice; hodao je s njom kojekuda, pripovijedao joj priče iz pjesnikâ i govorio joj pospanim, ciničkim, pjesničkim načinom, koji je bio za njega karakterističan.

Ali Beba — posve nesvijesno, opojena srećom, a ipak osjećajući onu neodređenu tugu, koju ljetno sunce proizvodi i kod mladih stvorova, ako imaju u sebi dušu — Beba mu je pripovijedala ono, što nisu nikad pripovijedale pariske radnice.

Krasne stvari: fantastične, apsurdne, vrlo jednostavne, katkad vrlo nerazumne, ali uvijek krasne, a katkad vrlo mudre, iako ne od mudrosti svijeta; pune izvjesne božanske svjetlosti, koja katkad zasijevne kao kroz lampu od alabastra, kroz duhove, koji nemaju u sebi grubosti, da ju zasjene.

Katkad nisu njezine riječi bile dorasle njezinim bogatim mislima, ali je Flamen znao izlučiti biser misli od razbijene školjke i zamršene morske trave njezinog jednostavnog, nepismenog govora.

»Ako negdje ima Boga«, mislio je on u sebi, »ova mala Flamanka vrlo mu je blizu.«

Bila mu je tako blizu, da on, iako nije vjerovao ni u kakvog Boga, nije mogao s njom postupati onako, kako je običavao postupati s radnicama u šumi starog Vincennesa.

XV

Da budete Gretchen, morate brojati latice ivančice, rekao joj je, dok ju je slikao — a slikao ju je upravo onako, kakva je bila, s njezinim bijelim nožicama u drvenim cipelicama i s gustim zelenim lišćem u pozadini; najjednostavnija slika, što se može zamisliti: siva haljina — hladna tamnosiva boja — s bijelim platnenim zobuncem i nigdje nikakove boje osim u zelenilu lišća; ali čudo i čar ležali su, po njegovu mišljenju, u uzdignutom, ozbiljnom, djetinjem licu i u pogledu ozbiljnih očiju.

Bila je to Gretchen, kako prede vani na otvorenom zraku, među cvijećem. Gretchen s visokim ivančicama oko njenih nogu, među timijanom i ružama, prije nego što je trebala uzeti jednu i iz njezinih latica čitati budućnost.

Schefferova »Gretchen« ništa ne kazuje; ona je plavokosa, priprosta seljakinja, koja teško radi, s kojom nemaju ni anđeli ni đavoli nikakova posla i kojoj se oči ne mogu otvoriti ni nebu ni paklu. Flamenova »Gretchen« govorila je mnogo više:

gledajući je, muškarci bi uzdisali od stida, a žene plakale od tuge.

»Brojati ivančice?« ponovi Beba. »Oh, znam, što mislite. Malo — jako — strastveno — do smrti — nikako. Ono, što djevojke govore, kad žele doznati, da li ih neko ljubi? Je li to?«

Gledala ga je sasvim bezazleno.

»Mislite li, da ivančice to znadu?« nastavila je ozbiljno, kidajući latice. »Cvijeće znade mnogo toga — to je sasvim pouzdano.«

»Pitajte ga za sebe.«

»Što da ga pitam?«

»Koliko vas — makar ko — voli.«

»Oh, mene svako voli; nema nikoga, ko mi ne bi bio dobar. Antoine mi je znao govoriti: ‚Nikad nemoj na sebe misliti, Bébée; uvijek misli na druge, pa će te svako voljeti.' A ja uvijek nastojim, da tako činim.«

»Ali to nije ona ljubav, o kojoj ivančice govore vašem spolu.«

»Nije?«

»Nije; djevojke, koje vidite da broje latice, ne misle na cijelo selo, nego na jednog, koji je sasvim drukčiji nego svi ostali, komu na mjesečini sjena pada preko njihove. Znate li to?«

»Ah, da — pa onda se udaju — da.«

Rekla je to tiho, zamišljeno, bez zabune; njoj je to bila nerealna, daleka stvar, ali je ipak malo ispunila njezino srce s nejasnim ali beskrajno slatkim nemirom.

Slabo se govori o ljubavi u životu siromaha; oni nemaju za nju mjesta; ljubav znači njima: hraniti više ustâ, kupovati više drvenih cipelica, više ruku, koje grabe u mršavu kesu s bakrišem. Katkad se znala udati koja djevojka iz sela, ali je sutradan kao obično izišla na oranje ili otišla u grad na rad u tvornicu čipaka. Beba je malo o tome razmišljala.

»Udaju se ili se ne udaju. To je već prema tome,« reče Flamen smiješeći se. »Bébée, ja vas moram naslikati kao Gretchen, prije nego što je išta zapitala ivančice... Kako glasi ta pripovijest? Oh, ja sam vam dosta toga pripovijedao. Gretcheninu pripovijest ne biste još razumjeli.«

»Pa što su njoj rekle ivančice?«

»Drago dijete, ivančice govore uvijek isto, jer ivančice uvijek ispovijedaju istinu i poznaju muškarce. Ivančice uvijek vele ‚malo'; uho prevari djevojku i ona misli, da čuje ‚do smrti', — ludost i laž, za koju nisu ivančice krive.«

»Pa ko onda kazuje, ako ivančice ne kažu?«

»Ah, možda đavo — ko zna? On se jako mnogo upleće u te stvari.«

Beba se nije nasmiješila; u njezinim modrim očima razabirao se izraz užasa; ona je pripadala seljaštvu, koje je vjerovalo u tjeranje đavola pomoću krsta i koje ga je prije nedugog vremena pomoću torture i vatre tjeralo iz ljudskih tjelesa.

Zamišljena i plaho gledala je Beba bijele, zlatooke ivančice na svom krilu.

»Mislite li, da je đavo u ovima?« šaptala je sa strahom u glasu.

Flamen se nasmiješi. »Kad ih budete brojali, onda će svakako biti.«

Beba se zgrozi i baci ih u travu.

»Jesam li vam pokvario praznik?« zapitao je on, koreći sam sebe.

Jednu minutu je šutjela, a onda opet pokupila ivančice, pogladila ih i poljubila.

»Ne čine one krivo. Vi velite, da uši prevare djevojke. Djevojke žele laž i neće da vjeruju istini, jer ih ona ponizuje; treba kuditi djevojke, a ne ivančice. Što se mene tiče, ja neću ivančice nikad ništa pitati, pa đavo neće u njih ući.«

»A ni u vas. Siromašna, mala Bébée!«

»Zar me zato žalite?«

»Da. Jer ako žene nikad ne vide lice zmije, onda nikada ne osjete miris rajskih ruža; a vama će biti teško umrijeti bez jedne jedine ljubavne ruže na vašim lijepim grudima, siromašna mala Bébée!«

»Ne razumijem. Vi me malo plašite.«

On ustane, ostavi stalak i baci se pred njom u travu; uzme njene drvene cipelice s tolikim poštovanjem u ruku, kako bi uzeo izvezene cipele kakove vojvotkinje. Gledao ju je nježnim, nasmijanim očima.

»Siromašna, mala Bébée!« ponovi on opet. »Zar sam vas zaista uplašio? To je bilo ružno od mene. Nećemo kvariti naš ljetni praznik. Nema đavola, draga moja. Ima samo ljudi — ovakovih, kakav sam ja. Pitajte ivančicu o meni, Bébée. Pogledajte: ne volim li vas malo, onako, kako vi volite svoje cvijeće.«

Ona se nasmiješi i sretan smijeh opet joj prekrije lice.

»O, ja sam uvjerena, da ipak nešto malo marite za mene«, rekla je blago, »inače ne biste bili tako dobri, davali mi knjige i ugađali mi. Ja ne trebam ivančicâ, da mi to kažu, jer vi mi to kazujete sami, a tako je bolje.«

»Mnogo bolje«, prihvati on sanjarski ležeći u travi i držeći u rukama drvene cipelice.

Nije bio u nju zaljubljen. Nije se žurio. Radije se s njom igrao meko, polagano, kako bi raširivao ružine latice, da vidi dubljinu njenog srca.

Njezino nepoznavanje onog, što je osjećala, imalo je za njega poseban čar. Volio je, da pomalo skida koprenu s njenih očiju, pa da vidi, kako se plaho javljaju novi instinkti.

Njemu je to bila stara pripovijest; on je do sada poznavao svako poglavlje i svaki stih, jer nije

bilo druge pripovijesti, koju bi tako često čitao. Ali njoj je bila tako nova.

Njemu je to bila odavno izgažena staza; znao je svaki njezin zavijutak; poznao je svaki cvijet ukraj nje; hiljadu je puta prešao preko svakog drhtavog mostića; tako je dobro unapred znao, kamo će koja sjena pasti i gdje će koji svježi pupoljak procvasti, i gdje će se svaka žetva požeti.

Ali njoj je bilo sve to tako novo...

Išla je za njim kao slijepo dijete za čovjekom, koji ga vodi po vrtu i čita čudesnu priču.

Bio joj je dobar; to je bilo sve, što je znala. Kad ju je makar kako lako dodirnuo, ona je osjetila tako savršenu sreću, a ipak tako nerazumljivu, da bi htjela u njoj umrijeti.

A u svojoj skromnosti i neznanju ona se neprestano čudila, kako je on — tako velik, tako mudar, tako krasan — mogao misliti, da je vrijedno ostaviti raj Rubesove zemlje, zadržavati se s njom pod njezinim malim, trskom pokrivenim krovom i dovesti je ovamo, da vidi zeleno lišće i žive šumske stvorove.

Kad su se šetali šumom, prolazio je ispod drveća neki čovjek s tovarom na leđima. Beba je tiho viknula, kad ga je prepoznala.

»Oh, gledajte, ono je Jeannot! Ali će se začuditi, kad me ovdje vidi!«

Flamen ju povuče malo u stranu tako da je šumski radnik prošao ne opazivši ih.

»Zašto ste to učinili?« zapita ga Beba. »Zar da ne govorim s njim?«

»Zašto? Da svi vaši susjedi brbljaju o vašem izletu u šumu. Nije potrebno!«

»Ah, pa ja im uvijek sve sama kazujem«, reče Beba, kojoj je mašta već imala posla s čudesima, koja će otkriti dobroj majci Krebs i Varnhartovoj djeci.

»Onda ćete me slabo viđati, drago dijete. Naučite se šutjeti, Bébée. To je prva dužnost žene, iako najteža«.

»Zar zbilja?«

Neko vrijeme nije govorila. Nije mogla zamisliti, da ne bi mala dnevna čudesa svog života pripovijedala dobrim, starim brbljavim ženama i nestašnoj dječici. A ipak — ona digne oči do njegovih.

»Drago mi je, što ste mi to kazali«, reče. »Premda ne vidim, zašto ne bi čovjek rekao ono, što čini, ali ipak — nekako — ne volim govoriti o vama. To mi se čini kao one slike u galerijama, i muzika u katedrali, i tihe večeri, kad sva polja šute i kad se čini, da Isus po njima hoda; — ja ne znam, kako bih s drugima o tim stvarima govorila — jedino s vama — a ne volim da s njima o vama govorim — znate li to?«

»Da, znam. Ali kakvu vezu, Bébée, imam ja s vašim mislima o Bogu, koji hoda po žitnim poljima?«

Bebine oči gledale su duž zelenog svoda šume s onom zamišljenom ozbiljnošću, kao anđelčići Botticellijevih snova.

»Ne mogu vam pravo kazati. Ali kad sam naveče u poljima, pa mislim na Hrista, onda se osjećam tako sretna i svima želim najbolje, pa mi se čini, da vidim nebo kroz krasni sivi zrak, gdje su zvijezde — a tako osjećam, kad sam s vama — to je sve. Samo — —«

»Samo što?«

»Samo u onim večerima, kad sam bila sama, meni se činilo, da je nebo tamo gore, gdje su zvijezde, pa sam sebi željela krila; ali sad, ono je ovdje, — i ja bih samo savila krila, kad bih ih imala i ne bih se micala«.

Flamen ju je gledao, uzeo njezine ruke i poljubio ih — ali s poštovanjem — kako bi vjernik po-

ljubio tabernakul. U tom je času ona Flamenu bila sveta; u tom času, ne bi ju on mogao povrijediti svojom strasti, kako ju ne bi mogao povrijediti ni udarcem.

Kod njega je to bila emocija, koja, doduše, nije dugo trajala. Ali dok je trajala, dotle je bila istinita.

XVI

Zatim ju je odveo na ručak u jednu od kavana pod drvećem. Pred njom je bio malen ribnjak, a naokolo vrt. Imala je balkon i drvene stepenice; bilo je dugačkih cvjetnih hodnika, malih bijelih stolova i velikih grmova ruža, kao što je njezin kod kuće. Odabrali su jednu sjenicu sasvim za sebe; hladnu, mirisavu, zelenu, s nešto skerletnih cvjetova nekih povijuša.

Donijeli su im ručak, kakav ona nije nikad vidjela; tako golemu dinju, čudna vina, pa kavu ili skorup u srebrnim loncima ili u nečem, što je njoj izgledalo kao srebro — »baš kao oltarne vaze u crkvi«, rekla je sama sebi.

»Da su samo Varnhartova djeca ovdje!« kliknula je, ali on nije reagirao na tu želju.

Sunce je upravo zalazilo. Zlatan žar otsijevao je na malom ribnjaku. Na drugoj strani vrta neko je prebirao na gitari. Pod jednom lipom ljuljale su se djevojčice i kod svakog zamaha vikale: »Više! više!«

U jednom dužem zelenom hodniku, za dugačkim stolom, sjedilo je bučno društvo studenata i djevojaka iz grada; udaljenost je ublaživala njihov smijeh, pošto je dolazio preko širine vrta, a pjevali su svježim, oštrim flamanskim glasovima pjesme iz neke La Monnaiejeve komične opere.

Sve je bilo lijepo, i veselo, i prijatno.

Svuda je vladao duh bezbrižna uživanja. Beba je sjedila s izrazom čuđenja u svojim velikim očima, pa su se svi prirodni instinkti njezine mladosti, koji su u njoj bili kao savijeni pupoljci, polagano otvorili svjetlosti uživanja.

»Je li život uvijek takav u vašoj Rubesovoj zemlji?« zapitala ga; u onoj neodređenoj dalekoj zemlji, o kojoj ga nije nikad određenije pitala, a koja je ipak u njezinoj mašti bila tako jasna.

»Da,« odgovori joj. »Samo — mjesto ovog lišća, ondje je cvijeće i mogranji; mjesto one zveckave gitare, tamo je glas, koji se cijeni kao kraljevski dragulji; mjesto onih malenih zelenih sjenica, tamo su velike bijele palače, hladne i tihe, s ileksovim šumama i gajevima od naranči, te sa safirnim jezerima iza njih. Biste li htjeli poći onamo, Bébée? — pa da nosite onakove čipke, kakove pravite, da cijelu noć slušate pjesmu i smijeh, pa da nikad više ne radite na crnoj zemlji vrta, da nikad više ne predete na onom dosadnom kolovratu, da nikad više ne idete po vjetru, kiši i zimi na trg?«

Beba ga je slušala, naslonivši oble lakte na stol, a tople obraze na ruke, kao kad dijete ozbiljno sluša neku vilinsku priču. Ali bujna slika i senzualna fraza, koju je odabrao, prošli su pored nje.

Nema smisla, kad se šumska zeba mami rubinom mjesto trešnjom. Ptica je stvorena, da se hrani smeđim bobicama, jutarnjim rosama, skerletnim šipkom i cvjetovima kruškovih grana, koje se na vjetru ljuljaju; dragulj, premda je kraljev, samo će tvrdo i bez okusa udariti o njezin kljun.

»Rado bih sve to vidjela,« reče Beba zamišljeno, trudeći se, da slijedi tok svojih misli. »Ali što se tiče rada u vrtu i predenja — to ne želim ostaviti, jer sam cijeli svoj život to radila; ne mislim, da

bih htjela nositi čipke — one bi se vrlo brzo poderale, bojala bih se trčati, a vidite, ja znam, kako se prave te čipke. Ja znam, kako kod tog rada oči oslijepe, a srca bole; znam, kako stare žene gladuju, a djeca plaču; znam, da na njima nema nijedne grančice, koja nije bolom izvezena; velike dame ne misle na to, jer nisu nikad na njima radile ni gledale, kako druge rade; ali ja jesam. Pa tako, vidite, ja mislim, da bih bila žalosna, kad bih ih nosila, pa kad bi ih kakav čavao zaderao, ja bih to osjećala, kao da je zadr'o u meso mojih prijateljica. Možda se loše izražavam, ali upravo tako osjećam.«

»Vi se ne izražavate loše — vi dobro govorite, jer govorite od srca,« odgovori on i zastidi se, što ju je iskušavao zlatom i grimizom svijeta, koji je niži od onog, što ga ona poznaje.

»A ipak biste htjeli vidjeti nove krajeve?« nastavio je. »Što biste ondje htjeli vidjeti?«

»Ah, sasvim druge stvari nego ove«, klikne Beba, držeći još uvijek obraze naslonjene na ruke. »Ono plesanje i pjevanje vrlo je lijepo i veselo, ali je upravo tako lijepo i kad stari Claude (Klod) gudi, a djeca skakuću. Ono vino, o kom mi govorite, velika je stvar — ali svježe mlijeko je mnogo bolje, mislim. Ja ne trebam takvih stvari — samo bih rado znala sve o ljudima, koji su prije nas živjeli; rado bih znala, što su zvijezde i što je vjetar; rado bih znala, kamo ide ševa, kad ju izgubite s vida pred suncem; rado bih znala, kako su stari umjetnici vidjeli Boga tako, da su mogli naslikati Njega i sve Njegove anđele, kako su to učinili; rado bih znala, kako dolazi glas u zvona i kako ona mogu učiniti, da čovjeku zakuca srce, premda vise ondje sasvim sama među čavkama; rado bih znala, kad ujutro idem poljem, a sve je sivo, i meko, i tiho, a prepelica pućpuruče u pšenici, a mali miševi trče

kući u svoje rupe, zašto sam onda tako vesela, a ipak tako nujna, kao da sam posve blizu Bogu, tako osamljena i tako neznatna; jer vidite, miš ima svoju rupu, prepelica svoje jato, a ja — —«

Glas joj malo zadršće i zaustavi se; dosad nije nikad riječima izrazila misli o svojoj osamljenosti; iz dugačke zelene sjenice dolazili su glasovi studenata i djevojaka: —

»*Ah! le doux son d'un baiser tendre!*«*)

Flamen je šutio. Pjesnik u njemu — u svakom umjetniku ima uvijek manje-više nešto od pjesnika — suzdržao ga od smiješnosti, šta više, izazvao je u njemu sažaljenje i poštovanje.

To su, bez sumnje, bile apsurdno jednostavne riječi. I malo je u njima bilo mudrosti; izražene su na posve djetinjast način, pa su se ipak čudno dojmile Flamena, kao što vrlo niskog i bešćutnog čovjeka može katkad dirnuti pogled u očima umirućeg jelena, ili zvuk pjesme, koju je nekoć pjevala neka izgubljena ljubav.

Ustao je, odmahnuo joj ruke, pa obuhvatio njeno lice rukama.

»Siromašna, mala Bébée!« rekao je milo, gledajući je gotovo uzdišući. »Siromašna, mala Bébée! — da zavidi prepelici i mišu!«

Beba se malo lecnula, njezini su se obrazi jako ugrijali pod njegovim dodirom, ali su joj oči još uvijek bez straha gledale u njegove.

On se sagne i dotakne joj se čela svojim usnama, nježno i bez strasti, gotovo s poštovanjem; Beba porumeni do zlatnih uvojaka svoje kose; malo zadršće i povuče se natrag, ali se nije ni uplašila ni zastidjela; bila je previše bezazlena, a da bi osjetila strah, koji se rađa od strasti i od saznanja.

---

*) Ah, slatki zvuk nježnog poljupca! — *Prev.*

Bilo je kao kad Jeannot poljubi svoju sestru Mariju, koja je imala petnaest godina i za Krebsove po selima prodavala mlijeko, s malim zelenim kolicima i žutim psom — ništa više.

A ipak je oko nje nejasno zaigralo suncem obasjano lišće sjenice i modro nebo, a zvuci gitare postali mukliji i izgubili se kao u šuštanju vode, jer ju je najedanput obuzela neka velika, nerazumljiva sreća, koja kao da je sa sobom ponijela njezin mladi život, kako morski talas ponese sa sobom malo dijete.

»Sad se ne osjećate osamljeni, Bébée?« zapitao ju je šapćući.

»Ne!« odgovori ona blago i tihim glasom; mirno je sjedila, a cijelo joj tijelo drhtalo kao list na vodi.

Ne! kako bi mogla biti sama, kad će se uvijek sjećati tog slatkog, mekog, neizrecivog dodira; kako bi sada mogla poželjeti, da bude prepelica u ljetnom žitu ili sivi miš u glogovoj živici?

U tom času je ispred ulaza u sjenicu prošao jedan student; imao je tkanicu oko pasa i papirnato pero za kapom; svirao je frulu i plesao; pogledao je unutra, kad je prolazio.

»Vrijeme je, da krenemo kući, Bébée,« reče Flamen.

XVII

Tako se dogodilo, da je Bebin dan u velikoj šumi došao i prošao gotovo isto onako jednostavno, kao i svaki dan, koji je proigrala s Varnhartovom djecom pod bukovom sjenom šume Cambre.

A kad ju je za zalaza sunca, prije nego što su se hodočasnici vratili, dovezao do njezine kolibe, bila je u njenom srcu bura sreće, ali nije bilo ničega, što bi ju priječilo, da pogleda kapelicu u zidu, kad je pored nje prošla i da kaže krsteći se brzo:

»Ah, draga Sveta Majko — kako si bila dobra! Ja sam se evo, opet vratila, vidiš, pa ću raditi marljivije nego ikad radi sve te radosti, koju si mi dala.«

Uzela je drugu ružu mahovnicu i izmijenila ju s jutrašnjom, koja je bila uvenula, pa je rekla Flamenu:

»Pogledajte — ona vam ovo šalje. Znate li, što mislim? Čovjek je zadovoljniji, kad je ona zadovoljna.«

On nije odgovorio, nego je časak držao njezine ruke, kad su pričvršćivale pupoljak njemu na grudi.

»Ni riječi o tome hodočasnicima, Bébée!... Hoćete li zapamtiti?«

»Da, zapamtiću. Ja im ne pripovijedam svaki put, ni kad se molim, pa neće biti ni to veći grijeh od toga.«

Ali joj se u riječima osjećala izvjesna tjeskoba; nije bila potpuno uvjerena; trebalo ju je umirivati. Instinkt joj je branio, da o slikaru govori, ali je po navici smatrala grijehom, ako ima kakovu tajnu pred ljudima, koji su od njezina rođenja bili oko nje.

On ju nije umirivao; lijepo je bilo gledati njezinu tjeskobu i slikar je u njenom srcu ostavio nemir, kao pčelu u ljiljanovoj čaški. Osim toga su između njih bila vratašca, pa je on razmišljao, ne bi li ih još jedanput otvorio.

Odlučivalo se o njezinoj sudbini, premda ona to nije ni slutila; on se prema njoj vladao nježno, pošteno i časno cijeli dan — gotovo onako, kako bi se vladao glupi Jeannot. Dirnulo ga je njezino povjerenje i nesvijesna ljepota njenog maštanja, pa ga je obuzelo raspoloženje, koje nije nimalo odgovaralo njegovu životu i navikama. Ali napokon je rekao sam sebi:

»Pa konačno —«

Ondje, gdje je stajao u zlatnom večeru, vidio je rumena usta, blage, uznemirene oči, smeđe ručice, koje su još uvijek nastojale, da pričvrste pupoljak ruže, mladu breskvi sličnu kožu, gdje joj je vjetar odmaknuo zobunac; — bila je samo mala flamanska seljakinja, ta siromašna mala Beba, malo stvorenje poljâ i ulicâ, usprkos svemu sanjarenju o Bogu, koji je uz nju. Pa konačno — prije ili kasnije — svršetak će svakako biti isti. Šta dakle? Ona će sutra malo plakati i neće nikad više klečati pred oltarićem u vrtnom zidu, a zatim — a zatim — ostaće ovdje i udaće se poslije nekog vremena za dobrog seljaka Jeannota. Ili će poći za njim u Pariz, i zauvijek ostaviti svoje drvene cipelice i svoje večernje vizije Isusa na poljima, pa će raditi, kako rade druge i neće primati samo svilene čarape nego i Pepeljuginu papučicu, koja se zove zlato i koja za sobom donosi sve ostale dobre stvari; — šta dakle?

Flamen je tako od početka mislio, jer je bila tako lijepa i jer su one drvene cipelice tako glatko trčale preko kamenja; ali nije bio u nju zaljubljen, nego je samo za njom lijeno ispružio ruku, kako dijete instinktivno ispruža ruku za plodom, koji na suncu visi malo rumeniji i malo bliže nego ostali.

Šta dakle? — govorio je sam sebi. — Tu je još uvijek Jeannot, koji će biti veseo, kad primi šaku sjajnog francuskog zlata . . .

Vratašca je polagano potisnuo prema njoj; nježine su ruke bile dotle pričvrstile ružin pupoljak i izvukle zasun.

»Hoćete li malo ući?« zapitala ga je, a lice joj zasjalo od sreće. »Ne smijete se dugo zadržavati, jer moram još zaliti cvijeće, a onda dolaze Annémie-ini uzorci, koji se moraju dovršiti, jer inače neće ona imati novaca pa ni hrane — no hoćete li barem na časak ući? Ako pričekate jednu minutu, pokazaću vam ruže, koje ću sutra prve otsjeći i odnijeti dolje u S. Guido na oltar Naše Gospe, od zahvalnosti za današnji dan . . . Rado bih, da ih vi izaberete — vi sami — i ako ih budete htjeli dodirnuti, onda će mi se činiti kao da ih i vi njoj dajete. Hoćete li?«

On se brzo otkrene od nje.

»Ne, draga — ne. Berite sami svoje ruže, Bébée . . . Kad bi ih ja dirnuo, otpale bi im latice.«

Nato je žurno pogledao natrag niz mračnu uličicu, da vidi, ne gleda li ko, sagnuo glavu i brzo ju poljubio, kao da se stidi, zatvorio zatim za sobom vratašca i otišao kroz granje i sjene.

XVIII

Beba je zamišljeno za njim gledala, dok mu se lik nije izgubio u mraku.

Selo je bilo vrlo mirno; negdje daleko lajao je pas, a u livadi mukala krava; to su bila jedina živa stvorenja, koja su se čula; hodočasnici se još nisu vratili.

Nekoliko minuta stajala je naslonjena na vratima, u onoj nejasnoj, sanenoj sreći, koja je prednost nevine ljubavi.

»Kako je divno, što misli i na mene!« neprestano je sebi govorila. Bilo joj je, kao da se kralj sagnuo za čuperak trave s krasuljkom, da ga umetne u svoju krunu onamo, gdje bi morali biti veliki dijamanti.

Ona nije razmišljala. Nije pitala. Nije gledala dalje od tog sata — takav je privilegij mladosti.

»Ala ću čitati! Ala ću učiti! Ala ću nastojati, da postanem mudra i dobra, ako uzmognem!« mislila

je, ljuljajući malo svojom težinom vratašca i veselo gledajući koze, kako na drugoj strani iza velikog drveća skakuću sa svojim mladima na paši, dok se jedna zvijezda pojavljivala za drugom, u šumi kričala sova, a u šašu kreketale žabe.

Zatim je, vična napornom poslu i siromaštvu već od svog rođenja, zasunula vrata i poljubila ih ondje, gdje je počivala njegova ruka, pa je otišla do zdenca, da izvuče vodu za večernje polijevanje vrta.

»Oh, drage moje ruže!« rekla im je polijevajući srebrenastim kapima njihove glavice. »Oh, drage ruže! — recite mi — je li ikad iko bio tako sretan, kao ja? Oh, ako reknete ‚da', onda ću vam kazati da lažete; vi lude ruže, koje ste se tek juče rodile!«

Ali ruže su otresle vodu u vjetar i rekle, kako je ona željela da kažu:

»Ne — niko — nikada, Bébée — ne nije niko.«

Jer ruže, kao sve drugo na zemlji, govore samo ono, što naše srce u njih stavi.

Jedan starac prošao je uličicom; stari Jehan, koji je bio previše bolestan i previše star, da se priključi hodočasnicima. Gledao je malu spodobu, koja se brzo kretala, sivkasto bijela u svjetlosti zvijezda, balansirajući na glavi tamnom bakrenom posudom, kako ide amo-tamo između zdenca i vrta.

»Nisi pošla na hodočašće, mala sirotice!« doviknuo joj je preko živice. »Ne, to nije bilo dobro; samo posao — tvoja lijepa leđa ne bi se još smjela saviti. Ti trebaš odmor, Bébée; Tijelovo je blizu. Jeannot neka te povede, a ja ću možda naći koji sou za kolače i za vrtuljak. Cijeli dan sjediš tupo na trgu; tebi je potrebna razonoda.«

Beba porumeni iza živice, otrči u kolibu i donese tri svježe snesena jajeta, koja je jutros rano ostavila u kutiji za brašno, pa mu ih pruži kroz živicu. To je bilo prvi put, otkako je učinila nešto, o čemu

nije htjela govoriti; stidjela se, a ipak joj je tajna bila tako slatka.

»Vrlo sam sretna, Jehan, hvala Bogu!« promrmljala je drhtavo i sa sjajem u očima, ali starčeve su oči i uši bile previše otupjele, a da bi to mogao opaziti.

»Takova je bila o n a«, mrmljao je Jehan, dok je jaja turao u svoju zakrpanu modru bluzu. »Takova je bila ona! A zatim jedan posrtaj — jedan udarac kopitom — i sve je bilo svršeno. Sve svršeno, lijepa moja — za vječna vremena.«

XIX

Kad je Flamen šumom išao u grad, nagnao ga je iznenadan impulz, da zastane i da se vrati. Svi su njegovi impulzi bili nagli, pa su ga gonili amo-tamo u mnogim suprotnim smjerovima.

On je znao, da je kucnuo čas — da ju mora ostaviti i »poštedjeti«, kako je on to u sebi nazivao, ili ju uputiti u one ljubavne riječi, koje ivančice šapuću ženama.

A zašto ne bi? — ta ona će se svakako udati za Jeannota.

Kad je bio na pô puta u grad, vratio se ponovo i časak zastao na ulazu; uznemirila ga emocija, koja je bila napola sažaljevanje, a napola cinizam.

Bilo kako mu drago, on će ju za par dana ostaviti, on će je ostaviti nepovrijeđenu — taj bijedni poljski cvjetić — on ga nikako ne bi mogao povesti sa sobom, da cvate ili da uvene u Parizu...

Njegov bi ga svijet previše ismjehivao, kad bi od male Flamanke u drvenim cipelicama načinio svoju metresu. Osim toga — —

Osim toga, nešto, što je bilo napola slabo, a napola plemenito, poticalo ga, da to dijete u njegovom

pouzdanju i neznanju ne vodi putevima, koji bi joj se, kad se probudi iz svog transa, činili sramotni i puni tuge. Jer on je znao, da Beba nije kao što su druge djevojke.

Zato se vratio, pokucao na vrata kolibe i otvorio ih.

Beba se upravo počela svlačiti; skinula je bijeli zobunac i drvene cipele; njezina lijepa ramena i vratić bijelili su se na mjesečini; noge su joj stajale bose na zemljanom podu.

Lecnula se i kriknula, pa opet prebacila zobunac preko ramena, ali na to ju nije nagnao strah, nego samo nesvijesni instinkt djevojaštva.

On je časak mislio, da neće otići prije zore — —

»Jeste li me trebali?« zapita Beba blago, s očima punima sreće radi ugodnog iznenađenja, a ipak malo uznemirena, bojeći se, da mu se nešto dogodilo, kad se tako vratio.

»Ne, draga, nisam vas trebao«, rekao je Flamen. Uhvatio je njezine ruke, ovio ih sebi oko vrata i osjetio, kako djevojka uršće kao mala ptičica, dok je mjesečina strujala kroz zeleno lišće i u fantastičnim uzorcima padala na pod. »Ali sam došao, da kažem — zar ne, da ste imali sretan dan, potpuno sretan dan, draga mala Bébée?«

»Ah, da!« uzdahnula je više, negoli izrekla odgovor u svojoj sreći, privučena tijesno uz njega, osjećajući mekoću njegovih usana. Zar se vratio samo da joj to kaže?

»Pa to ipak nešto vrijedi. Vi ćete se toga uvijek sjećati, zar ne, Bébée?« mrmljao je on u svojoj nesvijesnoj okrutnosti. »Nisam htio da vam pokvarim uživanje, draga — jer vi ipak donekle marite za mene, zar ne? — pa sam se vratio, da vam kažem, da ću sutra na kratko vrijeme otići.«

»Otići?«

Drhtala je u njegovu naručju i postala hladna kao led: na nju se spustio veliki strah i mrak; nije ona nikad pomišljala, da bi on mogao otići... On ju je milovao i igrao se s njom kao dječak s pticom prije nego što joj zakrene vratom.

»Ali ćete se vratiti?«

On ju poljubi:

»Svakako.«

»Sutra?«

»Ne — ne tako skoro.«

»Za tjedan dana?«

»Teško.«

»Onda za mjesec dana?«

»Možda.«

»Ali svakako prije zime?«

On otkloni svoj pogled od molećih, suznih, nevinih očiju. Ljubio joj je kosu i vrat, pa rekao:

»Da, draga — bez sumnje.«

Ona se pripije uz njega, tiho plačući — a on poželi, da žene ne mogu plakati.

»Slušajte, Bébée«, rekao je milujući je i nastojeći da joj ublaži gorčinu. »To nije pametno, a boli me. Za vas ima toliko posla. Vi znate tako malo. Ima toliko toga, što treba da naučite. Ostaviću vam mnogo knjiga, pa morate za moje otsutnosti postati jako učeni. Blažena Djevica je na svoj način dobra, ali ona vas, sirotica, ne može mnogo da nauči. Jer njezino se kraljevstvo zove Neznanje. Vi morate sami sebe poučavati. To vam ostavljam da učinite. Dani će brzo prolaziti, ako budete marljivi i strpljivi. Ljubite li me, mala?«

Umjesto odgovora poljubila mu je ona ruku.

»Vi ste uvijek marljivi, mala Bébée, rekao je, dok su mu usne milovale njezine meke smeđe ruke, koje su mu bile ovijene oko mrkoga vrata. »Ali dok budem otsutan, morate biti marljiviji no ikad. Tako ćete zaboraviti. Ne, ne, ja ne mislim to; —

ja mislim, da će na taj način vrijeme najbrže proći. A ja ću dovršiti vašu sliku, Bébée, i cijeli će vas Pariz vidjeti, a velike će dame zavidjeti djevojčici u drvenim cipelicama. Ah! to vam se ne sviđa? — vama nije stalo do tih taština? Ne. Draga mala Bébée, zašto vas je Bog stvorio, ili Slučaj udahnuo u vas život? Vi ste tako daleko od sviju nas. Bio sam okrutan. Kakvo je to zlo počinila vaša bijedna dušica, čista kao cvijet, da je poslana u pakao ovog svijeta?«

Djevojka se privijala uz njega, tiho jecajući. »Hoćete li se vratiti? Hoćete li se vratiti?« jecala je obuhvaćajući ga sve čvršće i čvršće.

I Flamena se zamutile oči. Ali on joj je lagao: — »Hoću... obećajem«.

To se lako kaže, a ublažiće njezinu tugu. Tako je on mislio.

Časak je opet bio u iskušenju, da ju povede sa sobom — ali se odupr'o — on bi se nje zasitio, pa bi mu vječno visjela o vratu.

Nastade duga tišina. Meketanje jareta vani u pojati bilo je jedini zvuk; siva kadulja ljuljala se amo-tamo.

Djevojčine su ga ruke čvrsto grlile, a on ih opet cjelivao; cjelivao je njezine oči, vrat, usta; zatim se naglo istrgnuo i izišao.

Ona potrči do njega, baci se na vlažno tlo, obuhvati ga i nasloni čelo na njegove noge. Premda ju je gledao vlažnim očima, ipak nije popustio, nego je rekao:

»Skoro ću se vratiti — skoro — budi mirna, draga, pusti me, da odem.«

Nato ju je još mnogo puta poljubio, zatim nježno odgurnuo kroz vrata i zatvorio ih.

Do njega je dopr'o oštar krik, koji mu je prodr'o do srca, ali on se nije okrenuo; išao je dalje vlažnim, zelenim vrtićem, gdje je našao mir, a ostavio očaj.

XX

Ostaviću je na miru, pa će se udati za Jeannota, mislio je Flamen. Prvi put u životu smatrao je sebe dobrim čovjekom, pa je sam sebe sažaljevao, što je postao sentimentalist.

Poći će za Jeannota i izrodiće mnogo djece, kako je to uvijek kod takovih ljudi, pa će rumeni seljačići visjeti o onim lijepim, mekim, malenim njenim grudima; a ona će ih voljeti na način takovih žena, pa će biti vrlo zadovoljna, kad bude preko kamenja klepetala svojim drvenim cipelama; postaće smeđa i jaka, više će mariti za novac, prestaće da sanjari o nepoznatim stvarima i neće u poljima vidjeti Boga, nego će spustiti pogled i gledati samo na klasove pšenice kod pabirčenja i na noge teturajuće dječice; tako će dobiti svoj kruh, a gubiti svoju dušu, sagibajući se sve bliže i bliže zemlji, dok konačno ne padne u nju, kao koji od njezinih vjetrom lelujanih šeboja, pošto je pčela isisala svu slast, a ljetna žega opržila njegovu svježinu: — da, naravski, ona će poći za Jeannota i tako će svršiti!

Međutim je on imao svoju »Gretchen«, a to je bila velika stvar.

Tako je ostavio ulicu Marije Burgundske i izišao iz grada, kad su zvonila jutarnja zvona, noseći sa sobom izvjesno kajanje i jedinu nevinu naklonost, koja se ikad u njemu probudila. Na svoje odricanje mislio je sa smjesom divljenja i ismjehivanja, pa je tako zašao u vrtlog svog ljubavnog, ciničkog, promjenljivog, strastvenog, beščuvstvenog, šarenog života, pa kad je vidio, kako se posljednji potez niskih, zelenih ravnica svijetli na suncu, rekao je

sam sebi: »Ona će poći za Jeannota — naravski, da će poći za Jeannota. A moja je Gretchen bolja od Schefferove.«

Pa što mu je stalo do ičega drugoga, osim što će u Parizu reći o njegovoj »Gretchen«.

XXI

Ljudi su opazili, da je Beba postala vrlo mirna. Ali to je bilo i sve, što su vidjeli.

Njezino je lišce bilo blijedo, kad je sjedila među svojim žarkim jesenjim cvijećem, pored obućarove šatre, pa kad su joj Varnhartova djeca na vratima vikala, da dođe i da se s njima igra, ona je prijazno odgovorila, da je preveć zaposlena i da sad nema vremena za igru.

Prodavačica voća s Montagne de la Cour urlala je za njom:

»Zar je tako brzo otišao? — ohe! što sam ti rekla? — lijepi ananas je samo jednu sekundu šećer u ustima, ali orahe možeš u svako doba godine razbijati. Pa je li bar bila dobra žetva, dok je trajalo? Je li Jeannotu obećan mastan vjenčani dar?«

A stari Jehan, koji je imao najnježniju dušu od svih u uličici kraj vode s labudima, znao bi doći i zamišljeno gledati djevojku, dok je radila među cvijećem, pa bi joj znao reći:

»Draga mala, tu nešto nije u redu — dolazi li to od one slike?... Sad se nikad više ne smiješ, Bébée, a to je zlo. Djevojački je smijeh tako ugodan; moja se djevojčica smijala kao da zvone sitna zvonca — a zatim je prestalo, najedanput; vele, da je bila mrtva. Ali ti nisi mrtva, Bébée. A ipak si tako mučaljiva; čovjek bi zaista rekao, da si mrtva.«

Ali na ruganje prodavačice voća i na nježnost starog Jehana nije Beba ništa odgovarala; crte njezinih lijepih usana postale su ozbiljne i nujne, a u očima se razabirala neka čeznutljiva, zbunjena, bolna molba, kao u očima isprebijanog psa, koji, dok se još savija od bola, ne prestaje ljubiti svoga gospodara.

Jedna ju je odluka držala uspravnom i činila, da su joj noge bile čvrste na kamenju ulica, a usne nijeme na sve, što su joj govorili. Ona će učiti sve što bude mogla, biće dobra, i strpljiva, i mudra, pa će tako u svemu izvršivati njegovu volju — dok se on ne vrati.

»Nisi vesela, Bébée«, rekla je Annémie, kojoj su oči tako oslabile, da je jedva mogla vidjeti zastave na jarbolima, a koja je još uvijek mislila, da izbada uzorke čipaka i da zarađuje svakidašnji kruh. »Nisi vesela, mila moja. Je li kakav dječak pošao na more, da je tvoje srce s njim otišlo, pa gledaš, neće li se njegov brod vratiti? Čekanje je teško — ali muškarci misle, da je to jedino, za što smo mi dobre, dijete moje. Oni mogu otploviti, kako ih volja; svaka nova luka ima nova lica za njih; ali mi moramo mirno sjediti i moliti, ako nas je volja, i nikad ne smijemo mrmljati, pa bilo putovanje makar kako dugačko, nego moramo biti spremne sa smiješkom i poljupcem, svježom lulom duhana i suhim parom čarapa; — eto takav je muškarac. Mogle smo se site naplakati — ali moramo imati pripravljenu lulu i čarape, inače će mrmljati: ‚Zar to ti nazivaš ljubavlju?' Moraš imati beskrajnu strpljivost, ako ljubiš muškarca, — on je kao razmaženo dijete, koje te udara, dok su mu tvoja njedra otvorena. Ali — budi strpljiva, draga, upravo kao ja, upravo kao ja.«

A Beba bi se zgrozila, dok bi oprašivala paučine sa zidova staričine mansarde, — strpljiva kao i starica, koja ondje sjedi pedeset godina izgledavajući mrtva čovjeka i potonulu lađu...

XXII

Na poljima je pšenica bila požnjevena i zemlja opet postala smeđa. Bijele i grimizne hrizanteme cvale su kraj ruža, koje nisu više cvale, a male, sive, lijepe kate cvale su ondje, gdje su prije karanfili razvijali svoj sjaj. Lišće je počelo opadati, a ledeni vjetrovi uzdisati među vrbama; vjeverice su počele spremati svoje orahe, a siromasi kupiti odlomljene suvarke.

»Rekao je, da će doći prije zime«, mislila je Beba svaki dan, kad je ustala i osjetila, kako je svako jutro hladnije i sivlje od prеđašnjeg: — približavala se zima.

Njezine su nožice već zeble u drvenim cipelama; crvendać je pjevao u granju suhe divlje ruže, ali u nje je bila ona hrabra, slatka vjera, koju ništa ne ubija, pa ona nije sumnjala — oh! ne, ona nije sumnjala, ona je samo bila umorna.

Umorna od neobičnih, probdjevenih, grozničavih noći; umorna od dugih, dosadnih, praznih dana; umorna od gledanja niz pustu, golu uličicu; umorna od prisluškivanja na svaki korak po šuštavom suhom lišću; umorna od neprestanog gledanja u rumene jesenje večeri i hladno jesenje zvjezdano nebo; umorna, što nikad ne čuje ono, za čim je osluškivala i što nikad ne vidi ono, što traži; umorna kao dijete, izgubljeno u šumi, koje jedva vuče svoje slabašno tijelo i komu mlađano srce puca, kad traži ono, što je zauvijek izgubljeno, onaj dom, koji je zauvijek ispod horizonta.

Ipak je svršavala svoj posao i nije klonula duhom.

Išla je u grad sa svojom košarom, punom rumenog i žutog jesenjeg cvijeća, a kad toga nije više bilo i kad je vrt potpuno opustio, otišla je, kao što je uvijek činila, u radionicu čipaka i zarađivala svoj kruh i žito za piliće, svaki dan pletući konce oko bubnjeva; a noću, pošto je došla kući tamnim cestama i preko prokvašene tratine, pošto je zapalila luč i sjela kraj svojih knjiga, turivši ruku u kosu, zažarenih očiju od naprezanja kod čipaka i s bolom u srcu, tim novim i teškim bolom, koji ju sad nikad nije ostavljao, čitala je — čitala — čitala — čitala, mučila svoj mozak gomilanjem znanja i nastojala da shvati ovo novo značenje života, koje su joj knjige otkrile, trudeći se, da bude manje neuka, kad se on vrati.

Bilo je mnogo toga, što nije mogla razumjeti, ali je bilo i mnogo toga, što je mogla shvatiti.

Njezin je duh bio nježan i živ, njena inteligencija brza i jaka; kupovala je stare knjige novcem, što ga je uštedila time, da nije ručala. Prodavač starih knjiga, dobroćudan starac, razjasnio joj je neka teška mjesta, odabirao dobre sveske za nju i posuđivao druge toj samotnoj maloj učenici u drvenim cipelicama i blijedog djetinjeg lica.

Tako je teško radila i mnogo učila, pa je postala viša i vrlo tanka, a u oči joj došao pogled kao u izgubljena psa, a ipak nije nikad klonula duhom, ni otstupila od zadaće, koju je sebi postavila, niti se poljuljala njena vjera u njegov povratak.

»Spali knjige, Bébée«, šaptala su djeca opet i opet, držeći se njezine suknje. »Spali te zločeste, nijeme stvari. Otkad ih imaš, nikad ne pjevaš i ne skačeš, ne smiješ se, pa izgledaš tako blijeda — tako blijeda.«

Beba ih je izljubila, ali je ostala kod svojih knjiga.

Kad se Jeannot vraćao iz šume, vidio je noć na noć, kako u prozoru kolibe trepti svjetlost, pa se katkad tiho došuljao i gledao kroz pukotine u drvenom kapku, onako sagnutu nad nekim debelim starim sveskom, nabrana čela i stisnutih usana, te bi proklinjao čovjeka, koji ju je tako promijenio, i otišao bi s bijesom u grudima i suzama u očima, ne usuđujući se da štogod kaže, ali znajući, da Bebina smeđa ručica neće nikad od ljubavi ležati u njegovoj...

Pa ni od prijateljstva, jer on je nesmotreno izustio surove riječi protiv stranca iz Rubesove zemlje, a Beba je odonda prolazila pored njega s ozbiljnim, jednostavnim pozdravom, a kad joj je plaho donio na dar kolica puna suvaraka, ona mu je zahvalila, ali mu rekla, da te suvarke odnese kući svojoj majci.

»Ti misliš zlo o meni, Bébée?« molio je dobri Jeannot s jecajem u glasu, a ona je prijazno odgovorila:

»Ne! ali nemoj sa mnom govoriti; to je sve.«

Nato je on prokleo njezinog otsutnog ljubeznika, a Beba otišla u kolibu i zatvorila vrata.

Ona nije ni slutila, da ljudi misle zlo o njoj. Bili su prema njoj hladni, a od te hladnoće je nju srce još više boljelo. Ali ona velika ljubav u njoj tako ju je obuzela, da joj se sve drugo činilo napola nerealno.

Svoj dnevni kućni posao obavljala je od puke navike, a studirala zato, što joj je on rekao, da to čini i jer u svojoj slatkoj, tvrdoglavoj, mladenačkoj vjeri nije nikad posumnjala, da će se on vratiti.

Inače ona nije osjećala realni život; ona je sanjarila i molila, molila i sanjarila; nikad nije prestajala da čini jedno ili drugo, pa ni onda, kad je živadi bacala ljuske od krumpira, ili kad je s mrkava otresla zemlju, ili kad je pred vratima svoje kolibe odgrtala snijeg, ili kad je u jutarnjem sumraku izlazila, a tužno zvonce sa St. Guida kroz tišinu zvalo na prvu misu.

Jer premda se i pater Francis na nju ljutio, jer je mislio, da je tvrdoglava i da na ispovijedi krije pred njim istinu i neku sramotu, ona je išla odlučno i još češće nego ikad, da kleči u prašnoj, mračnoj, ruševnoj staroj crkvi, jer to je bilo sve, što je za otsutnog mogla učiniti, pa se nije osjećala tako daleko od njega, kad je molila Isusa, da uzme u zaštitu njegovu dušu i njegovo tijelo.

Svi njeni lijepi sni bili su mrtvi.

Nikad nije u crvendaćevu pjevanju čula neku pripovijest, nije vidjela nikakovo obećanje u oblacima sunčana zalaza, nije zamišljala, da noću oko nje lebde andjeli — nikad više.

Polja su bila siva i žalosna; ptice su bile malena smeđa stvorenja; zvijezde su bile hladne i daleke; ljudi, za koje je prije marila, bili su kao puke sjene, koje su kraj nje prolazile bez značenja i bez interesa; jedino je mislila na onaj korak, koji nije nikad došao; jedino je željela onaj dodir, koji nije nikad osjetila.

»Ti si pošla po zlu, Bébée, a nećeš da priznaš«, rekli su joj oni rijetki susjedi, koji su još s njom govorili.

Beba ih je gledala očima, koje nisu shvaćale.

»Nisam pošla po zlu«, rekla je blago, ali joj niko nije vjerovao.

Djevojka se ne zaključava, ne blijedi i ne mršavi bez razloga, umovali su susjedi. Pa mogla bi i griješiti, koliko bi htjela, samo je poslije toga trebala biti pametna i udati se za Jeannota...

*

Ali nijemo tugovati, zatvoriti usne i graditi se, kao da se nije ništa dogodilo — to je zaista ružno. Jer njezino je selo u malom mislilo upravo onako, kako misli i veliki svijet.

XXIII

Nastala je ciča zima.

Snijeg je bio dubok, a vjetrovi su ledenim bičevima tjerali ljude po pustim ladanjskim cestama i strmim gradskim ulicama. Zvonca na vratovima pasâ i mazgi zvonila su tužno u bijeloj, maglovitoj tišini flamanskih ravnica, a umorni konji oklizavali su se i padali po zamrznutim kolotečinama i po oštrom kamenju malih flamanskih gradića. Ipak je flamanski narod na mnogim mjestima bio veseo.

Bilo je sajmova i kermesa; bilo je marioneta i crkvenih slava; bilo je sanjkanja po ravnicama i klizanja po kanalima; bilo je toplih vunenih kapuca i crvenih ognjeva od klada; bilo je pripovijesti o demonima i o svecima, te zdjelâ vrele juhe od luka; bilo je medenih lutaka za malu djecu i posvećenih brojanica za djevojke, koje su ljubavnici uz poljupce vješali oko ružičastih vratova; a u samom gradu bio je na vrhuncu zimski sjaj i uživanje, sa svečanostima po crkvama i plesovima po palačama, sa svakojakim veselim igračkama i nakitom; s glazbom, koja je veselo svirala pod drvećem bez lišća; sa skerletnim suknom, skupocjenim krznom, sretnim licima i zlatnim uvojcima u kolima, koja su se uspinjala na Montagne de la Cour i ispunjavala veliki prostor oko kipa jakog Godfreya.

U malom selu kod St. Guida bili su Bebini susjedi također na svoj priprosti način veseli.

Žene su uz nejasnu zimsku svjetlost naporno radile na čipkama i jadno od toga životarile, ali su

ipak svojoj dječici kupovale jeftine igračke, a komad kolača za nedjelju. Sastajale su se u srdačnom prijateljstvu, pa kad bi se popodne smrklo, pravile su čipke zajedno u kuhinji mlina dobre majke Krebs. Djeca i psi bili su kraj njihovih nogu na podu od opeka; jedna velika vatra grijala je sve i jedna je svjetiljka sve osvjetljivala. Zabavljale su se brbljanjem i pjevanjem, pripovijestima o duhovima, a kad bi vjetar najgore hujao, onda bi zajedno izmolile jedan ili dva očenaša za muževe, koji rade na barkama.

U tim sastancima nije se vidjelo Bebino lice i nikad se nije čuo veseli, meki zvuk njezinog glasa, koji pjeva kao mladi drozd.

Ljudi su zavirivali k njoj i vidjeli je, kako sjedi nad nekom velikom otvorenom knjigom — a često nije bilo vatre u njenom ognjištu.

Nato je djeci dosadilo moliti je, da se s njima igra; stariji su počeli mahati glavama: bila je tako blijeda i tako mirna, tu je moralo biti nekakvo zlo — tako su počeli da misle.

Malo pomalo ljudi su se udaljili od nje. Ko zna, govorilo je ogovaranje, kakovu sramotu ili grijeh ima dijete na svojoj bijednoj dušici?

Beba je, doduše, radila isto onako naporno kao i prije, viđali su je kako po jutarnjem i večernjem sumraku ide amo-tamo u svojim drvenim cipelama. Bila je prijazna i marljiva, davala je djeci mlijeko svoje koze, a starim ženama kupine iz svoga vrta.

Ali su se počeli nje plašiti — plašiti onog nujnog, nepromjenljivog, dalekog pogleda u njenim očima i one nijeme klonulosti — a kako to nisu shvaćali, oni su poput svih neukih stvorova bili uvjereni, da ono, što je tajno, mora biti i sramotno.

Tako su se od nje otuđili i ostavili je na miru; jedva su klimali glavom, kad je prolazila, ali Jeannotu su govorili:

»Tebi je ušteđeno veliko zlo; djevojka je bila dragana onog velikog slikara, to se jasno vidi. Sva nesreća dolazi od onog, čim je stari Antoine napunio njezinu glavu — malu mišjakinju, koju je mazio kao kakav rijedak karanfil. Oh! nemoj žaliti, Jeannot; djevojka ne valja, a pošten čovjek, koji bi nju uzeo, pokajao bi se. Budi sretan, zahvali svecima i uzmi Kattovu Lisu.«

Ali Jeannot nije nikad htio da sluša klevetnike i nikad nije htio da pogleda Lisu. Premda su vrata Bebine kolibice njemu uvijek bila zatvorena i premda se Beba, kad bi je sreo na cesti, gradila kao da ga ne vidi kao ni onaj snijeg, po kom su gazile njene drvene cipelice.

Jedne noći usred zime umrla je stara Annémie. Beba ju je u sumraku našla s glavom na prozoru mansarde, dok joj je lijeva strana bila sva smežurana i uzeta. Bila je još malo pri svijesti i još je malo disala.

»Gledaj, hoće li doći brig«, mrmljala je. »Zbog magle nećeš večeras vidjeti zastavu na jarbolu, ali njegove su čarape suhe i lula pripravljena. Samo gledaj — samo gledaj — noćas će doploviti u luku.«

Ali njen mrtvi mornar nije nikad doplovio u luku — ona je otišla k njemu. Njeno jadno, izmoždeno, vjerno, staro tijelo sahranjeno je u groblju siromahâ; lađe su dolazile i odlazile ispod prozora mansarde, a Beba je bila posve sama.

Ona nije više nikoga imala, za koga bi radila i ništa ju nije vezalo sa životom drugih ljudi. Mogla je živjeti od korijenja svoga vrta i prodaje jaja njene kokoši, a tikve i mrkve, koje su rasle na jednoj gredici njenog vrta, mogla je zamjenjivati za ono malo kruha, što je trebala.

Tako se bacila na knjige i sve se više povlačila od spoljašnjega svijeta. Ona nije znala, da susjede

misle vrlo zlo o njoj; imala je samo jednu ideju u svom duhu — da postane dostojnija njega, kad se opet vrati.

Zima je prošla, a da Beba nije ni sama znala kako.

Bila je duga, hladna, bijela praznina ledene tišine; to je bilo sve. Ona je naporno učila, pa je iz svojih starih knjiga stekla čudno, neobično, isprekidano znanje. Lice joj je izgubilo oblinu i boju, ali je mjesto toga čelo postalo široko, a oči su joj dobile mutan sjaj od naprezanja.

Svaku noć, kad je zaklopila svoje knjige, pomislila je:

»Malo sam mu bliže. Sada znam malo više.«

Tako isto svako jutro, kad je svoje ruke kupala u hladnoj vodi, mislila je:

»Gledaću, koliko budem mogla, da mi koža bude mekana, da budem kao one dame, koje je on ljubio.«

Da ljubav bude savršena, mora biti i religija i strast. Bebina je bila takova. Poput George Herbertove služavke, ona nije oprašivala pod, a da to ne bi činila za svog gospodara.

Samo je Bebin gospodar bio zemaljski kralj, načinjen od zemaljske prašine i taštine.

Ali što je ona o tome znala?

XXIV

Zima je prošla, a visibabe, krokusi i blijede jetrenke smiješile su se sa crnih gruda. Beba se inače svakog proljeća ispod raspupalog drveća žurila u grad, pa je prodavala kitice vlažnih ljubica prije nego što se sav snijeg otopio na žlijebovima Broodhuisa.

»Zima je prošla«, običavali su svake godine govoriti varošani, »eno ondje je već Beba sa cvijećem.«

Ali ove godine nisu vidjeli malu spodobu, koja je sama bila kao rumen krokus, kako stoji pred smeđom Maison du Roi.

Beba nije imala srca, da ubere ma i jedan cvijetak. Ostavila ih je sve u životu i njegovala ih tako, da se samo »njemu« prikaže vrtić u svoj svojoj ljepoti, kad njegova ruka digne zasun.

Samo je on tako dugo oklijevao — tako dugo — već su ljubice ocvale, a mjesto njih došli prvi pupoljci ruža, a Beba je svako jutro i svake večeri uzalud gledala duž prazne ceste.

Ništa ne ubija mlada stvorenja tako kao gorčina čekanja.

Bolove će podnositi, proći će kroz oskudicu, neće ih plašiti ni vatra, ni voda, ni oluja, ni srdžba neba ni zemlje, ali čekanje — oni dugi, dosadni, mrski, tmurni dani, koji u svojoj vječnoj jednoličnosti kapaju jedan po jedan u tešku prošlost, ti ubijaju sporo, ali sigurno, kao što polagano kapanje vode izjeda klisuru.

Došlo je ljeto.

Prošla je gotovo godina dana; Beba je radila zorom i mrakom. Vrt je cvao kao jedna velika ruža, a susjedi su mahali glavom, kad su vidjeli, kako cvijeće cvate i vene, a da ne donosi ni jedan jedini centime.

Ona sama govorila je manje no ikad, pa kad ju je stari Jehan, koji nije nikad shvaćao zlo mišljenje svojih susjeda, zapitao, što ju boli, kad je tako blijeda i kad više ne silazi u grad, onda ju je ostavila srčanost, suze su joj grunule na oči i ona nije mogla naći kratku riječ, da mu odgovori. Jer vrijeme je bilo tako dugo, a ona je bila tako umorna . . .

Ipak nije nikad posumnjala, da će se njezin ljubeznik vratiti: tä on je rekao, da će se vratiti; bila je dakle uvjerena, da će doći, kao što je bila uvjerena, da Bog silazi narodu, kad zazvoni srebrno zvonce i kad se podigne hostija.

Beba je nejasno osjećala osamljenost, u kojoj se nalazila: kao što dijete, premlado da razmišlja, osjeća hladnoću i glad.

»Niko me ovdje više ne treba, pošto je otišla Annémie«, rekla je sama sebi, kad su se proljetni dani razvijali jedan za drugim kao pupoljci na živicama od divljih ruža.

Katkad bi čak i njena vjerna, mala duša popustila, pa bi djevojka, jecajući u samotnom krevetu u dugim tamnim noćima, znala viknuti: »Oh, zašto me nije ostavio na miru? Bila sam tako sretna — tako sretna!«

Zatim bi prekoravala samu sebe, da mu se iznevjerila i da je nezahvalna, pa bi mrzila samu sebe i osjećala se kriva, što je tako u mislima, pa makar samo jedan jedini čas, zgriješila prema njemu.

Jer ima naravi, u kojima je plemenština ljubavi tako jaka, da svoj opravdani bol osjeća kao nelojalnost, a Beba je bila jedna od takovih. Da ju je on i ubio, ona bi umrla nadajući se samo, da joj nije pod udarcem izmakao nijedan jecaj, koji bi njega mogao optuživati.

Te naravi, skroz nevine, optužujući i ponizujući same sebe, trpe u isti čas muku žrtve i muku zločinca.

XXV

Jednog svibanjskog dana sjedila je Beba u sobi s velikom knjigom na stolu, ali njene bolne oči nisu vidjele te knjige. Čvorak je skakutao po sunčanom podu, pčele su zujale, u tišini su se čula zvonca ovaca. Sve je bilo puno mira i sretno osim njenog malog, umornog, jadnog srdašca, koje je u njoj kucalo kao srce ptičice u kavezu.

»On će doći; uvjerena sam, da će doći«, rekla je sama sebi; ali je bila tako umorna, a bilo je tako dugo — oh, sveti Bože! — tako dugo.

Neka ruka kucnula je na kapak. Oštri glas Reine, žene čovjeka, koji je pravio drvene cipele, pun straha zvao je kroz viseći bršljan.

»Bébée, vele, da si zločesta, ali ti si danas jedina u selu kod kuće. Skokni, ako Boga znaš u grad i pošalji ovamo doktora Maxa, jer moje miljenče, moj cvijet, moje dijete umire, a nema ni žive duše u blizini; crna je već kao ugljen od gušenja — idi, idi, idi! — i Marija će ti oprostiti grijehe. Spasi moju malu, draga Bébée, čuješ li? a ja ću se moliti Bogu i govoriću susjedima dobro o tebi. Idi!«

Beba ustane, iznenađena zvukom ljudskog glasa, pa je sa dubokim sažaljenjem gledala očajnu majku.

»Naravski, da ću poći«, rekla je prijazno, »ali me ne treba podmićivati. Ja nisam mnogo sagriješila — to znam.«

Nato je brzo izišla i otrčala poljskim stazama u grad za bolesno dijete. Našla je učenog čovjeka; poslala ga, a sve je to činila više od instinktivne simpatije i sažaljevanja nego što bi bila svijesna, da čini dobro djelo.

Kad se kretala negda dobro poznatim ulicama, kad je sunce zalazilo za zlatnim pročeljima starih kuća i kad su s tolikih tornjeva zazvonila zvona, obuzeo je nju neki čudni osjećaj nerealnosti, neegzistencije.

Je li to mogla biti ona? — ona, koja je prošle godine tuda hodala i bila najveselije stvorenje na zemlji, kojoj je jedina briga bila, da zaštiti svoje cvijeće od vjetra i da najsvježije cvijeće sačuva za burgmasterovu domaćicu?

Ona nije tako sama mislila, ali kad je prolazila pred crnim pročeljem Broodhuisa, obuzela ju je neka nejasna sumnja, kao da ona nije mogla biti ona mala, vesela, marljiva, sretna Beba s mnoštvom prijatelja, koja je nalazila beskrajne radosti u svakom danu, koji je svitao.

Neugodno joj je dirnuo uho jaki glas Lise, prodavačice voća, kad je prošla pokraj njezine šatre, kojoj se žuti platneni krov turobno njihao u večernjem vjetru.

»Ohe, mala ludice«, vikao je porugljivi glas, »kora finog ananasa puna je bodljika, pa bode usnice, kad nestane slatkog okusa, zar ne? Razbijaj obične orahe kao ja, pa nećeš nikad oskudijevati — lješnici rastu u svakom gustišu. Tvoj veliki ljubavnik leži na umoru; tako su mi malo prije đaci pročitali sa ovog papirića, a ti si tako glupa, da nisi mogla od njega izmamiti šaku napoleona prije nego što je otišao da propane u Parizu. Bio je siromašan kao miš. A konačno je i bio samo slikar.«

Dok je Lisa govorila, dobacila joj je poderan papir. Bio je to komad novina, starih oko tri tjedna, a u njima jedan ili dva retka, da umjetnik Flamen, čija je »Gretchen« čudo ljetošnjeg »Salona«, leži na smrt bolestan u svom stanu u Parizu.

Beba je zastala i počela čitati. Na papir je padala jaka rumena svjetlost sunčanog zalaza, a u ušima joj zvučao porugljiv smijeh prodavačice voća.

Iz Bebe se izvinuo očajan krik, koji je čak zaustavio Lisino okrutno veselje.

Stajala je kao okamenjena i uprla oči u ono jedno ime, koje je njoj ispunjavalo cijeli svemir.

»Bolestan — on je bolestan — čuješ li?« jadikovala je, gledajući Lisu. »A veliš, da je siromašan?«

»Siromašan? Pa zacijelo! Zar nije slikar?« rekla je prodavačica voća surovo. Sudila je po svojim đacima bez novaca, pa se ljutila sama na sebe, što je osjećala sažaljenje prema tom ludom malom stvorenju, koje je voljela da muči.

»Bila si zla i niska prema meni, ali sad — sad te blagosivljem, sad te volim i molića za tebe«, rekla je Beba naglo i isprekidano, a s takvim izražajem lica, da je to zaboljelo njenu bešćutnu neprijateljicu.

Bez dalje riječi turila je papir u njedra, pa otrčala s trga bez daha od žurbe i s jednom velikom odlukom.

On je bolestan — i siromašan! Njena čestita mala dušica odmah je odlučila, što će učiniti. On je bolestan i daleko, a vele, da je siromašan. Sva opasnost i sva teškoća iščeznula je pred vizijom njegove nevolje.

Beba je bila samo neznatno nahoče, koje je okolo trčalo u drvenim cipelama, ali je ona u sebi imala »psećju dušu« — onu dušu, koja će vjerno slijediti i dobiti psovku; onu dušu, koja će vjerno braniti i dobiti udarac, i koja će umrijeti nijemo ljubeći do kraja.

Otišla je kući, a da ni sama nije znala, kako; ne gubeći ni časka vremena, smotala je nešto rublja, nahranila živad i ključ kolibe odnijela do starog Jehana. Starac je sišao s uma od žalosti za svojom mrtvom kćerkom, ali je bio još toliko priseban, da

je mogao shvatiti, što ona želi od njega i bio je dovoljno pošten, da to učini.

»Idem u grad«, rekla mu je, »pa ako se noćas ne vratim, hoćete li nahraniti čvorka i živad, te zaliti cvijeće mjesto mene?«

Stari Jehan promoli glavu kroz svoj prozorčić; bilo je sedam sati naveče i on se baš spremao, da ode u krevet.

»Kamo ideš, mala?« pitao je. »Ideš li, da na đačkom plesu pokažeš lijepe kopče? Ne — to se ne nadam od tebe.«

»Idem da se molim... dragi Jehan«, odgovorila je, a glas joj zape u grlu kod prve laži, koju je ikad izrekla. »Učinite, što vas molim — učinite za dušu vaše pokojne kćerke, jer će mi inače ptice i cvijeće umrijeti od gladi i od žeđi. Primite ovaj ključ i obećajte mi.«

On uze ključ i obećao joj.

»Ne daj, da vide, kako svijetle tvoje kopče; orobiće te«, dodao je.

Beba je brzo od njega otrčala; svaki izgubljeni momenat bio je tako skupocjen i tako strašan. Nije joj palo na pamet, da se od straha zaustavi i jednu sekundu. Išla je onako bez straha, kako mlada lastavica, rođena u sjevernjačkim aprilskim danima, instinktivno leti u nove zemlje i preko nepoznatih mora, kad dođe jesen.

Nužda i rad udahnuli su nov život u nju. Opet se probudila njena radina i hrabra seljačka narav. Bila je dovoljno jaka, da šuteći čeka, a njen mladi život da umire kap po kap od dugog čekanja. Sad je bila dovoljno jaka, da sebe baci u strane zemlje, u neznane opasnosti i neizmjerne nevolje, samo da bude njemu od koristi.

Malo ljudskih duša može ljubiti kao pas. Bebina je bila takva.

XXVI

Bilo je mračno. Svibanjski su dani kratki u sjevernom kraju Schelde.

Beba je navukla svoju malu zimsku kabanicu, drvene cipele i bijelu kapicu, ispred koje su joj virili zlatni uvojci. Uzela je i malu svjetiljku i mali svežnjić, a u košaricu metnula nekoliko svježih jaja i palmu, koju je pater Francis prošlog Uskrsa blagoslovio — jer ko zna, mislila je, kako je teško bolestan i kako siromašan.

Jedva je bacila pogled na kolibu, kad je istrčala kroz vrata od vrta; sve su njene misli potrčale napred, u onu nejasnu daleku zemlju, gdje je on ležao na smrt bolestan.

Brzo je odmicala poznatim poljskim stazama u grad. Nije pravo znala, gdje je Pariz, ali je jasno i čvrsto znala ime, a znala je i to, da ljudi neprestano idu onamo i dolaze odande, pa se nije bojala, da ga ne bi našla.

Otišla je ravno do onog velikog živahnog trga u četvrti Leopold, gdje su se po tračnicama dan i noć pušili željezni konji. Nije nikad bila ondje, ali je znala, da se tim putem otprema roba u Pariz, pa će se onuda svakako otpremati i ljudi.

Ondje su zvona zvonila, svjetlosti blještale, ljudi se gurali i vikali, kad je ona dotrčala — mala siva spodoba sa svjetiljkom, koja je svjetlucala kao sitna krijesnica, što je zabludila u plinom osvijetljeni grad.

»U Pariz?« pitala je moleći, pošavši onamo, kamo je vidjela, da i drugi ljudi idu, do malog prozorčića u zidu.

»Dvadeset i sedam franaka — brzo!« tražili su od nje.

Beba krikne i ustoboči se držćući i pazeći da glasno ne zajeca. Nije ni pomislila na novce; zaboravila je, da mladost i jakost, ljubav i molbe ništa ne vrijede u ovom svijetu.

Sinula joj nada i sretna misao. Skinula je srebrne kopče i pružila ih.

»Hoćete li ih uzeti? One vrijede mnogo više.«

Zabruji porugljiv smijeh; neko joj psujući reče, neka se tornja; surova ramena odguraše ju na stranu, dok je ona nemoćno pružala ruke.

»Povezite me — oh, povezite me, molim vas! Vozića se s ovcama i ostalim blagom — samo me povezite!«

Ali u onoj vrevi i buci nije se niko na nju osvrtao; neki tat istrgnuo joj je srebrne kopče iz ruke, pobjegao s njima i izgubio se u gomili; neka velika crna neman proletjela je pored nje, bacajući vatru i dim; nastala je tutnjava kao od grmljavine i sve je postalo tamno: noćni ekspres prošao je na svom putu u Pariz.

Beba je nepomično stajala, omamljena časak bukom, okrutnošću i osjećajem apsolutne osamljenosti; jedva je opazila, da su kopče ukradene; imala je samo jednu misao: — da stigne u Pariz.

»Zar se ne može putovati bez novaca?« zapitala je blagajnika, a ovaj joj sažalno pogleda u tužno lišce.

»Najjeftinije je dvadeset franaka — to valjda znate?« rekao je i zalupio prozorčić.

Beba se okrene i ode s tog okrutnog i bučnog mjesta; srce ju je boljelo i vrtjelo joj se u glavi, ali njena snažna narav nije joj dala da klone.

»Nema li načina, kako bi se moglo bez novaca stići u Pariz?« pitala je neku staru ženu, koju je malo poznavala i koja je u susjednoj aveniji pod drvećem prodavala orahe, male sličice svetaca i drvene igračke.

Starica odmahne glavom.

»Nema, draga. Nigdje na svijetu ne može se bez novaca ništa načiniti. Ne mogu ni ja dobiti litru oraha na prodaju, ako prije ne platim.«

»A da li bi donde bilo daleko pješke?«

»Daleko! Sveti Isuse! To ti je u sredini Francuske — ima više od dvije stotine milja, vele, ravno kroz šumu. Jedanput je moj sin išao — on je obućar, pa zna, što znači pješačenje; njemu je sad ondje dobro — nikada ne piše. Kad ljudi ništa ne trebaju, onda ne pišu.«

»A on je pješke došao do Pariza?«

»Da, prije deset godina. Imao je samo nekoliko sou-a i jasenov štap, pa je naumio da ondje pokuša sreću. Najzad noge su nam i dane zato, da hodamo njima. Ako odeš onamo i ako ga vidiš, reci mu, neka mi štogod pošalje — dosadilo mi je prodavati orahe.«

Beba nije ništa rekla, nego je pošla dalje cestom; kad ne može drukčije, a ona će pješke; udaljenost i napori nisu plašili nožice, koje su bile vične da neustrašivo godinu za godinom prevaljuju toliko milja po vreloj ljetnoj prašini i po smrznutom zimskom blatu.

Samo ju je plašilo: kako će to dugo trajati. On je bolestan. Bog zna, što bi se moglo dogoditi. Nije joj smetala ni daljina puta ni tjelesni umor. Vidjela je samo njegove oči, mutne od bola i usne, ispaljene vrućicom.

Ona će hodati dvadeset milja dnevno, a možda će se tu i tamo povesti na vozovima sijena ili na kolima kućaraca; ljudi su uvijek bili prijazni prema njoj. Računala je, da bi za petnaest dana mogla stići u Pariz.

Na čas je sjela kraj malog oltara u nekoj postranoj ulici, da prebroji bakreni novac, što ga je imala uza se. Malo ga je bilo, a lijepe kopče, koje

je mogla prodati, da dobije novaca, bile su ukradene.

Imala je oko dvadeset sou-a i desetak jaja; mislila je, da će moći od toga živjeti. Jaja su bila namijenjena njemu, ali sad je bilo glavno, da se sama održi u životu, dok ne stigne u Pariz.

»Prava je sreća, što sam rođena tako siromašna i što sam morala teško živjeti — sad trebam tako malo!« mislila je u sebi.

Nato je novce zavezala i metnula u njedra, očistila svoju malu svjetiljku, kleknula u mirnoj tami i časak se molila, dok su joj se vrele suze kotrljale niz lice. Zatim je ustala i hrabro pošla u hladnu noć, po velikoj jugozapadnoj cesti, koja vodi u Pariz.

Nikad joj nije došla misao, da se vrati u svoje malo sklonište među cvijećem. On je u Parizu bio bolestan, na umoru, kako je čula — to je bilo sve, čega se sjećala.

Bila je vedra, zvjezdana noć i odasvud je pirkao proljetni miris s prostranih zelenih ravnica i s rijeka, uz koje je cvala trska.

U krasnoj sivoj hladovini lako je prevalila prvih deset milja. Nikad, otkad je živa, nije bila tako daleko od kuće, osim onda na kermesu u Mechelenu. Ali se nije bojala.

S kretanjem, sa zrakom i s osjećajem, da ide k njemu, što ju je jedino usrećavalo u njenoj nevolji, vratilo joj se nešto od njenog starog, slatkog, izgubljenog maštanja.

Kroz suze se smiješila zvjezdama, a kad su se jablani na vjetru ljuljali i šuštali, izgledali su joj kao krila i mačevi vojske anđelâ.

Put ju je vodio kroz šumu i u tom prijatnom zelenilu nije se bojala — nije se bojala više no što bi se bojalo kakvo lâne.

U Boitsfortu se ipak malo lecnula. Tu su restauranti i kavanski vrtovi, osvijetljeni za varošane, koji traže zabavu; tu je bilo glazbe i smijeha, pa konjâ s praporcima, i sjajnih boja po balkonima i među živicama od divljih ruža. Kroz sve to morala je proći, pa je malo drhtala, kad je trčala, misleći na onaj dragocjeni, nikad nezaboravljeni, u šumi provedeni dan, kad ju je on prvi put poljubio...

Ali svi su gosti bili zabavljeni svojim uživanjem, pa nisu opazili malu, sivu spodobu u zvjezdanoj noći. Ona je išla dalje po travom obraslim stazama, pod visokim svodovima drveća, a u tišini je čula kreštanje sovâ i cviljenje kunića.

U Groenendaelu, u srcu šume, izbijala je upravo ponoć, kad je ušla u selo. Sve su svjetiljke bile utrnute. Svi su spavali. Stara, porušena opatija crnjela se pod oblacima.

Opet se malo stresla, počela je osjećati hladnoću i umor, ali se nije usudila da pokuca na koja zatvorena vrata — nije imala novaca.

Tako je pošla na svojih prvih nepoznatih deset milja puta; sastajala je vrlo malo svijeta i nije ju niko napastovao — malu sivu spodobu, koja je kaskala u drvenim cipelicama.

Mislili su, da je to seljakinja, koja ide na neki sajam ili u radionicu čipaka, pa bi joj u oporoj flamanštini zaželjeli laku noć.

Kad se nad istočnim ravnicama počela javljati zora, vidjela je praznu staju za krave, napunjenu sijenom. Bila je umorna, pa je legla i odmarala se sat-dva, kao što bi jagnje leglo na suhu djetelinu, jer je znala, da mora sačuvati svoju snagu i štedjeti svoje sile, jer inače neće nikad kroz golemu, strânu zemlju stići u Pariz.

Ali kad je sunce granulo, ona je opet bila na putu, oprala je lice u potoku, pa je u prvoj kući,

do koje je u Hoeylaertu došla, kupila za jedan sou kruha i obrana mlijeka.

Još ju je sa svih strana opkoljavala šuma divnim, živim granjem i cvijećem, zujanjem kukaca i pjevanjem ptica. Idući, molila je krunicu i bila je gotovo sretna.

Bog neće dopustiti, da on umre. Oh, ne, dok ga još jedanput ne poljubi i dok ne uzmogne s njim umrijeti.

Zečevi su joj trčali preko staze, a oko glave joj lepršali modri leptiri. Jele su se tamnjele, a zelene jasike i breze treperile. Iz daljine se čula zvonjava, a kroz lišće strujali zlatni pramenovi sunčane svjetlosti.

Bila je posve uvjerena, da Bog neće dopustiti, da on umre.

Nadala se, da je on vrlo siromašan. Katkad je govorio, kao da je siromašan, pa bi mu onda ona mogla biti od velike koristi. Znala je, što treba raditi kod groznice i kod drugih bolesti. Mnoge je noći probdjela kod djece svoga sela. Sive sestre naučile su je, kako treba pobijati bolest; znala je pripravljati hladne napitke i od jednostavnih biljki variti izvrsne lijekove. Toliko je toga bilo, što bi ona mogla učiniti; njena se mašta igrala tako, da je bila gotovo sretna. A zatim, da se samo dotakne njegove ruke, da samo čuje njegov glas; srce joj se vinulo u vis kao ševa pjevajući jutarnju pjesmu...

Kad je u jutarnjoj svjetlosti prolazila kroz Rixensart, gotovo sakriven u zelenilu, neki su je seljaci prijazno pozdravili i pozvali, da se odmori pred kućom, nudeći je medom i kruhom. Nije mogla da mnogo jede; jezik joj je bio kao opržen, a grlo suho, ali joj je godila ljubežljivost tih ljudi, pa je, okrijepljena, opet pošla na svoj put.

»Daleko je pješke do Pariza«, rekla je seljakinja čudeći se. Beba se nasmiješila, ali su joj se oči ovlažile...

»Ona izgleda kao mali Gesù«, rekli su Rixensarćani i ispratili je s nekim nejasnim i plahim sažaljenjem.

Tako je prošla kroz Ottignies, La Roche i Villers; ostavila je iza sebe velike šume i gradska zvona, pa je zelenim dolinama prošla kroz Tilly, Ligny i Fleurus, te tako zašla u područje ugljena i željeza, koje okružuje Charleroi.

Tu je klonula i izgubila srčanost pred bukom i žurbom, pred crnoćom i nečistoćom. Nikad nije tako nešto vidjela. Mislila je, da je to pakao s golim ljudima, koji se tuku i psuju, s crvenim plamenovima, koji su danju i noću plamsali...

No makar bio to i pakao, ona će naći snage, da mu prkosi i da prođe kroza nj, jer on leži između nje i njega.

Plašili su je surovi i divlji rudari, staklari i kovači. Žene nisu izgledale kao žene, a djeca su za njom trčala, vikala i huckala pse na nju. Tlo je bilo pokriveno debelom čađavom prašinom, a drveće bilo suho i smeđe. Na tom mjestu nije bilo ni mira ni ljupkosti. Osamdeset hiljada ljudi rabotalo je u tom beznadnom Tophetu,*) vrvjelo, kinilo se, množilo se u jednoličnoj i beskrajnoj borbi s gladi i smrti.

Ipak je nekako prošla kroza nj, krijući se često od surovih mladića, pa je radije išla bez sna nego da legne u tim prljavim brlozima. Kad je napokon ostavila Charleroi, pričinilo joj se, da je postala mnogo, mnogo godina starija, nego što je bila onda, kad je kod kuće sjedila u vrtu i prela.

*) I kralj Jozija oskvrni Tophet, koji bijaše u dolini Ben-Hinnom, da ne bi niko više vodio sina svojega ni kćeri svoje kroz oganj Molohu. (2. Knjiga Kraljeva, XXIII, 10.) — *Prev.*

Kad je stigla u dolinu Sambre, malo se primirila, samo se osjećala slabija nego ikad, jer se nije usuđivala potrošiti više nego jedan sou na dan, a za jedan sou dobiva se vrlo malo hrane.

U šumama i poljima oko Alne opet je počela slobodnije disati kao ptičica, koja se dokopala zraka, pošto je dotle bila zatvorena u drvenoj kutiji. Zeleno žito, zeleno granje, zelena tratina, meka zvonjava crkvenih zvona, zujanje zlatnih pčela, pjesme ženâ, koje su ljuljale kolijevku i prele, poznati miris malih vrtova i voćnjaka oko kolibica — sve to okružavalo je Bebu cijelog njenog života i ona je samo u takvoj okolini mogla slobodno disati.

Često se osjećala umorna, a njene drvene cipele tako su se bile izlizale, da je oko podneva osjećala, kako joj vrela prašina ceste pali noge. Katkad bi osjetila neku čudnu, kratkotrajnu slabost, koju dotle nije poznavala, jer je i njezino snažno tijelo počelo da trpi od nedovoljne hrane i dugotrajnog napora. Ali je ona hrabro stupala dalje, rijetko bi prevalila manje od dvadeset milja na dan, a katkad i više; često bi išla i noću da uštedi na vremenu, a oko podne bi legla u kakvoj staji ili pod plastom sijena.

Ljudi su joj ponajviše bili dobri; vidjeli su, da je tako mlada i tako siromašna.

Žene bi joj dopuštale, da se okupa u njihovim sobama, a djeca bi ju molila, neka pričeka pod kestenom, dok joj donesu i pokažu svoje malo janje ili golubove, ali ona nije htjela da čeka — osim kad je bila jako umorna. To bi ju previše zadržalo, a ko bi joj mogao reći, kako je njemu u Parizu?

Ipak bi zavirila u crkvice, posijane po širokoj ravnici između Charleroi i Erquelinnes, ali samo da za njega moli, pa to nije bio gubitak, nego dobitak za njega.

Tako je stupala dalje, dok nije stigla do francuske granice. Počelo joj se malo vrtjeti u glavi; činilo joj se, da modro nebo i zelena ravnica kruže oko nje, kao da ju žele uplašiti, ali ona je odlučila, da se neće dati uplašiti, pa je išla dalje, dalje i dalje, dok nije posljednji put zakoraknula na flandrijskom tlu.

Tu se pred njom ispriječila neka nova, strašna i neshvatljiva zapreka: nije imala nikakovih isprava; potjerali su je natrag i govorili s njom kao da je kakva zločinka. Nije mogla razumjeti, što misle. Nikad nije čula za te zakone i pravila. Nejasno je razabrala, da ne smije ući u Francusku, pa se omamljena i bolna srca spustila pod jedno drvo i prvi put zajecala tako bolno, kao da će joj sa suzama isteći i život.

Nije mogla ništa vidjeti, ništa razumjeti. Tu je bila ista cesta, iste živice, ista polja, iste bijele kućice, seljaci u modrim košuljama i upregnuti volovi. Nije vidjela nikakova znaka, nikakove razlike, dok joj nisu rekli, da je ondje, gdje ona stoji, Belgija, a ondje, gdje oni stoje, da je Francuska, i da ona ne smije iz jedne prijeći u drugu.

Stražari se nisu na nju dalje osvrtali. Vratili su se u svoju stražarnicu, pušili i pili. Pod turčinkom sunčala se jedna mačka. Nebom su plovili bijeli oblaci. Beba bi mogla tako ovdje umrijeti — a on ondje! — i niko ne bi ni prstom maknuo...

Poslije nekog vremena došao je do nje neki stari kućarac; putovao je s drvenim satovima iz Schwarzwalda. Zaustavio se, pogledao djevojku i zapitao, što ju boli.

Kleknula je pred njim u prašinu.

»Oh, pomozite mi!« viknula mu je. »Ah, molim vas, pomozite mi! Došla sam pješke od Bruxellesa — to je moj kraj, pa sad me ne puštaju, da prođem pored one kuće, u kojoj su vojnici. Vele, da nemam

nikakovih papira. Kakove papire to traže? Ja ne znam. Kad čovjek ne čini ništa zla, kad nikom ne duguje ni jedan sou i kad je cijeli put pješke prevalio... Traže li oni novaca? Ja ih nemam, a u Bruxellesu su mi ukrali srebrne kopče, a ako ne dođem u Pariz, onda moram umrijeti — umrijeti, a da ga ne vidim — da ga nikad više ne vidim, sveti Bože!«

Jecajući spustila je glavu u prašinu; srčanost joj je skršila ova nova zapreka, o kojoj nije sanjala da će se ispriječiti između nje i Pariza.

Stari ju je kućarac zamišljeno gledao. Vidio je mnogo ljudi i žena, mogao je razlikovati istinu od pretvaranja, pa ga je dirnuo bol toga djeteta.

Sagnuo se i zašaptao joj u uho:

»Ustanite brzo i ja ću vas prevesti. To je protiv zakona, pa ću ja možda zbog toga dospjeti u zatvor. Ali ništa zato; u ovom svijetu mora čovjek katkad nešto riskirati, jer bi inače bio pseto. Moja je kćerka ostala u Marbaisu; njeno je ime na mojoj putnici, a njena dob i lice je slično kao u vas. Ustanite i pođite tik iza mene, pa ću vas prevesti. Bio vaš bol, kakav mu drago, on je iskren, a vi ste tako mlado i tako lijepo stvorenje. Ustanite; stražari su u svojoj kući, pa nas ne vide. Slijedite me, ali nemojte ni riječi govoriti; oni moraju misliti, da ste Njemica, nijema kao klada.«

Beba ustane i posluša ga; nije ništa shvaćala, nego samo nejasno razabirala, da joj je taj čovjek dobar i da će ju prevesti u Francusku.

Starac je na barijeri počeo glumiti malu komediju; psovao ju je, kao da je ona njegova kći, koja je, tražeći ga, zabludila, pa sad plače kao malo dijete.

Stražari su je letimično pogledali, pošalili se sa kućarcem radi njenog lijepog lica, pregledali putnicu i propustili ih misleći, da je Beba doista kći

urara iz Schwarzwalda. Neke su laži isto tako svete kao i istina.

»Čuješ, mala, ja sam učinio zlo pred zakonom, ali mislim, da nisam pred Bogom,« rekao je kućarac. »Ne — nemoj mi zahvaljivati; još nas carinici mogu vidjeti, pa ako posumnjaju, onda ćemo i ti i ja noćas otsjediti u buhari... A sad mi reci svoju pripovijest, jadna djevojko — zašto pješačiš stranom zemljom?«

Ali Beba mu nije htjela ispričati svoju pripovijest; bila je još zbunjena i kao omamljena. Nije pravo znala, što joj se dogodilo; nije mogla govoriti o sebi, ni reći, zašto ovako putuje u Pariz.

Njezina je šutnja razljutila starog kućarca, pa ju je nazvao nezahvalnom djevojkom i rekao, da žali, što ju nije prepustio njenoj sudbini. Na raskršću ju je ostavio tvrdeći, da njezin put nije njegov, ali pošto je to učinio, odmah je požalio, a kako je bio meka srca, dohramao je natrag i htio joj u ruku utisnuti komad od pet franaka. Beba nije htjela primiti novac, nego mu je poljubila stare smeđe ruke, blagosivala ga i otišla od njega, pa se opet sama zaputila prema St. Quentinu.

Kraj je bio posve ravan i siromašan, a ipak su te ravnice bile slične njenim prostranim brabantskim poljima, gdje je rasla visoka zelena pšenica, a sporim rijekama plovile barke.

Jako su je noge boljele; bila je vrlo umorna; često i vrlo gladna, ali je bila u Francuskoj — u njegovoj zemlji! — pa ju je sokolila misao, da se nalazi u njegovoj blizini.

Bog joj je ipak bio dobar: bilo je lijepih dana i vedrih noći, bilo je i malo kiše, ali ta je bila prolazna; zrak je bio tako svjež i tako mirisav, da joj je bio gotovo kao hrana; ljudi su rijetko bili tako tvrda srca, da joj ne bi za njezin sou dali koricu kruha i dopustili joj da prespava u šupi.

Bog je bio vrlo dobar, pa će šesnaesti ili sedamnaesti dan ona osvanuti u gradu Parizu.

Katkad bi joj se od oskudne hrane malo zavrtjelo u glavi, osobito kad bi se probudila od čudnih snova u nepoznatim mjestima; katkad bi joj se pričinilo, da tlo dršće pod njenim nogama i da se nebo vrti, ali se ona borila protiv tog osjećaja, ostajući srčana i nastojeći, da se ničega ne plaši.

Katkad je noću mislila, da vidi staru Annémie. »Pa što onda?« rekla je sama sebi; »Annémie neće mi ništa na žao učiniti.«

A sad, kad se približavala svom cilju, povratila se njena prirođena živahnost, koja je iščezla onog večera, kad ju je on poljubio i ostavio... Kako joj je tijelo postajalo laganije i zamorenije, njena je mašta postajala življa i jača. Kad je stupala, govorile su joj sve stvari na zemlji i u zraku onako, kako su to prije činile. Sad joj se jasno i čudesno povratilo sve ono, što je u dugim, hladnim mjesecima naučila iz knjiga. Sad nije više bila tako velika neznalica — neznalica je, doduše, ostala u poređenju s njim! — ali je ipak znala toliko, da će mu moći čitati, ako bi on to želio i da će ga razumjeti, kad bude govorio o ozbiljnim stvarima.

Nije mnogo razmišljala, kakav će biti njezin položaj prema njemu, kad stigne do njega.

Zamišljala je, da će ga dvoriti i njegovati, da će ga učiniti zdravim, da će ga opkoliti zelenilom i cvijećem, da će klečati pred njegovim nogama i da će biti posve sretna, ako ju katkad dodirne svojim usnicama. Njezine misli nisu išle dalje od toga; njena ljubav prema njemu bila je tako intenzivna i tako duboka, da nije ni na što drugo mislila.

Kad neki stvor jako ljubi, pa bio on tako malen i priprost kao Beba, onda iščezava svijet sa svim svojim ljudima i svim svojim zakonima. Oni prestanu da postoje, kao da ih nikad nije ni bilo.

Ko je god svijestan o spoljašnjem svijetu, taj se može igrati sa strasti i s osjećajem, ali taj ne ljubi.

Ona nije čula, što su joj seljaci govorili. Nije vidjela ulice gradova, kad je njima prolazila. Katkad je jela, ali samo instinktivno. Ona nije znala, što čini; jedino je znala da stupa — stupa — da neprestano stupa i da vidi, kako bijela cesta prolazi kao kad se odmata vrvca.

U svojim modrim očima imala je intenzivan sjaj, koji je uplašio neke prolaznike. Mislili su, da je djevojka u vrućici i da nije kod zdrave pameti.

Tako je išla jednoličnom nizinom; njezine su se drvene cipelice istrošile, ali se nije istrošila njena strpljivost, ni njena srčanost.

Bila je jako prašna i iscrpena. Njena vunena suknja bila je zaprljana od nevremena i izderana od trnja. Ali je svoju bijelu kapicu uvijek prala u potocima i uspjela je, da svoje lijepe uvojke uzdrži meke i svilene — jer on ih je tako volio i skoro će ih opet provlačiti kroz prste... Tako je hiljadu puta govorila sama sebi, kad bi joj se zamaglilo pred očima i kad bi joj se pričinilo, da zemlja dršće pod njenim koracima. Petnaestog dana poslije noći, kad je ostavila svoju kolibu kraj vode s labudovima, Beba je ugledala Pariz.

Sjajući se na suncu, bijel i zlatan, među šumama i vrtovima, ona je ugledala Pariz.

Bila je tako umorna — oh, tako umorna — ali sad se nije mogla odmarati. U ušima je neprestano čula zvonjavu, a u glavi neprestano osjećala težak bol. Ali što zato? — ona je bila tako blizu njemu.

»Jesi li bolesna, jadna sirotice?« zapitala ju je neka žena, koja je u okolini velikog grada brala rane trešnje.

Beba ju pogleda i nasmiješi se: »Ne znam — ja sam sretna.«

I pošla je dalje.

Bilo je veče. Sunce je zašlo. Djevojka već dvadeset i četiri sata nije ništa jela. Ali sad nije mogla stati. Prešla je preko svjetlucave rijeke i čula zvona katedrale. Opkoljavao ju je Pariz sa svim svojim sjajem, ali ona nije za nj marila, kao ni golub, koji iznad njega leti, da što brže stigne svojoj kući.

Niko ju nije gledao ni zaustavljao; malenu, prašnu seljanku sa svežnjićem na štapu preko ramena.

Kuckanje njenih drvenih cipela po vrelom pločniku nije nikoga navelo da ju pogleda; svaki dan su dolazile takove male seljakinje, da u Parizu nađu svoju sreću. Neke su se razvijale u zlatno obojene svilene cvjetove, a neke popadale u vodu Seine: uvenulo lišće, koje niko ne treba... Bila je tako obična stvar, da se vide kako idu u svojim bučnim cipelama i sa cijelom svojom imovinom u svežnjiću, da niko nije ni pogledao Bebu.

Nije bila zbunjena. Kako je negda išla svojim gradom, misleći samo na ruže u svojoj košari i na staru Annémie u njenoj mansardi, tako je sad išla kroz Pariz, misleći samo na onoga, radi koga je došla ovamo.

Sad, kad je zaista bila u njegovoj domaji, bila je sretna. Sretna, premda je u glavi osjećala onaj čudni tupi bol i premda je sav sunčani sjaj kružio oko nje kao velik pozlaćen zvrk, onakav, u kakvima uživaju djeca na kermesu...

Bila je sretna; sad je bila uvjerena, da Bog neće dopustiti, da on umre prije nego što ona dođe k njemu. Bilo joj je posve milo, što ju je te cijele duge i strašne zime ostavio samu, jer ona je toliko naučila, pa je sad bila dostojnija da bude s njim.

Premda je bila umorna i premda se čudno osjećala od bola u glavi, bila je sretna, vrlo sretna. Njeni blijedi obrazi zažarili se, kad je pomislila, da

će ih on skoro poljubiti; cijelim tijelom prošla joj je ona slatka bezimena radost, za kojom je uzalud tako dugo čeznula.

Premda inače nije vidjela ništa od onoga, što ju je okružavalo, ipak je vidjela nekoliko pupoljaka ruže mahovnice, koje je prodavala jedna djevojka na obrežju, kako ih je ona običavala prodavati ispred Maison du Roi. Preostala su joj samo dva soua, ali ona se zaustavila i kupila dva mala pupoljka, da mu ih donese. Tako ih je volio prošlog ljeta u Brabantu.

Djevojka, koja ih je prodala, rekla joj je put do ulice, u kojoj je on stanovao; nije bilo jako daleko od obrežja. Činilo joj se, da lebdi zrakom, da ima krila kao lastavica, da čuje krasnu glazbu svuda oko sebe. Napipala je svoju krunicu i od zahvalnosti molila je Zdrave Marije. Bog je bio tako dobar.

Spustila se noć, kad je stigla u ulicu i potražila broj njegove kuće. Tiho je izgovorila njegovo ime i dršćući od radosti, ne od straha, ali joj se činilo to mjesto tako sveto, da se ne smije glasno izgovoriti...

Neki starac ju je pogledao iz jedne sobice kraj vrata i rekao joj, neka ide stepenicama do trećeg sprata, a onda neka zakrene nadesno. Starac se smijuckao, dok je za njom gledao i slušao, kako drvene cipele umorno lupkaju po širokim kamenim stepenicama.

Beba se penjala — deset, dvadeset, trideset, četrdeset. »Mora da je jako siromašan!« mislila je, »kad tako visoko stanuje«, a ipak je kuća bila prostrana i lijepa, s bogatim izgledom. Srce joj je naglo udaralo, u grlu ju je nešto gušilo; noge su joj klecale; pred očima joj stajala kao krv crvena magla; ali ona je kod svake stepenice hvalila Bogu

— još jedan časak i ona će ugledati jedino lice, koje je voljela.

»Radovaće se — oh, ja sam uvjerena da će se radovati!« rekla je sama sebi, kad se na časak pojavio strah, kojega nije nikad prije poznavala: — ako njemu nije do nje stalo?

No što bi i to smetalo? Budući da je bolestan, ona će biti ondje, da ga danju i noću čuva, a kad opet ozdravi, i ako bude želio, da ona ode — može se uvijek umrijeti...

»Ali će se on radovati — ah, ja znam, da će se radovati,« rekla je ružinim pupoljcima, koje mu je nosila. »A ako mi Bog samo dopusti, da mu spasim život, što trebam više?«

Njegovo ime bilo je napisano na vratima pred njom. Visjela je ručka zvona i ona ju je plašljivo povukla. Vrata su se sama otvorila, nije nikoga vidjela, pa je ušla. Svjetiljke su gorjele prigušenom svjetlosti. Zrak je bio pun teških mirisa, koji su njoj bili nepoznati. Fantastično su svjetlucali stari oklopi, staro oružje i stare slike u bogatim sobama. Zvuk njenih drvenih cipela izgubio se u mekim i debelim sagovima.

To nije bio dom siromaha. Srce joj se sledilo od užasa: — što će biti, ako ju on ovdje ne treba?

Brzo je prošla kroz tri sobe, a da ih nije vidjela, a na kraju treće bila su dvokrilna vrata.

»Ja sam... Beba,« rekla je tiho, kad ih je polagano otvorila i pružila ona dva pupoljka ruže mahovnice.

Ali su joj riječi zamrle na usnicama i od groznog užasa ostala je kao okamenjena.

Kao u snu vidjela je mračnu sobu. Vidjela ga je ispruženog na krevetu, naslonjenog na lakat, kako se smije i karta na pokrivaču od čipaka. Vidjela je žene sjajne raspletene kose i golih ruku, dok su

rubini i dijamanti svjetlucali crveno i bijelo... Vidjela je muškarce, kako su se izvalili na krevetu, bacajući kocke, pijući i smijući se.

A na jastuku njegova kreveta vidjela je neko krasno, smeđe, besramno stvorenje, koje se nadnosilo nad njega, dok je bacao karte na čipke i koja ga je zagrlila golom rukom, na kojoj su blistale velike zlatne grivne.

A sve je bilo zasićeno mirisom vina i cvijeća, oblacima dima, smijehom i glazbom oštrih, veselih glasova.

Stajala je kao okamenjena i vidjela — pupoljke ruže u svojoj ruci. Onda je uz jak i rezak krik ispustila ruže, okrenula se i pobjegla. Nato je on digao pogled i vidio ju, pa je s kletvom otresao sa sebe svoju krasnu smeđu bludnicu.

Ali Beba je bježala kroz prazne sobe i niz duge stepenice, kao što zec bježi pred psima; njene umorne noge nisu popuštale, trčala je dalje, sve dalje, u osvijetljene ulice, u svježi noćni zrak; dalje, sve dalje i dalje, ravno prema rijeci.

Na rubu ju je uhvatio i čvrsto zadržao neki čovjek. Ona se otimala.

»Pustite me, da umrem, pustite me, da umrem!« vikala je i otimala se, da dođe do sive, tihe vode, koja ju je ondje čekala.

Nato je izgubila svijest i nije više vidjela zvijezde...

Kad se opet povratila u život, zvijezde su još uvijek sjale, a nad njom se nagnulo zaplakano Jeannotovo lice.

On je krenuo za njom u Pariz, čim se opazilo, da je nestala; došao je ravno željeznicom, pošto se uvjerio, da je pošla onamo, pa ju je ondje mnogo dana tražio, očekujući je pred Flamenovom kućom.

Ona se zgrozila, kad je opazila, da ju on drži, pa ga je gledala praznim očima, u kojima nije bilo suza.

»Ne diraj me — povedi me kući.«

To je bilo sve, što mu je rekla. Ništa ga nije pitala niti mu išta pripovijedala. Nikad nije opazila, da je čudno, što se on našao ondje na obali rijeke. On ju je ostavljao na miru, pa ju šuteći poveo u hladnoj noći željeznicom u Brabant.

XXVII

Sjedila je uspravno i tiho u vagonu, dok je tamna zemlja letjela pored nje. Ni riječi nije progovorila. Na licu je imala izražaj, koji je njega plašio. Kad bi pokušao, da dirne njenu ruku, ona bi se zgrozila i odmaknula.

Ugljevar, jak i odrešit među šumskim ljudima, zgurio se kao dijete u kutu, pokrio oči i plakao.

Tako je noć polagano prolazila.

Ona nije znala, što se oko nje događa, dok ju nije rano ujutru poveo kroz njezin vrtić i dok joj nije čvorak viknuo: »Bonjour, Bonjour!« Ali i onda je samo zbunjeno gledala oko sebe i nije ni riječi progovorila.

Je li tih šesnaest dana bilo san?

Nije znala.

Žene, koje je Jeannot dozvao, njegova mati i sestre, pa majka Krebs i još druge neke, koje su prema njoj bile tvrda srca, svukle su je, položile na njen mali krevet i otvorile kapke suncu. Sve su plakale.

Beba im je dopuštala, da rade, što ih volja, samo se činilo, da ona ništa ne vidi i ne čuje, a nije ni riječi govorila.

Sve što je Jeannot mogao reći, bilo je, da ju je našao u Parizu i da ju je spasio pred rijekom.

Žene su bile žalosne i prekoravale su same sebe. Možda je ona pogriješila, ali one su bile odviše oštre prama njoj, a ona je tako mlada.

Dirnule su ih male drvene cipelice s rupama u poplatima; kajale su se, što su joj zatvorile svoja srca i svoja vrata, kad su vidjele ukočene modre oči bez ikakva sjaja u njima i čvrsto stisnuta lijepa usta, da im ne bi izmakao jecaj ili smiješak.

Konačno je ona ipak bila Beba — ono malo, vedro, veselo stvorenje, koje je plesalo i pjevalo s njihovom djecom i koje im je uvijek donosilo prve ruže u proljeću. Ako je bila zavedena, one su trebale biti prema njoj prijaznije.

Tako su govorile same sebi i jedna drugoj.

Što je vidjela u onom strašnom Parizu, da se tako promijenila — one nisu mogle reći. A ona nije nikad govorila.

Pijetao je veselo kukurijekao prama suncu. Janje je blejalo na livadi. Pčele su zujale oko cvjetova kruške. Siva kadulja cvala je pred otvorenim kućnim vratima. Zeleno lišće bacalo je nemirne sjene na tle.

Sve je bilo upravo onako, kako je bilo prije godinu dana, kad se probudila puna radosti, što joj se navršilo šesnaest godina.

Ali sad je Beba ležala posve mirno i tiho u svom malom krevetu; onako mirno kao voštani Isus, koga su o Božiću metali u jaslice.

»Kad bi samo htjela govoriti!« jadikovale su žene i djeca, tiho plačući.

Ali ona nije govorila, a činilo se, da i nikoga ne poznaje. Čak ni čvorka, kad joj je doletio na jastuk i dozivao ju.

»Pustite ju, da se odmori,« govorile su sve, pa su se jedna po jedna gubile, jer su bile sirote, koje su morale naporno raditi, pa nisu mogle da izgube cio dan.

Majka Krebs ostala je kod nje, a Jeannot je sjedio u hodniku, gdje je stajao njen kolovrat, pa se njihao tamo-amo u nemoćnom bolu.

Učinio je sve, što je mogao, a ipak nije ništa koristilo.

Kad su dočuli za to ljudi iz grada, koji su je voljeli, došli su k njoj po zelenim poljskim stazama — obućar i kotlar, pa ona starica, koja je kod Broodhuisa prodavala slike svetaca. Varnhartova djeca vješala su se po ljesi, uplašena i zaplakana. Stari Jehan udarao se rukama po koljenima i samo je neprestano ponavljao:

»Još jedan mrtvac... još jedan mrtvac!... Crveni mlin i ja vidimo ih sve, kako umiru.«

Dugi, zlatni dan je prolazio, labudovi su plivali tamo-amo, a vrbe u sunčanoj svjetlosti postale srebrnaste.

Samo je Beba ležala nepomično i nije govorila. Čvorak joj je sjedio nad glavom, spustio krila, pa i on šutio.

Beba se pred zalaskom sunca podigla i glasno počela dozivati: dotrčale su k njoj.

»Dajte mi ružin pupoljak — s mahovinom oko njega!« rekla im je.

Izašle su u vrt i donijele joj orošen pupoljak.

Ona ga je poljubila i metnula u jednu od svojih drvenih cipelica, koje su stojale na krevetu.

»Pošaljite ih njemu,« rekla je umorno; »i recite mu, da sam cijeli put pješke prevalila.«

Nato joj je glava klonula i na čas ju ostavila svijest; preko lica joj je opet prešao tupi, bešćutni izražaj, kao sjena smrti.

Čvorak je nad njenom glavom raširio svoja široka, crna krila. Opet je sasvim mirno ležala. Žene su ružin pupoljak ostavile u drvenim cipelama, ne znajući, što je mislila.

Pala je noć. Majka Krebs bdjela je pokraj nje. Jeannot je otišao dolje do stare crkve, da se moli Bogu iz dna svoje priproste, neuke, izmučene duše. Seljakinje su stojale naokolo, govoreći tiho i turobno, pa su jedna po jedna odilazile svojim kućama. Bile su žalosne, vrlo žalosne, ali što su mogle učiniti?

Spustila se potpuna noć. U uličici se utrnule svjetlosti. Jeannot je s patrom Francisom molio pred oltarom Sedam Žalosti. Majka Krebs je drijemala u svojoj stolici s dnom od trske; bila je stara, a i ona je naporno radila. Čvorak je bio budan.

Beba se digla u krevetu i stala se ogledavati oko sebe, kao i onda, kad je zatražila pupoljak ruže mahovnice.

Po cijelom tijelu osjećala je neiskazani bol.

Nije vidjela svoj mali dom, njegova četiri bijela zida, njegov mjesečinom obasjani prozorčić, njegove drvene zdjele i tanjire, njegovu hrastovu policu i ormar, njegove jednostavne, dobro poznate predmete, koji su joj negda bili tako mili — ona ih nije vidjela — ona je jedino vidjela onu tamnu ženu, kako je bila n j e g a zagrlila...

Sjela je u krevetu i spustila noge na pod; one lijepe ružičaste nožice, koje je on htio da odjene u svilene čarape.

Jadne nožice!... Osjećala je prema njima neko čudno sažaljenje; — tako su je dobro služile, a sada su bile tako umorne.

Časak je sjedila, osjećajući onaj čudni tupi bol po cijelom tijelu i u mozgu. Još je jedanput poljubila ružin pupoljak i nježno ga položila u drvenu

cipelu. Nije vidjela ništa, što je bilo oko nje. Osjećala je, kako ju obuzima slabost i kako joj se neka težina, poput željeza, spušta na glavu.

Mislila je, da se nalazi u onom stranom, bučnom i okrutnom gradu, da je rijeka tik do nje i da njom plove svi njeni mrtvi snovi kao poubijana djeca, dok je ona žena n j e g a cjelivala...

Spustila je noge na pod, ustala je i uspravno stajala. Kroz otvorena vrata strujala je mjesečina — kroz ona vrata, u kojima je u bezbrojnim sretnim danima sjedila predući i pjevajući; kadulja je cvala; visoki nerascvali zeleni ljiljani njihali su se u vjetru; ona je sve to gledala, ali nije ništa vidjela.

Noćni zrak strujao je kroz njeno platneno rublje, igrao se njenim golim rukama i dizao uvojke njene kose; onaj isti zrak, koji se nebrojeno puta s njom igrao, dok je bila malo, gegavo stvorenje, koje je po bokoru crvene ruže mjerilo svoju visinu. Ali joj on nije dozvao u svijest, gdje se ona nalazi.

Ona je jedino vidjela ženu, koja je n j e g a cjelivala.

Nedaleko od njene kolibice bila je voda; tiha mirna voda, sva zelena od mahovine, od gnijezdâ kosova, od ljeskovih i vrbovih grana, gdje su labudi spavali u šašu, a široki ljiljani daleko se ispružali.

Ali ona se nije toga sjećala. Ona je mislila, da je to ona okrutna siva rijeka u stranom bijelom gradu... Izišla je na stare poznate staze, ali ih nije poznala; trčala je kroz grmlje i cvijeće, a jedanput je digla pogled prama zvjezdama, nemoćan, mutan, slijep pogled kao kod umiranja.

»On me ne treba!« rekla je. »On me ne treba!... Ondje ga druge žene cjelivaju!«

Nato se sa slabim, lepršavim zvukom — kao ptica, kad joj prostrijeljaju krila, a ipak kuša da

se digne — časak nadnijela nad vodu i pružila ruke prema njoj.

»On me ne treba!« govorila je tiho; »on me ne treba — a ja sam tako umorna. Sveti Bože!«

Plazeći spustila se, kao što umorno dijete plazi prama svojoj majci, bacila se u rijeku i pustila, da ju zelena tamna voda ponese onamo, gdje su je nekada našli usred vodenih ljiljana, maleno, nasmijano stvorenje od godine dana...

Domala je ondje ležala, sasvim mirna, s licem okrenutim prema zvjezdama, a nad njom je sjedio čvorak, da ju čuva, dok spava.

Ona je bila samo Beba — Božji i ljudski putovi bili su za nju odviše teški...

Kad su toga dana došli Flamenovi izaslanici, odnijeli su za njega jednu mrtvu ružu mahovnicu i jedan par drvenih cipelica, proderanih od hodanja.

»Nekoć me je jedno stvorenje ljubilo,« rekao je ženama, koje su se čudile, zašto su one drvene cipele donesene u Pariz.

Preveo Prof. *Ljubomir Ivanković*

noćnom zabavištu u Mukdenu, koje nosi simboličko englesko ime »Midnigt Sun« (Ponoćno sunce). Zagonetna kneginja Armida Jefremovna Irenjejeva, koja je svojom ljepotom začaravala svakoga, s kim je dolazila u doticaj, pošla je putem, kojim su polazile tolike ruske izbjeglice na svim kontinentima, kuda ih je strašna sudbina odvodila. Još i onda, kad su joj se oči već bile zamutile od noćnoga terevenčenja, a glas promukao od prisilnoga pjevanja pred japanskim i kineskim bonvivantima, polazi Armidi za rukom, da jednog dobroćudnog Francuza, s kojim se upoznala još na granici između Evrope i Azije, zaplete ponovno u svoje mreže. Uz tri glavne ličnosti, oko kojih se okreće sva radnja, nanizane su još žive slike iz bojeva čehoslovačkih legija s boljševicima, iz djelovanja zloglasne Čeke i kulturnog stanja širokih kineskih slojeva. Živahnost pripovijedanja i solidnost kompozicije ovog najnovijeg Benoitova djela obnoviće, bez sumnje, poštovanje hrvatskih čitalaca za ovog autora. Din. 24.—. Uvezano Din. 34.—.

493. **»Sestre Rondoli«.** Zbirka odabranih novela od Guy de M a u p a s s a n t a. Autor u ovim pripovijestima iznosi čistu i nepatvorenu francusku dušu. Jak je, jasan i umjeren. Njegovoj dobroćudnoj satiri, koja u sebi nema nikakove zločestoće, ne može se niko oduprijeti. Na bistrini njegova vrutka utaživaće žeđu mnoge generacije, jer Maupassant ne zastaruje. Njega možeš svaki dan čitati, kao što jedeš svaki dan nasušni kruh, da ti nikad ne dojadi. On je živo zdravlje, koje nas zapljuskuje svježim mlazom sa svih strana. Maupassant nas pomlađuje onom moralnom i fizičkom radošću, koju nam daje šetanje u žaru sunčanom. S pravom su ga nazivali »temperamentom« francuske literature. Pa ipak ga je ošinula munja iz vedra neba. Pomjerio je pameću . . . Sve ono pusto zdravlje i sva divna sreća propala je u pustolinu. Današnja pokoljenja spominju ga kao najsretnijega i najnesretnijega čovjeka i slave ga radi vječite ljubavne pjesme, koju je pjevao životu. Din. 40.—. Uvezano Din. 50.—.

481. **»Vragometne priče«.** Deset raskalašenih pripovijedaka, koje je »skupio po opatijama u Touraini plemeniti gospodin B a l z a c za užitak sladokuscima i nikome drugom«. Karnevalsko raspoloženje jednoga od najvećih pisaca svjetske književnosti. Čitaocu se (dakako: starijem, jer za omladinu ova knjiga nije) trese podvoljak od grešne fantazije pripovjedačeve, pošto je autor u ovim pričama skupio svu obijest i raspuštenost, koja se, tobože, pribirala vijekovima za kreatim refektorijskim stolovima starih francuskih samostana. Posvećeno pantagruelistima, kojima galski humor starog majstora Rabelaisa ne nagoni lažnu rumen na lice. Knjiga je ukrašena sa 63 slike najvećeg francuskog ilustratora Gustava Doré-a. Din. 30.—. Uvezano Din. 40.—. Ova je knjiga izdana i u posebnoj, raskošnoj opremi većega formata, na osobitom papiru i u tvrdom uvezu za cijenu od 50 dinara.

495. **»Dva života«.** Roman u dva dijela iz života stare Rusije od Alekseja Nik. T o l s t o j a. Galerije tipova iz predratne ruske provincije. Stilizacija nekadašnjeg Romanovskog Imperija, koja mnogo potsjeća na Turgenjeva. Autor s mnogo zdrave satire prikazuje tvrdoglave i nastrane »pomješčike« i njihove žene, koje su pune praznovjerice, predajući se u svojoj ograničenosti najsmješnijim rabotama. Tako jedna traži blago, koje je tobože zakopao hetman Mazepa, da s tim blagom podigne na švedsko prijestolje svoga muža, kojemu po nekoji anegdoti, teče u žilama švedska kraljevska krv. Ljubavni dio romana ispunjava život nježne Sonje Iljinišne, koja je za cijele svoje mladosti sanjala o romantičnoj ljubavi, dok ju realnost braka s propalim jednim plemićkim sinom nije razočarala. Roman je pun zanimljive radnje, koja ni na čas ne zamara. Din. 36.—. Uvezano Din. 46.—.

496. **»Šumski čovjek«.** Roman sa Divljeg Zapada od Zane G r e y-a. Knjiga, koja svojom čistoćom, mladošću i ljepotom usrećava ljudska srca. U njoj ljudi žive, govore, rade, ljube se i trpe u istinskoj vezi s prirodom. Opisuje se otmica jedne djevojke, koju spasava iz zlikovačkih ruku jedan »man of the forest«, šumski čovjek, sa svojim pripitomljenim kuguarom. Idila, koja se narušava samo ogorčenom borbom s gramzljivošću ljudskom. Na oko romantika, ali koja u divljim krajevima Teksasa postaje svakidašnja realnost. Filmska jurnjava po krševitim obroncima i beskrajnim pašnjacim farmerskim. I napokon grandiozan akord smirivanja i teško zaslužene bračne sreće. Veliki uspjeh, što ga ovakove knjige postizavaju u svim uljuđenim narodima, dokazuje, da istinskoj i plemenitoj beletristici još nije odzvonilo i da ona nipošto ne misli ustupiti svoje mjesto tendencioznim romanima raznih socijalnih struja. Ovakova djela razblažuju čovjeka. Din 50.—. Uvezano Din 60.—.

497. **»Zakržljali rod«.** Jubilarna knjiga, koja je izašla u spomen 100-godišnjice rođenja velikog ruskog pripovjedača N. S. L j e s k o v a. U njoj se opisuje dvorjanski ruski život za Aleksandrovskog doba, kad su pokrajinski vlastelini po dvadeset dana putovali na trojkama do carskoga Petrograda. Doba, kad su bogoljubne kneginje pravile srebrne lijesove mrtvim svecima, dok su jadni kmetovi na njihovim imanjima skapavali od gladi, a zaduženi aristokrati stavljali svoja imanja sa hiljadama živih ljudi na lutriju . . . Zakržljali aristokratski rod! Knez Odojevski, pravi savjetnik carev, zapao je u tolike dugove, da je slao svoje kmetove kao muzikante po selima i od toga živio, dok nije prodao i te svoje hranitelje, te počeo s kartaških stolova krasti novac. Rjurikov potomak! A sve je kritičkim okom gledala jedna divna mlada udovica, kneginja Varvara Nik. Protozonova (cijela knjiga i nije ništa drugo nego kronika njene porodice) i jedan sumahnuti siromašni plemić don Quijote Rogožin, možda najkarakterističniji tip cjelokupne

ruske literature. Napola komična, a napola dirljiva figura: poštenjak, koji je nosio na svom oklopu biljeg pravice i za tu pravicu se tukao, kud god je stigao, dok nije izgubio i jedno oko... Inače, čitava galerija tipova, koji se nikad ne zaboravljaju. Din 38.—. Uvezano Din 48.

498. **»Krvavi pjesnik«.** Historijski roman iz života staroga Rima od madžarskoga autora D. K o s z t o l á n y i-a. U stilu Sienkiewiczeva djela »Quo vadis«. Krvnički život i književni rad cara Nerona prikazan je tu s neobičnom umjetničkom snagom. Rđavo poznavanje glumačke i pjesničke vještine, kojom se glavno lice ponosi, ocrtano je kao krvavo diletantstvo i time dana sva dubljina i melankolija, sva grozota i komičnost jednog rimskog cara. Neron je bjesomučnik, ali grandiozan u svojoj očajnoj nemoći, kad moli pjesničku pomoć od svog polubrata Britanika, a ovaj ga — u tihom svom umjetničkom egoizmu — ravnodušno odbija, na svoju propast, jer je, jadnik, baš zbog toga, imao prvi da osjeti moć Neronova otrova... Kasnije padaju od neuravnotežena duha careva jedna žrtva za drugom, dok i sam krvnik, bježeći od narodne osvete, ne zada sebi smrt tupim glumačkim mačem u drvarnici jednog svog bivšeg činovnika. Smrt Neronova odgojitelja, filozofa Seneke, jedna je od najpotresnijih scena u svjetskoj literaturi. Inače se u ovom djelu upoznajemo sa svim javnim i privatnim životom antiknog velegrada: sa raznim zanatlijama, sa senatorima, pretorijancima, glumcima i pjesnicima. Autor nas odvodi u javna kupališta, među hetere, na pozorišne igre i na konjske utrke. I sve nam to pisac svojim realističkim perom donosi na dohvat ruke. Zbog toga mu je ovo djelo i prevedeno na mnoge kulturne jezike. Naše izdanje ilustrirano je nekim klasičnim slikama (tako: »Neronovim živim bakljama« od Siemiradzkoga i »Požarom Rima«). Din. 36.—. Uvezano Din. 46.—.